

Jarmo Peltola

TIEDETTÄ JA TAIDETTA TUKIEN

PIRKANMAAN KULTTUURIRAHASTO 1961–2011

Jarmo Peltola

**TIEDETTÄ JA
TAIDETTA
TUKIEN**

PIRKANMAAN KULTTUURIRAHASTO 1961-2011

© Suomen Kulttuurirahasto

Kannen valokuva: "Kulttuurikeräystä Pispalan rinteellä". Koululaiset keräsiivät varoja maakuntarahastoille vuoden 1964 suurkeräyksen yhteydessä. Oma osuuttaan hoitamassa Pispalan koulun pojat Jorma Lehtonen, Antero Palmolahti ja Tapio Leppänen, Aamulehti 6. marraskuuta 1964.

Kuvaaja: Reino Branthin. Valokuva: Vapriikin kuva-arkisto.

Teksti: Jarmo Peltola

Valokuvatoimitus: Jarmo Peltola

Taitto ja kansi: Jarmo Peltola

ISBN 978-952-99411-4-8.

Kustantaja: Suomen Kulttuurirahasto 2011

TIEDETTÄ JA
TAIDETTA
TUKIEN

SISÄLLYS

Esipuhe	8
Saatteeksi	10
MAAKUNTA SAA RAHASTON	13
Tahto	14
Maakunta	14
Muuttuva yhteiskunta	17
Yhteiskunnallisen Korkeakoulun tulo	19
Pirkanmaan Kulttuurirahaston perustaminen	22
Rahaston toiminta alkaa	26
<i>Mukana kaikki kansalaispiirit</i>	26
<i>Ensimmäiset apurahat</i>	32
Toiminta vakiintuu	34
RAHASTO RIUTUU VAROJEN PUUTTEESSA	37
Rahaston pääoma karttuu hitaasti	38
Suurkeräys ja tulos	39
Apurahojen jakaminen	46
<i>Rahaa tieteeseen</i>	48
<i>Taiteen kultahiput</i>	51
<i>Juhani Raiskinen – kansakunnan kaapin päälle</i>	53
<i>Hannu Kiiski – nuoren sellistin apuraha</i>	53
<i>Martti Joenpolvi – Käkisalmelta Nokialle</i>	54
<i>Leena Härmä – paikallisuuden kuvaaja</i>	55
Rahasto aktivoi paikallista kulttuuria	56
<i>Tanssitäiteestä kuvataiteisiin</i>	56
<i>Kuoronjohtajia ja nuorisokirjailijoita kannustetaan</i>	63
RAHASTON ROOLI KASVAA	69
Vapautuva maailma	70
Pirkanmaan rahasto vaurastuu	71
Tiedettä nimikkorahastojen avulla	74
<i>Tukea lääketieteen tutkimukseen</i>	74
<i>Kauppatieteet toiseksi tärkein</i>	78

Kulttuuri: hyvinvointivaltion kulmakivi	80
<i>Yliopisto-opiskelijasta kirjailijaksi</i>	80
<i>Muusikoita ja heidän opettajiaan</i>	83
<i>Teatterista veistellään</i>	87
<i>Muita taiteilijoita</i>	89
MAAKUNNALLINEN MESENAATTI	91
Muuttuva ja jakautuva yhteiskunta	92
Organisaatiomuutos	95
Rahasto osana maakunnan kulttuurielämää	98
<i>Uudet nimikkorahastot</i>	100
<i>Uusi apurahatutkijoiden luokka</i>	102
<i>Tutkimuksen kohteena moderni yhteiskunta</i>	106
<i>Pidempää ikää tavoittelemassa</i>	109
<i>Taiteen monimuotoinen kenttä</i>	110
<i>Ympäristötaidetta ja kirkkomaalauksia</i>	111
<i>Uusia tuulia ja isoja tapahtumia</i>	115
<i>Koululaisapurahat</i>	116
MAAKUNNAN RAHASTO 50 VUOTTA	121
Lähdeviitteet	126
Liitteet	144

ESIPUHE

Heimomaakunnista poiketen 1950-luvulla perustettu Pirkanmaa muodostuu talousalueesta. Jos läänikysymys unohdetaan, nuorella maakunnalla oli voimakas tahto saada alueelle kaksi asiaa: korkeakoulu sekä oma kulttuurirahasto. Molemmissa tavoitteissa onnistuttiin. Viisikymmenvuotias Pirkanmaan Kulttuurirahasto voi huoletta katsoa taakseen ja todeta: maakunnallisesta tahdosta syntyi merkittävä kulttuurin ja tieteen tukija Pirkanmaalle. Rahaston voima on muodostunut niiden valistuneiden yksityisten ja yhteisöjen lahjoitusvaroista, joilla oli katse tulevaisuudessa ja halu tukea nuoria, nousevia kykyjä.

Filosofian tohtori Jarmo Peltolan teksti tuo oivasti esille, kuinka Pirkanmaan rahasto on Keskusrahaston ohjauksessa kyennyt muuttamaan korkeakoulujen uudistusten mukana. Tässä ovat nimikkorahastot olleet merkittävä tekijä. Myös taiteen tukemisessa tilanne on parantunut, varsinkin nimikkorahastojen ansiosta, mutta kehitettävää on edelleen: erityisesti kokovuotisten työskentelyapurahojen tarve on suuri.

Rahaston hoitokunnassa on vuosien varrella vaikuttanut monipuolinen joukko eri alojen pirkanmaalaisia asiantuntijoita. Hoitokunta työskentelee luottamustehtävässä ja on kaikkina historian aikoina ponnistellut maakuntansa sekä sen tieteen- ja taiteentekijöiden työn hyväksi. Lukijan arvioitavaksi jää, kuinka tehtävässä on ensimmäisten viiden vuosikymmenen aikana onnistuttu.

Haluan Pirkanmaan Kulttuurirahaston hoitokunnan puolesta kiittää ”Tiedettä ja taidetta tukien. Pirkanmaan Kulttuurirahasto 1961–2011” -teoksen kirjoittajaa, Jarmo Peltolaa, joka on paneutunut tehtäväänsä ja löytänyt arvokkaan maakuntarahaston pintaa raaputtamalla mielenkiintoisia, jopa hauskoja vaiheita vuosien varrelta. Pirkanmaan rahaston kunnioittava kiitos myös Keskusrahastolle, joka on tarjonnut maakuntarahastoille taloudellisen mahdollisuuden historian tallennukseen.

*Kaisa Kirkko-Jaakkola
Pirkanmaan rahaston puheenjohtaja
SKR Pirkanmaa*

SAATTEEKSI

Suomen Kulttuurirahasto uusi organisaatiotaan 1950-luvun lopulla. Koko maassa toiminut suurrahasto päätyi tehostamaan toimintaansa perustamalla pienempiä alueellisia rahastoja, maakuntarahastoja. Rahastoja ei perustettu millään mahtikäskyllä, vaan tahti ja vauhti olivat riippuvaisia innostuksesta ”kylillä ja kaupungeissa”. Pirkanmaalla oli syntynyt liike oman läänin aikaansaamiseksi, ja sen hankkeen vetäjät katsoivat myös maakuntarahaston kuuluvan alueelle, joka tähtäsi lääniksi. Pirkanmaan Kulttuurirahasto perustettiin 25. lokakuuta 1961. Tänä vuonna rahasto juhlii viisikymmenvuotista taivaltaan ehkä elinvoimaisempana kuin koskaan.

Minut valittiin aikoinaan 1990-luvun lopulla Pirkanmaan Kulttuurirahaston hoitokuntaan. Myöhemmin kuuluin joidakin vuosia myös rahaston työvaliokuntaan. Rahaston historiankirjoittamisesta oli käyty epävirallisia keskusteluita vuosina 2003–2006 hoitokunnan kokousten yhteydessä. Olin aikoinani luvannut olla tarvittaessa käytettävissä. Kun minuun sitten otettiin yhteyttä alkutalvesta 2010, mietin hyvin tarkkaan kykenisinkö hoitamaan tämän hankkeen monien muiden töitteni ohessa. Koin velvollisuudekseni ottaa tämän mielenkiintoisen työtarjouksen vastaan.

Kiireestä ja tiukoista aikatauluista huolimatta tällaisilla töillä on taipumus laajentua yli ”sovittujen rajojen”. Niin kävi tässäkin tapauksessa. Vaikka tekstiä syntyi enemmänkin, jäi moni asia ja ilmiö kuitenkin harmittavan vähälle huomiolle. Rahaston historiasta olisi voinut nostaa monia muitakin toimijoita, apurahansaajia ja palkittuja henkilöitä esille, jos teoksen laajuus olisi siihen antanut mahdollisuuden.

Hankkeen aikatauluttajana on toiminut ohjausryhmä, jonka jäsenet Kaisa Kirkko-Jaakkola, Päivi Mehtonen, Silja Minkkinen-Poikolainen, Olli Niemi ja Raimo Ylivakeri ansaitsevat kiitoksen. Pirkanmaan rahaston sihteerin Kati Vastamäen apu on tullut tarpeeseen. Myös Suomen Kulttuurirahaston henkilökunta on tarvittaessa tukenut ja auttanut. Työ on nyt saatettu loppuun ja on aika juhlia viisikymmentävuotiasta Pirkanmaan Kulttuurirahastoa.

Historian kirjoittaminen on tarjonnut itselleni mielenkiintoisen näkökulman Suomen ja Pirkanmaan historiaan. Säätiön-

kin elämässä näkyvät suomalaisen yhteiskunnan nousut ja laskut. Lähihistorian tutkimisen haastetta on lisännyt myös se, että on itse läheltä seurannut tapahtunutta niin Pirkanmaan Kulttuurirahaston hoitokunnan kuin tutkimusyhteisönkin jäsenenä. Tästä syystä osa rahaston viimeisiä vuosia käsittelevästä tekstistä on ilman alaviitteitä. Erityisesti alaluku *Uusi apurahatutkijoiden luokka* perustuu lähinnä omiin kokemuksiini ja tutkijayhteisöstä vuosina 1992–2011 tekemiini havaintoihin.

Lähdeviitteiden määrää karsiakseni apurahansaajia ja heidän aiheitaan koskevat viitteet jätettiin merkitsemättä. Teoksen sivuilla esiintyvät apurahojen ja palkintojen saajat eivät kuitenkaan ole mielikuvituksen tuotetta, vaan kaikki tämänkaltaiset faktatiedot on kerätty Pirkanmaan Kulttuurirahaston toimintakertomuksista.

*Tampereen Kaakontien ja
Sastamalan Pukaran välillä
9.10.2011.*

*Jarmo Peltola
Filosofian tohtori, tutkija*

I
MAAKUNTA
SAA
RAHASTON

TAHTO

Suomen Kulttuurirahaston (SKR) hallituksen puheenjohtaja professori L. A. Puntila¹ kaavaili Hämeeseen yhtä suurta maakuntarahastoa, johon Tampere ympäristöineen olisi myös kuulunut. Pirkanmaalla oli 1950-luvulla alkanut määrätietoinen työ oman läänin saamiseksi. Hankkeen takana olivat erityisesti tamperelaiset kunnallispolitiikot ja kaikki suurimmat poliittiset ryhmät, mutta myös ympäröivä maaseutu kannatti Tampereen läänihanketta. Tampereen kaupunginjohtajan Erkki Lindforsin johdolla he halusivat rakentaa alueelleen oman identiteetin. Yhtenä hankkeen tavoitteena oli alueella toimivan maakuntarahaston, Pirkanmaan rahaston perustaminen. Asiasta neuvoteltiin useasti vuosina 1959–1961. Puntila ei halunnut perääntyä. Pirkanmaan maakuntaliiton toiminnanjohtaja Risto Tainio² ilmoitti vuonna 1961 pidetyssä neuvottelukokouksessa Puntilalle: ”Tulemme perustamaan Pirkanmaan rahaston. Mikäli Kulttuurirahastolle sopii, toimimme mielellämme yhteistyössä sen kanssa”.³

MAAKUNTA

Vanhoja historiallisia maakuntia oli yhdeksän. Niiden rajat määriteltiin riippuen siitä, korostettiinko hallinnollisia vai kulttuurisia tekijöitä. Pirkanmaana myöhemmin tunnettu alue oli kuulunut hallinnollisesti vanhaan Satakuntaan, mutta murteen ja asutushistorian myötä Hämeeseen.⁴

Kun Tampere sai vuonna 1821 vapaakaupunkioikeutensa ja ensimmäiset yrittäjänsä, alkoi kaupungin kasvu, joka 1800-luvun loppupuolella säteili jo huomattavaa vaikutusta lähiympäristöön. Mitä suuremmaksi kaupunki kasvoi, sitä kiinteämmiksi lujittuivat kaupungin ja maaseudun väliset taloudelliset siteet. Tamperetta huollettiin polttopuilla ja elintarvikkeilla pitkään sitä ympäröineeltä maaseudulta.⁵

Alueen kiinteytymiseen vaikuttivat osittain myös parantuneet ja nopeutuneet liikenneyhteydet, jotka lisäsivät Tampereen merkitystä alueen keskuksena. Kehityksen huomannut Reino Ajo määritteli väitöskirjassaan Tampereen liikennealue kaupungin vaikutusalueen erityisesti liikenteen suunnat ja taajuudet huomioiden. Samalle alueelle levisivät myös Tam-

Tampere oli Pirkanmaan rahaston perustamisen aikoihin teollisuuskaupunki, joka hengitti kellon rytmillä. Kuvassa tamperelaisia vuonna 1970. Kuvaaja: Veikko Lintinen. Valokuva: Tampere-Seura.

pereella julkaistut sanomalehdet Aamulehti, Hämeen Yhteistyö ja Kansan Lehti. Ajo oli aloitteentekijänä myös vuonna 1952 Tampereen liikennealueen seutusuunnitteluliittoa perustettaessa. Tämä voidaan nähdä Tampereen seutukaavaliiton omaehtoisena toiminnallisena alkuna.⁶

Muotoutunutta talous- ja liikennealuetta alkoivat vähitellen sitoa myös hallinnolliset aluejaot. Vuoden 1943 keskussairaalalaki jakoi maan pariinkymmeneen keskussairaalaapiiriin. Järjestelmä edellytti kuntainliittoja, ja Tampereen keskus-

Tampere oli 1950-luvun lopulla hallinnollisesti muodostuneen uuden maakunnan keskus. Joissakin tilastoissa aluetta kutsuttiin myös Tammermaaksi. Alueella sijaitti aluekeskuksia, jotka Tampereen tapaan olivat varsin teollistuneita paikkakuntia. Huomattavia teollisuuslaitoksia oli niin Hämeenkyrössä, Mäntässä, Nokialla, Vammalassa, Orivedellä kuin Valkeakoskellakin. Kartta kuvaa maakunnan kuntajakoa vuonna 2011.

sairaalan kuntainliittoon liittyivät kaikki nykyisen Pirkanmaan kunnat paitsi rajakunnat Parkano, Kihniö, Virrat ja Luopioinen, jotka nekin tulivat myöhemmin mukaan.⁷

Pirkanmaan maakuntaliitto perustettiin vuonna 1956. Suomessa oli tuolloin jo 16 maakuntaliittoa. Nimi Pirkanmaa oli uusi. Vaihtoehtona oli tilasto- ja suunnittelutoiminnassa

Tamperetta ympäröinyttä talousaluetta kuvaamaan käytetty Tammermaa. Tamperetta ympäröineet kunnat pitivät sitä kuitenkin liian Tampere-keskeisenä. Pirkanmaa vakiintui nopeasti käyttöön, vaikka kielitoimisto kehotti vielä muutamaa vuotta myöhemmin luopumaan nimestä. Maakuntaliiton tavoitteena oli edistää maakunnan yhteisiä asioita. Näitä olivat erityisesti suuret liikennehankkeet ja ajatus omasta läänistä. Myös koulujen saaminen kehittyvään sisämaakeskukseen kiinnosti pirkanmaalaisia ja maakuntaliittoa.⁸

MUUTTAVA YHTEISKUNTA

Pirkanmaan rahaston toiminnan ensimmäisten kahdenkymmenen vuoden aikana rakennettiin Suomessa pohja pohjoismaiselle hyvinvointivaltiolle. 1950-luvun loppu merkitsi sota-aikana aloitetun säännöstelyn aikakauden päättymistä. Suomi pyrki avautumaan Eurooppaan ja koko maailmaan sekä integroitumaan taloudellisesti niin itään kuin länteenkin. Muutos maan sisällä oli suuri, sillä vielä 1950-luvulla Pirkanmaalla raivattiin peltoja siirtoväen asuttamiseksi ja jotta Suomi saavuttaisi elintarvikkeiden tuotannossa omavaraisuuden. Maa- ja metsätalous tehostuivat samanaikaisesti niin nopeasti, että maaseudun palkkatyöväestön ja pientilallisten toimeentulo alkoi olla vaikeaa. Maaseudun väki vähentyi, kun maaltamuutto vei osan kylien väestä taajamiin ja kaupunkeihin myös Pirkanmaalla. Tampereen väkiluku kasvoi vuosina 1955–1975 noin 115 000 asukkaasta 175 000 asukkaaseen.

Varsin lyhyessä ajassa maatalousvaltaisesta Suomesta kehittyi maa, jossa suurin osa väestöstä oli korkeasti koulutettua, asui kaupungeissa ja ansaitsi elantonsa joko teollisuus- tai palvelutyöpaikoissa. Koulutusta arvostettiin: valtaosa 1960-luvulla syntyneistä ikäluokista sai ylioppilaskoulutuksen. Tampereella, missä vanha savupiipputeollisuus oli vielä voimissaan, hyvinvointivaltion rakentaminen merkitsi 1960-luvulla valtavaa pirstysruisketta. Elementtirakentaminen yleistyi ja Tampereelle rakennettiin asuntoja kuin liukuhihnalta. Myös päiväkoteja ja kouluja nousi uusiin lähiöihin.

Teollisuuskaupunki-imagostaan huolimatta Tampere oli kehittynyt vähitellen merkittäväksi koulukaupungiksi. Tam-

pereelle perustettiin 1800-luvun lopulla oppikouluja ja Teknillinen opisto aloitti vuonna 1912 toimintansa. 1950-luvulle tultaessa Tampereelta puuttuivat oikeastaan vain korkeakoulut. Ensimmäinen saatiin vuonna 1960, jolloin Yhteiskunnallinen Korkeakoulu siirrettiin Helsingistä Tampereelle. Opinahjo laajentui nopeasti ja muutti vuonna 1966 nimensä Tampereen yliopistoksi.⁹ Otaniemen Teknillisen korkeakoulun osastona Tampereella vuonna 1965 aloittanut korkeakoulu itsenäistyi Tampereen teknilliseksi korkeakouluksi vuonna 1972.¹⁰ Korkeakouluille suunniteltiin 1960-luvulla kampusalueita uusiin lähiöihin. Yliopisto sai jäädä keskustan kupeeseen, mutta Tampereen teknillisen korkeakoulun tilat rakennettiin Hervantaan.

Maan vaurastuessa myös ihmisten elintaso nousi. Teknologinen kehitys nopeutti matkustamista. Yhä useampi rakensi kotinsa keskustan ulkopuolelle, kulki omalla autollaan työssä ja illalla harrastuksissa. Elintason kasvu taittui 1970-luvun puolivälissä, jolloin maassa koettiin taloudellinen taantuma ja kansainvälisestä kehityksestä aiheutunut energiakriisi, joka teki kuluttamisesta aikaisempaa kalliimpaa. Samalla päättyi hengästyttävän nopeasti edennyt ”pitkä 1960-luku”, jonka aikana suomalaiset olivat vaihtaneet hevoset autoihin. Jos muuttui maa taloudellisesti ja sosiaalisesti, tapahtui muitakin muutoksia.

Toisen maailmansodan jälkeen vielä syvässä istuneet kulttuuriset arvot joutuivat vähitellen kritiikin kohteiksi. Urjalasta Tampereelle jo 1930-luvun lopulla muuttaneen Väinö Linnan Tuntematon sotilas (1954) aloitti tavallisen rintamasotilaan näkökulmasta keskustelun jatkosodan sielunmaisemasta. Paavo Rintalan kirja Sissiluutnantti (1963) jatkoi saman maiseman purkamista. Finlaysonin laitospäiväkirjassa työkennelleen Linnan toinen suurteos Täällä Pohjantähden alla (1959–1962) avasi keskustelun vuoden 1918 tapahtumista ja johti vähitellen siihen, että vapaussota-tulkinnan rinnalle nousi uusia tulkintoja. Edvin Laineen, Väinö Linnan ja Olavi Veistäjän yhteistyönä teatteriin sovitettu Tuntematon sotilas kiihdytti mieliä monena 1960-luvun kesänä Pyynikin kesäteatterissa.

Myös kirkko ja seksuaalisuuteen konservatiivisesti suhtautuneiden piirien arvot joutuivat näkökulmasta riippuen joko rienauksen tai paljastuksen kohteiksi. Pispalasta kotoisin olleen Hannu Salaman kuvaus suomalaisesta juhannuksenvie-

Korkeakoulut toivat opiskelijat ja opiskelijaelämän laajassa mittakaavassa myös Tampereelle. Yhteiskunnallisen Korkeakoulun opiskelijoita vuonna 1962. Valokuva: Heikki Kosken albumi.

tosta (Juhannustanssit 1964) synnytti kohun, jota puitiin raastuvassa 1965–1968. Suomalaista sielunmaisemaa: juhannusta, lavatansseja, juopottelua ja seksiä realistisesti kuvannutta Salamaa syytettiin jumalanpilkasta, koska kirjaan sisältyi kristinuskoa herjanneita humalaisten repliikkejä.¹¹

YHTEISKUNNALLISEN KORKEAKOULUN TULO

Tampereen kaupunki oli pyrkinyt jo 1950-luvulta lähtien saamaan Yhteiskunnallisen Korkeakoulun (YKK) paikkakunnalle. Yhteiskunnallinen Korkeakoulu jäi Helsingissä liiaksi yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan varjoon. Helsingin kaupunkia ei kiinnostanut ratkaista korkeakoulun laajenemisen esteenä olleita tilaongelmia. Tampereen kaupunginvaltuusto kannatti puoluekantaan katsomatta korkeakoulun hankkimista kaupunkiin. Tampereen kaupungin puuhamiehenä oli apulaiskaupunginjohtaja Erkki Lindfors. Yhteiskunnallisessa Korkeakoulussa erityisesti rehtori Yrjö Ruutu oli Tampereen kannalla, mutta henkilökunnan enemmistö kannatti Helsinkiin jäämistä.¹²

Yhteiskunnalliselle Korkeakoululle osoitettu tontti 1950-luvun lopulla. Etualalla Sorsalampi ja kaupungin teurastuslaitos, johon sijoitettiin 1960-luvulla eläintarha. Kuvaaja: E.M. Staf. Valokuva: Tampereen yliopiston arkisto.

Ratkaisevaksi muodostuneen äänestyksen ovella – 31. elokuuta 1956 kello 16.00 – Tampereen uumoiltiin olevan vielä 8–6 häviöllä. Tosin varamiehenä paikalle saapuneen Helsingin työväenopiston rehtorin T. I. Wuorenrinteen Tamperetta tukevasta kannasta ei oltu varmoja. Puheenjohtajana toiminut Rainer von Fieandt ilmoitti voimasuhteiden synkästä tilasta puhelimitse Tampereelle Lindforsille, joka reagoi nopeasti. YKK:n siirrosta oli päättämässä Helsingin kannalla ollut SAK:n toimitsija Pulkkinen. Lindfors soitti SAK:n puheenjohtaja Eero Antikaiselle jonnekin maaseudulle kello 16.05. Antikainen soitti Helsinkiin välittömästi, kutsutti Pulkkinen pois kokouksesta ja antoi hänelle järjestömääräyksen äänestää Tampereen puolesta. Kello 16.20 Tampereella päivystänyt Lindfors sai asiasta tiedon Antikaiselta. Näin äänet olivat

Talousjohtaja Yrjö Silo ja Helsingistä Tamperetta kohti lähtevä muutto-kuorma Franzéninkadun talon edustalla syyskuussa 1960. Kuvaaja: Lehtikuva Oy. Valokuva: Tampereen yliopiston arkisto.

tasan 7-7 ja puheenjohtaja Rainer von Fieandt in ääni ratkaisi korkeakoulun siirtymisen Tampereelle.¹³

Osa uudesta Sorinahteelle rakennetusta arkkitehti Toivo Korhosen suunnittelema rakennuksesta voitiin ottaa käyttöön syyslukukauden 1960 aikana. Rakennustyöt jatkuivat kuitenkin pitkin syksyä ja 25. maaliskuuta 1961 korkeakoulutalo vihittiin käyttöön. Koko kaupunki oli juhraliputettu. Tilaisuudessa juhlapuheen piti rehtori Armas Nieminen, joka oli joutunut huolehtimaan korkeakoulun asioista koko raskaan rakennusajan rehtorina aikaisemmin toimineen, mutta vastalauseena Tampereelle siirtymisen vuoksi rehtorin toimesta eronneen Tuttu Tarkiaisen sijasta.¹⁴

Muuton vastustajat olivat pelotelleet opiskelija- ja opettajapulalla. Molempien kanssa kävi kuitenkin toisin. Opiskelijamäärät kasvoivat Tampereella nopeasti. Lukuvuonna 1960–1961 Tampereella oli kevätlukukaudella 900 opiskelijaa, mikä oli selvästi enemmän kuin Helsingin vuosina. Keväällä 1963 opiskelijoita oli jo runsaat 1 500 ja kasvuvauhti oli suorastaan eksponentiaalinen. Moni vanha YKK:n opettaja löysi siirtymispäätöksen jälkeen muita töitä Helsingistä, mutta osa siirtyi Tampereelle. Heti siirtymisen jälkeen erityisesti profes-

soreiden viroista melkein puolet hoidettiin sijaisten voimin, mutta Helsingissä oli tilanne ollut itse asiassa vielä heikompi, sillä Helsingin yliopisto ja pääkaupungin virastot tarjosivat runsaasti houkutusia. Vuonna 1963 tilanne oli jo huomattavasti parempi.¹⁵ Näin siitäkkin huolimatta, että korkeakoululaitos laajentui nopeasti Tampereen lisäksi myös muilla paikkakunnilla ja akateemisille osaajille oli ottajansa.

PIRKANMAAN KULTTUURIRAHASTON PERUSTAMINEN

Keväällä 1959 pidetyillä Pirkanmaan maakuntapäivillä oli hyväksytty toimintasuunnitelma, jossa oli asetettu tavoitteeksi Suomen Kulttuurirahaston maakuntarahaston perustaminen myös Pirkanmaan talousalueelle. Asia oli ollut esillä vuosina 1959 ja 1960 useita kertoja maakuntaliiton elimissä, joissa oli pidetty Pirkanmaan Kulttuurirahaston perustamista järkevänä. Maakuntaliiton edustajat olivat käyneet tältä pohjalta neuvotteluita Suomen Kulttuurirahaston edustajien kanssa. Rahaston perustaminen kohtasi kuitenkin vaikeuksia, sillä Suomen Kulttuurirahasto oli suunnitellut L. A. Puntilan ja Pertti Pesosen, Helsingin yliopiston Hämäläis-Osakunnan kuraattorin ja nuoren tamperelaisen valtiotieteiden lisensiaatin, johdolla koko Hämeen kattavaa suurta maakunnallista rahastoa, jonka yhtenä alarahastona olisi ollut Pirkanmaan rahasto. Pirkanmaalla uskottiin, että Hämeen rahaston alarahastolla ei olisi ollut "lähimainkaan niin itsenäistä asemaa" kuin aikaisemmin perustetuilla muilla maakuntarahastoilla. Hämäläisen kulttuurirahaston neuvotteluissa Pirkanmaan maakuntaliittoa oli edustanut vuoteen 1959 saakka liiton toiminnanjohtajana työskennellyt maisteri Yrjö Silo.¹⁶ Taustatukena oli toki Tampereen ja Pirkanmaan vahva mies, Tampereen kaupunginjohtaja Erkki Lindfors.¹⁷ Silo oli neuvotteluissa perustellut kantaansa seuraavasti:

Maakuntarahaston pitää rakentua luonnolliselle talousaluepohjalle, koska se on ainoa varma tae siitä, että rahasto saa myös varoja ja että maakunta tuntee sen omaksi rahastokseen. Tälle pohjalle ovat rakentuneet mm. Keski-Suomen rahasto ja Satakunnan rahasto samoin kuin parhaimmillaan suunnitteilla oleva Kymen rahasto. Miksi ei

Vakuutusyhtiö Turva oli yksi ensimmäisistä lahjoittajista. Turvan edustajat allekirjoittivat lahjoitusasiakirjan 25. lokakuuta 1961. Tampereen apulaiskaupunginjohtaja Oiva Kaivola istuu vasemmalla ja Turvan toimitusjohtaja Aarne Soinamo oikealla. Maakuntaliiton toiminnanjohtaja Risto Tainio seisoo vasemmalla ja Pirkanmaan rahaston puheenjohtaja professori Armas Nieminen oikealla. Valokuva: SKR Pirkanmaa.

siis saisi perustaa Pirkanmaan rahastoa ja miksi näin olen Pirkanmaan pitäisi vain nykyisten ja pahasti vanhentuneiden lääninrajojen johdosta pääosaltaan suuntautua Hämeen rahastoon ja Satakunnan rahastoon. Oma voimakas Pirkanmaan läänihän syntyy joka tapauksessa vähintään viiden vuoden kuluessa ja silloin viimeistään on ainoa mielekäs ja järkevä toimenpide perustaa Pirkanmaan rahasto.¹⁸

Juuri oman lääninsä saaneen Keski-Suomen alueella ilmestyneessä sanomalehti Keskisuomalaisessa todettiin, että kysymys oli Pirkanmaan muotoutumassa olevalle maakunnalle hankala siksi, että jos maakuntarahastot järjestetään heimojen mukaan, osa Pirkanmaan kunnista kuuluisi Satakunnan ja osa Hämeen rahastoihin, ja se vaarantaisi osaltaan syntymässä olleen Pirkanmaan maakunnan yhtenäisyyden.¹⁹ Samaa pelättiin myös sosialidemokraattisessa Kansan Lehdessä.²⁰ Keskisuomalaisessa todettiin lisäksi: "Eihän ainakaan vielä ole mitään Keski-Suomen tai Kymen heimoa, eikä myöskään Pirkanmaan heimoa – vielä".²¹

Tampereen kaupunginhallitus oli 8. maaliskuuta 1960 päättänyt evästää maakuntapäiville 21. maaliskuuta osallistuvia edustajiaan ilmaisemalla "periaatteessa kannattavansa Pir-

R L 9.3.1960

Itsenäinen kulttuurirahasto välttämätön Pirkanmaalle Kuntien neuvottelukokous asiasta

Vuosi sitten pidetyillä Pirkanmaan Maakuntaliiton maakuntapäivillä hyväksytyn toimintasuunnitelman mukaisesti on liiton elimissä, hallituksessa ja hallituksen työvaliokunnassa ollut useita kertoja esillä Pirkanmaan kulttuurirahaston perustamissuunnitelma. Tällöin on tultu siihen tulokseen, että oman Pirkanmaan kulttuurirahaston perustamiseen Suomen Kulttuurirahaston yhteyteen on olemassa erittäin hyviä edellytyksiä. Liiton edustajat ovat myös käyneet neuvotteluita Suomen Kulttuurirahaston edustajain kanssa tältä pohjalta.

Pirkanmaan kulttuurirahaston perustaminen on kohdannut kuitenkin Suomen Kulttuurirahaston

edustajain taholta voittamattomalta tuntuvia vaikeuksia, sillä Suomen Kulttuurirahasto haluaisi perustaa suuren hämäläisen kulttuurirahaston, jossa yhtenä kolmesta alarahastosta olisi Pirkanmaan kulttuurirahasto. Tämä suuri Hämeen rahasto noudattaisi suurin piirtein nykyisiä Hämeen läänin rajoja. Hämeen rahaston alarahastona ei Pirkanmaan maakuntarahastolla olisi lähimainkaan niin itsenäistä asemaa kuin esim. hiljattain perustetuilla muilla vastaavanlaisilla maakunnallisilla kulttuurirahastoilla. Myös on otettava huomioon, että maakuntaliiton alue muodostuu sekä hämäläisistä että satakuntaisista kunnista, mistä johtuen yksipuolisesti hämäläiseen kulttuurirahastoon meneminen olisi vaarana Pirkanmaan eheydelle.

Jotta tämä erittäin tärkeä kulttuurirahastokysymys tulisi perinpohjin selvitettyksi ennen tk. 21 päivänä pidettäviä maakuntapäi-

viä, joilla asia tulee lopullisesti päätettäväksi, on maakuntaliitto päättänyt järjestää Tampereen kaupungin ja kaikkien alueemme kauppalakuntien sekä eräitten suurimpien maalaiskuntien edustajille neuvottelu- ja tiedotustilaisuuden. Maakuntaliitto pitää nimittäin tärkeänä, että asiasta neuvoteltaisiin ennen varsinaista päättävää kokousta, maakuntapäiviä, jotta kunnat voisivat määrittellä perusteellisesti kantansa tähän tärkeään, koko maakuntaa koskevaan kysymykseen.

Kansan Lehti kamppaili itsenäisen Pirkanmaan rahaston puolesta maaliskuussa 1960.

kanmaan Kulttuurirahaston perustamista". Edustajien tuli mahdollisuuksiensa mukaan osallistua maakuntaliiton 14. maaliskuuta järjestämään neuvottelutilaisuuteen.²²

Ensimmäinen maakuntarahasto oli perustettu vuonna 1954. Suomen Kulttuurirahasto uusi vuonna 1960 sääntöjään. Tarkoituksena oli luoda uudet maakuntarahastot mahdollistava organisaatio. Tämän jälkeen uusia maakuntarahastoja alkoi syntyä ympäri Suomen. Hämeen rahasto perustettiin marraskuun lopulla 1960. Vaikka Tampereen kaupunki ja Pirkanmaan maakuntaliitto olivat vuonna 1959 olleet kuuntelemassa Helsingin yliopiston Hämäläis-Osakunnan ja Hämeen heimoliiton aivoituksia uudesta hämäläisestä maakuntarahastosta, päättivät pirkanmaalaiset jäädä Hämeen rahaston ulkopuolelle. Hämeen rahaston perustamista koskevasta uutisoinnista saattoi saada kuitenkin sellaisen käsityksen, että Pirkan-

Pirkanmaalaiset kansanedustajat kokoontuivat kirjoittamaan nimensä Suomen Kulttuurirahaston lahjakirjaan Pirkanmaan rahaston hyöäksi. Kuvassa vasemmalta kansanedustajat: Väinö Virtanen (skdl), Anni Flinck (sd, Kalle Kaiharin sisar), Leo Suonpää (skdl), Atte Pakkanen (maalaisliitto), Elli Stenberg (skdl), Mikko Asunta (kok), Kuuno Honkonen (skdl), Valdemar Sandelin (sd), Antti Linna (kansanpuolue) ja Toivo Hietala (kok). Kuvasta puuttuu tilaisuudessa mukana ollut Kustaa Alanko (sd). Valokuva: SKR Pirkanmaa.

maa olisi ollut mukana perustettavassa Hämeen rahastossa.²³ Sen vuoksi Pirkanmaan maakuntaliitto joutui tiedottamaan joulukuussa 1960 omista suunnitelmistaan jäsenkunnilleen.

Vuoden 1960 lopulla suunniteltiin Pirkanmaan rahaston perustamista vuoden 1962 aikana. Hanketta jouduttiin lykäämään, koska maakuntaliitolla oli kädet täynnä työtä Yhteiskunnallisen Korkeakoulun Tampereelle siirron vuoksi. Maakuntarahaston perustamiseen suunniteltiin ryhdyttäväksi sen jälkeen, kun ”korkeakoulun siirtyminen Tampereelle on saatu myös taloudellisesti turvatuksi”.²⁴ Pirkanmaan maakuntaliiton päättävissä elimissä oltiin yksimielisiä siitä, että Pirkanmaan talousalueelta annettujen lahjoitusten ei pitänyt valua muiden alueiden tukemiseen, vaan lahjoituksilla piti tukea nimenomaan Pirkanmaan alueen kulttuuria. Rahastoa perustettaessa suunniteltiin myös, että varojen jakamisesta päättäisivät ainoastaan pirkanmaalaiset.²⁵ Näihin aikoihin Satakunnan suunnalla katsottiin uuden rahaston perustamista hyvin karsaasti, sillä olihan vaarana historiallisen Satakun-

nan merkityksen pieneneminen. Satakunnan Kansan uutisen loppukaneettina julkaistusta mielipiteestä päätellen koko Pirkanmaa oli varsin vieras ajatus Kokemäenjoen alajuoksulla.

*Satakunnan kuntien mielestä Pirkanmaan maakuntaliitto on tässä kulttuurirahastoasiassakin liikkunut varsin hyökäävävä mm. satakuntalaisella maaperällä. Tiedetään kehoitetun kuntia olemaan myöntämättä varoja Satakunnan kulttuurirahastolle, ”koska ne on hyvä säästää omalle rahastolle”. Eikö tämä ole liian aikaista aivopesua, koska lääninjako on ratkaisematta ja koska juuri se aikanaan määrännee, mihin päin mikäkin kunta kallistuu. Muistaaksemme lääninjako-asiaa piti ajaa yhteisesti ja yksituumaisesti, mutta Pirkanmaan maakuntaliiton tämäntapaiset otteet lyövät korvalle kaikkia sopimuksia. ”Linnarauhaa” näkyy pyrittävän käyttämään toisen hyödyksi. Menetelmä kuvottaa.*²⁶

Maaliskuussa 1961 Suomen Kulttuurirahaston yliasiamies Erkki Salonen osallistui Pirkanmaan maakuntapäiville Tampereella. Hänen kantanaan oli, että maakunnallisten kulttuurirahastojen rajat voisivat noudattaa olemassa olleiden maakuntaliittojen rajoja, jolloin toiminta olisi myös tehokkaampaa. Salonen puhui toiminnallisesta yhteenkuuluvuudesta. Kesti kuitenkin joitakin kuukausia taivutella L. A. Puntila ja Hämeen heimoliitto samalle kannalle.²⁷

RAHASTON TOIMINTA ALKAA

Mukana kaikki kansalaispiirit

Elokuussa 1961 Pirkanmaan maakuntaliitto tiedotti näyttävästi uuden maakuntarahaston perustamisesta. Liikkeelle lähdettiin aikaisemmin kuin vuoden 1960 lopulla oli suunniteltu. 25. lokakuuta 1961 Pirkanmaan maakuntaliiton perustamisesta oli tullut kuluneeksi viisi vuotta. Sitä oli tarkoitus juhlaa Tampereelle siirtyneen Yhteiskunnallisen Korkeakoulun juhlasalissa. Juhlapäivänä tulisi aloittamaan taipaleensa myös Pirkanmaan rahasto.²⁸ Pirkanmaan maakuntaliiton toiminnanjohtaja varatuomari Risto Tainio perusteli elokuussa 1961 uutta rahastoa seuraavasti:

SUOMEN KULTTUURIRAHASTON
PIRKANMAAN RAHASTON
PERUSTAMISJUHLA

Tampereella, Yhteiskunnallisen
Korkeakoulun juhlasalissa
keskiviikkona, lokakuun 25. päivänä 1961
kello 18,30

SIBELIUS: Keuhka-alkusoitto Tampereen kaupunginorkesteri,
johtaa Eero Kosonen

TERVEHDYSPUHE Pirkkanmaan Maakuntaliiton
puheenjohtaja,
kunnallisneuvos Pentti Palmroth

MELARTIN: 20-vuotias Ritva Raivio
Ritono
Mademoiselle Rococo

JUHLAPUHE Suomen Kulttuurirahaston
hallituksen puheenjohtaja,
professori L. A. Puntilla

VALTIOVALLAN TERVEHDYS
PIRKANMAAN KUNTIEN TERVEHDYS
KORKEAKOULUN TERVEHDYS

GENETZ: Mieslaulu Mieskuoro Laulajat,
johtaa Tauno Sola

KUJULA: Ilapilviä

SIBELIUS: Sydämeni laulu

MAAMME

SUOMEN KULTTUURIRAHASTON PIRKANMAAN RAHASTON
PERUSTAMISKIRJAN ALLEKIRJOITUS TAPAHTUU
JUHLASALIN AULASSA VALITTOIMASTI JUHLAN PÄÄTTYTTYÄ.

Tässä tilaisuudessa ensimmäiset lahjoittajat kirjoittavat nimensä rahaston perustajajäseninä perustamiskirjaan. Samalla alkaa rahaston perustamisvuosi, jonka aikana lahjoituksensa tehneet tulevat rahaston perustajajäseniksi, mikäli lahjoituksen suuruus on vähintään, yksityisten henkilöiltä 5.000 ja yhteisöiltä 10.000 markkaa. Vähintään 100.000 markan suuriset lahjoitukset ovat verovapaita.

Suomen Kulttuurirahaston Pirkanmaan rahasto perustettiin 25. lokakuuta 1961.

Rahaston toiminta-alueena on Pirkanmaan maakuntaliiton toiminta-alue ja sen tarkoituksena on alueen henkisen ja taloudellisen kulttuurin vaaliminen ja kehittäminen. Maakunnalliset kulttuurirahastot myös noudattavat talousalueitten rajoja, mikä on luonnollista, koska talousalue on kokonaisuus, jonka piirissä asuvaa väestöä sitoo toisiinsa monenlaisten muittenkin toimintojen yhteisyys. Miksi siis omaksuttaisiin silloin, kun luodaan maakunnallista kulttuuriporrasta, jokin muu käytännön elämälle vieras toiminta-alue maakunnalliseksi kulttuurialueeksi.²⁹

Pirkanmaan maakuntaliiton rooli oli vuonna 1961 rahaston synnyn kannalta varsin keskeinen. Sen hallituksessa vaikuttivat tuolloin Risto Tainion ja Yrjö Silon lisäksi monet muut Pirkanmaan rahastonkin toimintaan myöhemmin osallistuneet: pirkkalalainen maanomistaja ja yrittäjä Pentti Palmroth, Aamulehden päätoimittaja Jaakko Hakala, Nokian kauppalan sosiaalisihteri Väinö Hietaniemi, Tampereen kaupungin apulaiskaupunginjohtaja Paavo Lehtinen, Mäntän kauppalanjohtaja Keijo Liinamaa ja Hämeen Yhteistyön päätoimittaja Keijo Savolainen.³⁰ Erkki Lindfors oli myös mukana, tosin useiden edusmiestensä kuten Silon, Hakalan ja Lehtisen kautta.

Pirkanmaan kunnat antoivat perustetulle maakuntarahastolle välittömän tukensa. Kaikkiaan 40 kunnasta 32 teki lahjoituksen ja 27 kuntaa liittyi rahaston jäseniksi. Missään kunnassa ei ollut tehty kielteistä päätöstä. Joissakin kunnissa asia oli jätetty talousarvion yhteydessä käsiteltäväksi. Rahallisesti tuki oli kuitenkin lähinnä symbolista. Vauras Tampereen kaupunki lahjoitti vuoden 1963 rahassa³¹ 20 000 markkaa. Mäntän ja Nokian kauppalat antoivat 2 000 markkaa ja Lempäälän kunta 1 000 markkaa. Toijalan ja Valkeakosken kauppalat ja Kangasalan, Viialan, Vesilahden ja Pälkäneen kunnat lahjoittivat 500 markkaa. Suurin osa lahjoituksista oli 100–200 markkaa. Monet pankit ja vakuutuslaitokset lahjoittivat 1 000 markkaa. Yksityishenkilöistä ylöjärveläinen rouva Suoma Rytönen ja kangasalalainen apteekkari Helvi Veijola lahjoittivat 1 000 markkaa kumpikin.³²

Kaiken kaikkiaan perustamistilaisuudessa kertyi 45 000 markkaa. Summasta 31 000 oli saatu alueen kunnilta.³³ Ensimmäisen toimintavuoden ajan lahjoittajiin vedottiin myös sillä, että heidät luettaisiin maakuntarahaston perustajajäseniksi.³⁴

Ensimmäiseen hoitokuntaan valittiin Tampereelta Aamulehden päätoimittaja Jaakko Hakala.³⁵ Hänen varamiehensä oli

Veittolan tilan Ylöjärvoellä omistaneet Alpi ja Suoma Rytönen olivat kulttuurirahastolaisia. Leskeksi 1950-luvun lopulla jäänyt Suoma Rytönen osallistui Pirkanmaan Kulttuurirahaston perustamiseen. Valokuva: Ylöjärven kaupunki.

Kansan Lehden toimituspäällikkö Vilho Halme.³⁶ Paikkaa voisi luonnehtia myös "aseveliakselin" mandaatiksi, koska toinen oli kokoomuksen ja toinen sosialidemokraattien mies. Nokialta tulivat valituiksi SKDL:n edustaja Väinö Hietanie-

mi³⁷, varamiehenään SKDL:n nokialainen kansanedustaja Väinö Virtanen.³⁸ Orivedeltä hoitokuntaan valittiin maalaisliittolainen opetusministeri Heikki Hosia³⁹ ja hänen varamieheksen tuli tekniikan tohtori ja Tampereen teknillisen oppilaitoksen rehtori Arvi Talvitie⁴⁰ Tampereelta. Tampereen sosialidemokraattisen apulaiskaupunginjohtajan Paavo Lehtisen varamieheksi valittiin niin ikään tamperelainen työnjohtaja Oiva Hilden. Itseoikeutettuna uuteen hoitokuntaan tuli Yhteiskunnallisen Korkeakoulun rehtori Armas Nieminen (1913–1995).⁴¹ Hänen varamieheksen valittiin maisteri Yrjö Silo. He olivat tamperelaisia, kuten kansandemokraatteja edustaneet maisteri Erkki Nieminen ja hänen varamiehensä kapellimestari Mauno Saksanenkin.⁴² Kunnallisneuvos Pentti Palmroth⁴³ ja hänen varamiehensä Reino Palmroth⁴⁴ olivat pirkkalalaisia ja kokoomuslaisia. Maalaisliittolaisista professori Rurik Pihkala⁴⁵ edusti Aitolahtea ja hänen varamiehensä Onni H. Viitala⁴⁶ Vaasan lääniin tuolloin kuulunutta Virtain kuntaa. Suomen Kulttuurirahaston hallituksen puheenjohtaja professori L. A. Puntilan varamies oli Keskusrahaston yliasiamies maisteri Erkki Salonen Helsingistä. Vuorineuvos R. Erik Serlachius⁴⁷ asui Mäntässä ja hänen varamiehensä toimitusjohtaja Veikko Virkkunen⁴⁸ Tampereella. Yksi hoitokunnan paikoista jäi perustavassa kokouksessa täyttämättä. Myöhemmin hoitokunnan jäseneksi valittiin kauppaneuvos Väinö Arjanne.⁴⁹ Hoitokunnan puheenjohtajaksi valittiin Armas Nieminen ja varapuheenjohtajaksi Paavo Lehtinen. Rahaston asiamiehenä toimi aluksi maakuntaliiton toiminnanjohtaja Risto Tainio, mutta jo ensimmäiset apurahahakemukset vuonna 1962 osoitettiin maisteri Reijo Peltolalle.⁵⁰

Perustaminen oli selvästikin ”miesten juttu”, sillä maakuntaliiton hallituksessa ja ensimmäisessä hoitokunnassa ei ollut yhtään naista. Ensimmäiset yksityishenkilöiden lahjoitukset tulivat kuitenkin naisilta.

Professori L. A. Puntila piti perustamisjuhlassa puheen rahastoista kulttuurielämän elvyttäjinä. Pirkkalalaisen kunnallisneuvos Palmrothin esityksestä välittyi paikallishengen lento, kun hän taustoitti rahaston perustamista viitaten arkeologisten löytöjen runsauteen, ainakin tuhatvuotiseen asutukseen ja pirkkalaisliikkeen suorittamaan Lapin verotukseen ennen kuin pääsi Tampereen kaupungin kasvuun ja alueen taideelämän - teatterin ja kirjallisuuden - erinomaisuuteen. Sekä

Yhteiskunnallisen Korkeakoulun rehtorista Armas Niemisestä tuli myös Pirkanmaan Kulttuurirahaston ensimmäinen puheenjohtaja. Kuva on otettu Niemisen uudessa työhuoneessa. Kuvaaja: Juhani Riekkola. Valokuva: Tampereen yliopiston arkisto.

Tampereen Työväen Teatteri että Tampereen Teatteri olivat maankuuluja ja kirjallisuus oli noussut 1950-luvulla erityisesti Väinö Linnan ja Lauri Viidan ansiosta maan eturiviin.⁵¹ Palmrothin maalaileman Tampere-keskeisen näkymän laidalla asui ja eli ainakin kesänsä maan ainoa kirjallisuuden Nobel-palkinnon saaja hämeenkyröläinen F. E. Sillanpää (1888–1964).

Ensimmäiset apurahat

Pirkanmaan Kulttuurirahaston ensimmäinen hakuaika päättyi 15. syyskuuta 1962. Määräaikaan mennessä rahasto oli saanut 48 hakemusta ja haettu summa oli yhteensä 106 300 markkaa. Hoitokunta oli päättänyt jakaa 20 000 markkaa eli hieman alle viidenneksen haetusta summasta.⁵² Viikkoa myöhemmin rahasto ilmoitti saaneensa Aaltosen Kenkätehdas Oy:ltä lahjoituksena 10 000 markkaa. Lahjoittaja oli toivonut, että sen antama tuki kohdennettaisiin säveltaiteisiin.⁵³ Summasta melkein puolet päätettiin jakaa heti ensimmäisen jaon yhteydessä.

Rahasto järjesti ensimmäisen vuosijuhlansa Yhteiskunnallisen Korkeakoulun juhlasalissa. Lehdissä olleessa ilmoituksessa toivotettiin yleisö tervetulleeksi. Sen verran täytyi halukkaiden kuitenkin vaivautua, että päälle oli puettava tumma puku. Juhla alkoi Tampereen kaupunginorkesterin esittämällä Eino Linnalan (1896–1973) säveltämällä *Suomalaisella rapsodialla*. Esityksen johti Tampereen kaupunginorkesterin kapellimestari Eero Kosonen. Rahaston puheenjohtaja rehtori Armas Nieminen piti avauspuheen. Ensimmäisten apurahojen saajien joukosta kutsuttu Rakel Levin esitti barokkisäveltäjä Georg Friedrich Händelin (1685–1759) *Chacconnen*. Piano-osuuden jälkeen niin ikään apurahan saanut teatterinjohtaja Kalervo Nissilä lausui Yrjö Jylhän runon *Temppelinrakentajat*. Jylhien säkeiden jälkeen YKK:n kansleri professori Eino Saari piti juhlapuheen.⁵⁴

Väliajan jälkeen Armas Nieminen jakoi apurahat. Saajia oli 15 ja jaettava summa oli 24 750 markkaa. Suurin osa apurahoista myönnettiin taiteilijoille. Säveltaiteilijoista apurahan saivat tamperelainen pianotaiteilija Hilikka Junttu (o.s. Servo), Tampereen musiikkiopistossa opettanut viipurilaislähtöinen pianotaiteilija Rakel Levin, säveltäjä ja Tampereen musiikkiopiston opettaja Usko Meriläinen, Tampereen musiikkiopistossa opiskellut ja Tampereen Oopperassa esiintynyt Heikki Nurminen sekä niin ikään Tampereen Oopperassa esiintynyt Toimi E. Pietikäinen. Sekä Tampereen Teatterin johtaja Kalervo Nissilä että Tampereen Työväen Teatterissa vuodesta 1955 näytellyt Veijo Pasanen saivat 2 000 markan apurahan Saksaan ja Itävaltaan suuntautunutta opintomatkaa varten. Kuvataiteilijoista apurahan saivat taidemaalari Gunnar Pohjola, kuvanveistäjä Ossi Somma ja kuvanveistäjä

Pirkanmaan rahasto jakoi ensimmäiset apurahansa 25. lokakuuta 1962. Tässä apurahansaajien komea rivistö. Kuvaaja: Reino Branthin. Valokuva: Vapriikin kuva-arkisto.

Pentti Toivonen. Toivosen apuraha oli yhteinen Aamulehden toimittaja Olavi Veistäjän kanssa. Heidän tarkoitukseensa oli Pirkanmaan kuvataiteilijoiden työskentelyä ja merkitystä kuvaavan teoksen loppuunsaattaminen. Kirjailijoista apurahan sai karkkulaissyntyinen mutta Tampereella asunut Veikko Pihlajamäki.

Tieteen edustajista apurahan sai Yhteiskunnallisen Korkeakoulun tutkimuslaitoksen historian tutkimusassistenttina työskennellyt yhteiskuntatieteiden lisensiaatti Ossi Hedman, jolla oli tekeillä vapaussota-kansalaissodan syitä ja taustoja käsittelevä väitöskirja. Aihe oli varsin ajankohtainen Väinö Linnan *Täällä Pohjantähden alla* -romaanisarjan ja Viljo Rasilan torpparilaitosta käsitelleen väitöskirjan (1961)⁵⁵ vuoksi. YKK:ssa avo-
huollon lehtorina työskennellyt valtiotieteiden tohtori Veikko Piirainen sai apurahan tutkimukseensa *Ensikertainen huoltoavun hakeminen*. Eräjärvellä syntynyt ja Korpilahdella vuonna 1962 "luonnonhistoriaa ja maantietoa" opettanut Toivo Koskinen sai apurahan pro gradu -työnsä *Hakamaiden ja laidunniittyjen kasvillisuus Längelmäveden seuduilla* laajentamiseksi lisensiaattityöksi. Apurahansaajista pianotaiteilijat olivat naisia, muut miehiä.⁵⁶ Juhlan ja apurahojensaajien onnen kruunasi Tampereen kaupunginorkesterin esittämä Sibeliuksen sävellys *Lemminkäisen kotiin-paluu* ja sen jälkeen yhteisesti laulettu *Maamme*-laulu.⁵⁷

Rahasto otettiin kaikkien puolueiden ja varmasti muidenkin kansalaispiirien taholta varsin innostuneesti vastaan. Niin Aamulehti, Kansan Lehti kuin Hämeen Yhteistyökkin antoivat Pirkanmaan maakuntaliiton pyrkimyksille runsaasti palstatilaa. Yhteys Tampereen läänihankkeeseen ja muihin maakuntaliiton aktiviteetteihin oli selvä. Rahasto oli yksi maakunnallisen tahdon ilmaisu monien muiden joukossa. Helsingin tahtoa vastaan taisteltu rahasto koettiin koko Pirkanmaan yhteiseksi asiaksi.

TOIMINTA VAKIINTUU

Rahaston asiamies vaihtui syyskuun alussa 1963. Reijo Peltonen tilalle tuli maisteri Martti Helin, joka oli ryhtynyt hoitamaan Pirkanmaan kulttuuriasiamiehen tehtäviä maakuntaliitossa. Toimi oli uusi, eikä ainakaan Pirkanmaalla tiedetty vastaavan olemassaolosta muualla Suomessa. Helinin ensimmäisenä tehtävänä oli laatia hakuilmoitus apurahoista lehdisissä julkaistavaksi ja aloittaa vuosijuhlan järjestelyt. Helin myös laati rahaston toiminnasta tamperelaisille lehdille tiedotteen. Tiedotteen mukaan apurahojen jako oli vain osa rahaston työtä. Sen lisäksi Suomen Kulttuurirahastolla oli meneillään tutkimuksia erityisesti maakunnissa tehtävän kulttuurityön kehittämiseksi. Helin muistutti vielä, että kulttuurityö on hajanaista ja usein unohdettiin, että tieteen ja taiteen lisäksi kulttuuriin kuuluu niin kotiseututyö kuin luonnonsuojelukin.⁵⁸ Ajan hengestä kertonee kuitenkin vahva usko moderniin kehittyvään yhteiskuntaan:

*Vapaaehtoinen ahkera harrastus kulttuurikysymyksiin, yleinen kulttuurin nälkä ja tietoinen pyrkimys teknisestä yhteiskunnasta kulttuuriyhteiskuntaan ei ole vain suomalaisten omaksumia ajan ilmiöitä. Etenevä ja kehittyvä tekninen kulttuuri suo mahdollisuuden hengenkulttuurin syvenemiseen.*⁵⁹

Toisessa vuosijuhlassa 25. lokakuuta 1963 puhunut Tampereen teknillisen oppilaitoksen rehtori Arvi Talvitie vetosi insinöörien jatkokouluttamisen puolesta. 1950- ja 1960-lukujen vaihteessa Suomessa lisättiin opistotasoisten insinöörien koulutusta. Talvitie uskoi, että lähitulevaisuudessa oli lisättävä myös diplomi-insinöörien koulutusta, eikä sitä tarvinnut järjestää Helsingissä, Åbo Akademiassa tai vasta perustettua Oulun yliopiston teknillistä linjaa laajentamalla. "Yhtä hyvin voitaisiin tällainen uusi teknillinen korkeakoulu perustaa

Tampereelle”, huudahti Talvitie. Tampere oli sijainniltaan ja muilta taustoiltaan siihen varsin sopiva.⁶⁰ Tampere oli ollut aikaisemminkin⁶¹ esillä teknillisen korkeakoulun paikaksi, joten Talvitien ajatus ei ollut uusi.

Talvitien puhe ja asiaa seurannut kirjoittelu sanomalehdissä sytyttivät myös Tampereen kaupunginhallituksen, joka asetti toimikunnan tutkimaan Tampereen teknillisen korkeakoulun mahdollisuuksia.⁶² Hetki oli suosiollinen: osoittautui, että Talvitie ei ollut ajatuksineen aivan yksin. Helsingissä vaikuttaneet Tampereen lyseon kasvatit Teknillisen korkeakoulun rehtori Jaakko Rahola ja vararehtori Viljo Kuuskoski olivat 1960-luvun alussa vakuuttuneet, että Tampere tarvitsee teknillisen korkeakoulun. Rahola lähti ajatuksineen valtionvarainministeriön budjettiosaston päällikön Esko Rekolan luokse – saman lyseon kasvatteja myös – puhumaan asiasta.⁶³ Helsingissä toimineen Teknillisen korkeakoulun johdon ja valtiovarainministeriön myötämielisyys hankkeelle oli tärkeä. Tampereen kaupunginhallituksen tammikuussa 1964 asettama neuvottelukunta, jonka puheenjohtajaksi valittiin vuorineuvos E. H. Liljeroos, ei jäänyt tukea vaille. Sitä tuli muun muassa Pirkanmaan rahastolta.⁶⁴

Vauhti oli nopea, sillä Talvitien kirjoituksesta kului vain noin kaksi vuotta, kun teknillisen alan korkeakoulutus alkoi Tampereella. Helsingin ja sittemmin Espoon Otaniemessä toiminut Teknillinen korkeakoulu aloitti sivukorkeakoulun syksyllä 1965 Tampereella aloitteen tehneen Talvitien johtamassa Tampereen teknillisessä oppilaitoksessa. Vasta-avatussa opinahjossa oli 132 opiskelijaa. Seitsemän vuotta myöhemmin eli vuonna 1972 osasto itsenäistyi Tampereen teknillisen korkeakoulun nimellä (TTKK). Vuonna 1975 opiskelijamäärä oli jo lähes 1 600. Korkeakoulu otti vuonna 2003 nimekseen Tampereen teknillinen yliopisto (TTY).⁶⁵ Tampereen teknillisen korkeakoulun merkitys oli suuri suomalaisen yhteiskunnan kehittyessä agraarista maatalousvaltiosta moderniksi tietoyhteiskunnaksi.

Korkeakoulun kehitystä seurattiin myös Pirkanmaan rahastossa, mistä osoituksena myönnettiin apurahoja. Professori Osmo Hassille myönnettiin vuonna 1990 palkinto ”kaukokatseisesta ja kauaskantoisesta korkeakoulutyöstä”. Myös Timo Lepistön ja Reino Kurki-Suonion toiminta huomattiin: heidät pyydettiin mukaan Pirkanmaan rahaston hoitokuntaan, missä he sittemmin toimivat myös puheenjohtajina varsin ansiokkaasti.

II
RAHASTO
RIUTUU
VAROJEN
PUUTTEESSA

1962–1982

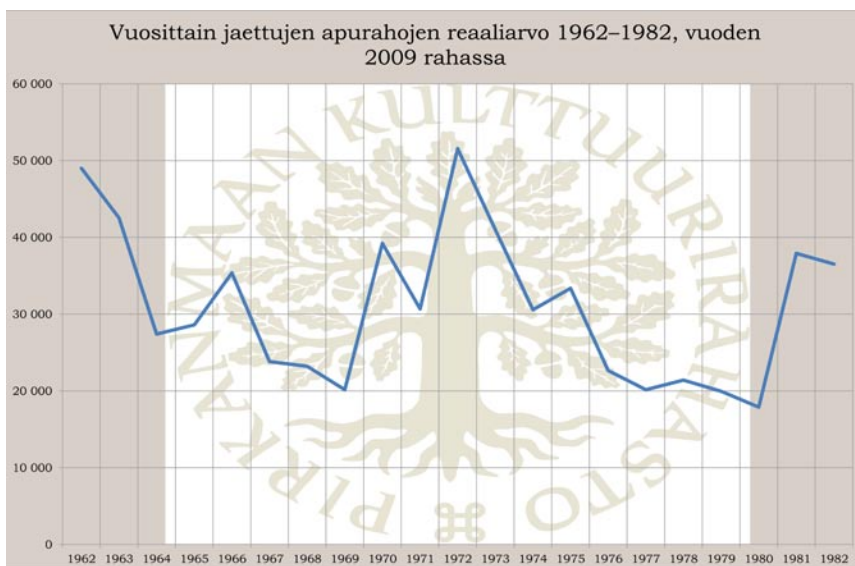
RAHASTON PÄÄOMA KARTTUU HITAASTI

Rahaston perustamisen ja suurkeräyksen yhteydessä keräämät varat jäivät 2000-luvun näkökulmasta varsin pieniksi. Pieniä ne olivat aikalaistenkin mielestä, mutta tilanne oli samankaltainen suurimmassa osassa maakuntarahastoja. Niistä ei ollut tullut niin suuria tekijöitä kuin Pirkanmaallakin oli aikoinaan uskottu. Tosin paikalliset korkeakoulutkin olivat vuosia varsin pieniä, eikä niissä vielä 1960-luvulla puolustettu montakaan väitöskirjaa.

Kun toiminnan alkuvuosina jaetut markat muutetaan vuoden 2009 euroiksi, jaettujen apurahojen yhteenlaskettu suuruus oli enimmillään 50 000 euroa. Siitä lähdettiin liikkeelle ensimmäisessä jaossa vuonna 1962. Tultaessa 1960-luvun lopulle jaetun rahan arvo oli pudonnut 20 000 euroon. Väliaikaisen nousun aiheutti vuonna 1965 edellisen vuoden suurkeräys, joka nosti maakuntarahaston pääomaa. Seuraava huippuvuosi asetui vuoteen 1972, jolloin maakuntarahasto jakoi apurahoja kymmenennen kerran. Tällöin yhteissumma ylitti ensimmäisen jakovuoden tavoin 50 000 euroa. Yksittäisen huippuvuoden jälkeen apurahoihin käytetyt varat kääntyivät jälleen laskuun. Rahasto jakoi vuonna 1980 summan, joka vastasi määrältään suurin piirtein yhtä vuoden 2010 kokovuotista apurahaa. Aallonpohjan jälkeen jaettavan rahan määrä kääntyi nousuun vuosina 1981–1982, mutta silloinkin jäätiin vielä siihen astisten huippuvuosien 1962 ja 1972 varjoon.

Rahastot sijoittivat varansa osakkeisiin. Ideana oli, että kerättyä pääomaa ei syötäisi, vaan jakovara koostuisi osakkeista saaduista tuotoista. Lisäksi maakuntarahastot saivat jaettavaa Keskusrahaston tukevamman osakesalkun tuotoista. Oli osaltaan maakuntarahaston omasta aktiivisuudesta kiinni, karttuivatko jakovarat Pirkanmaalla. Toisaalta jaettavan rahan määrä riippui myös siitä, minkälaisessa taloudellisessa kunnossa maakunnan kunnat ja yritykset olivat. Yksityishenkilöiden tekemät lajotukset olivat tietenkin kiinni jossain määrin sattumasta, mutta myös siitä, kuinka hyvin Pirkanmaan rahasto pystyi pitämään itseään esillä. Maakunnan suurimmat lehdet uutisoivat apurahojen jaot hyvin näyttävästi. Myös paikallislehdissä vuosijuhla sai huomiota, varsinkin jos pitäjän oma poika tai tyttö oli saanut apurahan.

Kuvio 1.

Lähteet: Pirkanmaan rahaston vuosikertomukset 1962–1982.

Oman pääoman kasvattaminen oli Pirkanmaan rahaston akilleenkantapäätä. Tietenkin maailman- ja kansantalouden kehitys vaikutti myös vuotuisen jakovaraan, kuten edellä todettiin. Pirkanmaan rahaston piirissä oltiin vuosia varsin huolissaan kuntien ja yritysten vähäisistä lahjoituksista. Tämä kävi ensimmäisen kerran ilmi suurkeräyksen yhteydessä.

Suurkeräys ja tulos

Maakunnallisten rahastojen määrän kasvu pakotti Suomen Kulttuurirahastoa arvioimaan uudelleen toimintansa painopisteitä. Tavoitteena oli maakuntarahastojen toiminnan lujittaminen yleisen rahankeräyksen avulla. Puhuttiin jopa Kulttuurirahaston uudelleen perustamisesta, millä viitattiin Suomen Kulttuurirahastoa perustettaessa vuosina 1937–1938 järjestettyyn suurkeräykseen. Kulttuurirahasto palkkasi jokaiseen maakuntaan oman keräyspäällikön.⁶⁶

Vuoden 1964 keräys sisälsi neljä osakeräystä: 1) suuriin teollisuus- ja liikeyrityksiin kohdistetun keräyksen, 2) pienemille yrityksille, yhteisöille ja yksityishenkilöille suunnatun keräyksen, 3) ovelta ovelle toteutetun keräyksen, jolla pyrittiin saamaan pirkanmaalaiset lahjoittamaan ainakin marka keräykseen ja 4) kuntien antamat lahjoitukset. Kolmen ensimmäisen

Pirkanmaan sanomalehdissä julkaistiin syksyllä 1964 pieniä ilmoituksia, joissa kehoitettiin tukemaan suurkeräystä.

mäisen keräysmuodon tuotot jaettiin puoliksi maakunta- ja Keskusrahaston kanssa. Neljannen tuotto jäi täysmääräisenä maakuntarahaston käyttöön.⁶⁷ Keräys aloitettiin 22. tammi-kuuta 1964. Pirkanmaan rahasto järjesti edellisenä päivänä keräyksen avajaistilaisuuden. Professori Nieminen totesi:

*Elintason kohotessa kulttuurityön merkitys lisääntyy nopeasti sekä sen vuoksi, että tutkimustyön ja koulutuksen yleinen merkitys kasvaa, että sen vuoksi, että tunnetaan yhä suurempaa tarvetta myös luovan ja esittävän taiteen ja muiden henkisten pyrintöjen harrastamiseen. Meidän tehtävämme on ikään kuin ”perustaa” rahasto uudelleen soveltuvaksi nykyiseen kehitysvaiheeseemme.*⁶⁸

Suurkeräys merkitsi myös alueellista rajankäyntiä Satakunnan ja Hämeen suuntaan. Tyrvään alueella pidetyssä kokouksessa olivat läsnä sekä Satakunnan maakuntaliiton toiminnanjohtaja Jukka Määttä että Martti Helin Pirkanmaan maakuntaliiton edustajana.⁶⁹ Samankaltaista sovinnollista päällekkäisyyttä oli myös Valkeakosken suunnalla.⁷⁰

Rahaston hoitokunta odotti saavansa keräyksen yhteydessä isompia lahjoituksia. Vähintään 10 000 markan suuruisista lahjoituksista voitiin muodostaa nimikkorahasto. Mikäli koko summa suoritettiin vuoden 1964 aikana, sai Pirkanmaan Kulttuurirahasto koko lahjoituksen hyväkseen. Jos osa maksettiin vasta vuonna 1965, jäi Pirkanmaan rahastolle 90 % ja Keskusrahastolle 10 % lahjoituksesta. Pirkanmaan rahastolla oli tuolloin vain yksi nimikkorahasto – Väinö Linnan rahasto

- Mitäs sillä rahalla sitten tehdään?
- Sillä tehdään Suomi ja suomalaiset sivistyneiks, vaikka joku panis vähän vastaankin.

*Valkeakosken Sanomien ja piirtäjä Olavi Hurmerinnan näkemys koulu-
laisista, "kansasta" ja suurkeräyksestä 30. lokakuuta 1964.*

- jonka varoja käytettiin luovan kirjallisuuden, kirjallisuuden-
tutkimuksen ja kirjallisuuden harrastuksen edistämiseen.

Pirkanmaan rahaston alueeltaan keräämä raha, 93 000 mark-
kaa, riitti viidenteen sijaan maakuntarahastojen joukossa.
Mänttäläiset mainittiin aktiivisiksi kerääjiksi. Sen sijaan no-
kialaiset eivät keräyksestä innostuneet.⁷¹ Väestöpohjaansa
nähdessä Pirkanmaa menestyi melko heikosti. Suhteellisesti

laskettuna vielä heikommin kansa teki lahjoituksia Uudella maalla, mutta se voidaan laskea osittain Keskusrahaston keskeisestä asemasta johtuvaksi. Maakuntarahastojen ykkönen oli Varsinais-Suomi. Toiseksi sijoittui Pohjois-Suomi (Lapin ja Oulun läänit), kolmanneksi Pirkanmaan rahaston kanssa Sata-Hämeessä kilpaillut Satakunnan rahasto ja neljänneksi Pirkanmaahan pohjoisessa rajoittuva Etelä-Pohjanmaa. Etelässä muun muassa Valkeakosken alueella Pirkanmaan rahaston kanssa kilpaillut Hämeen rahasto sai kokoon muutaman tuhat markkaa Pirkanmaan rahastoa vähemmän. Hämeessä kansan parista kerättiin enemmän kuin liikeyrityksiltä, mikä oli poikkeavaa koko maassa. Pirkanmaan edelle sijoittuneista rahastoista vain Pohjois-Suomi sai kerättyä suoraan kansalaisilta ison summan. Muiden menestys – erityisesti Varsinais-Suomen – perustui nimenomaan yritysten tekemiin lahjoituksiin. Sen sijaan teollisuusmaakunta Pirkanmaan yritykset olivat lahjoittaneet keräykseen vain 55 200 markkaa.⁷²

Jo ensimmäisen vuosijuhlan jälkeen rahasto sai Oy Tampella Ab:lta huomattavan 5 000 markan šekin, toimitusjohtaja Johan Nykoppin toimiessa lahjoittajana sekä puheenjohtaja Armas Niemisen ja asiamies Reijo Peltolan toimiessa vastaanottajina.⁷³ Suurkeräyksen alkuvaiheessa maaliskuussa 1964 tiedotettiin Nokian Kutomo Oy:n antamasta 3 000 markan ja Yleisen Osuuskauppojen Liiton Tampereen osuuskauppapaperin 750 markan lahjoituksesta. SOK lahjoitti kaikille maakuntarahastoille, myös Pirkanmaalle, 500 markkaa.⁷⁴ Myöhemmin keräyksen aikana Oy Tampella Ab lahjoitti uudelleen 5 000 markkaa. Sama summa tuli Serlachius Oy:ltä ja lisäksi 1 000 markkaa vuorineuvos Serlachiukseltakin. Suomen Trikoo Oy, Tampereen Verkatehdas Oy ja Oy Kyro Ab lahjoittivat 3 000 markkaa kukin. Pirkanmaan rahasto sai 2 000 markkaa Finlayson-Forssa Oy:ltä ja Hämeen Työväen Säästöpankilta. Muista pankeista KOP lahjoitti 1 500 markkaa, Pirkka-Hämeen Osuus-kassat ja Tampereen Säästöpankit 1 000 markkaa. Nokia Oy antoi keräyksen aikana 1 000 markkaa ja heti sen jälkeen vielä 2 000 markkaa. Rouva Ida Uusimäen 1 500 markan lahjoitus oli yksityishenkilön lahjoitukseksi merkittävä.⁷⁵

Vuonna 1969 Pirkanmaan rahastossa pohdittiin, miksi lahjoitusvarat karttuivat kovin hitaasti. Sama ongelma vaivasi muitakin maakuntarahastoja. Niukat lahjoitukset nähtiin seuraukseksi ”viime vuosien kireästä taloudellisesta tilan-

Tamperelainen elinkeinoelämän vaikuttaja, Kauppakamarin puheenjohtaja ja Lokomon toimitusjohtaja Veikko Virkkunen oli Pirkanmaan Kulttuurirahaston vaiheissa mukana sen alusta saakka. Hän toimi hoitokunnassa vuosina 1961–1976, josta ajasta rahaston puheenjohtajana kahdeksan vuotta (1968–1976). Valokuva: SKR.

Veikko Virkkunen värväsi Kuorevedeltä Helsingin kautta Tampereelle kauppakamarin toimitusjohtajaksi vuonna 1968 tulleen ekonomi Matti Hokkasen Pirkanmaan Kulttuurirahaston asiamieheksi vuonna 1970. Asiamiehenä toimimisen (1970–1976) lisäksi Hokkanen ehti olla myös rahaston puheenjohtajana (1993 ja 1996) ja varapuheenjohtajana (1993–1999). Matti Hokkanen ehti työrallaan moneen mukaan. Hän toimi Tampereen kauppakamarin toimitusjohtajana 32 vuotta, Tampereen kaupunginvaltuutettuna 28 vuotta ja Pirkanmaan maakuntahallituksen puheenjohtajana kuusi vuotta. Kansanedustajana Hokkanen vaikutti vuosina 1972–1983 ja 1987–1991, yhteensä 15 vuotta. Valokuva: SKR.

teesta”. Tällä viitattiin vuosien 1967–1968 lamakauteen, joka nosti työttömyyttä, ajoi osaltaan 100 000 suomalaista Ruotsiin ja aiheutti syksyllä 1967 runsaan 30 % devalvaation. Toisena syynä nähtiin lahjoitusten verotuskäytännön muuttuminen vuonna 1967.⁷⁶ Tätä valitettiin jo vuoden 1968 vuosijuhlissa, jossa Tampereen kaupungin apulaiskaupunginjohtaja ja rahaston hoitokunnan varapuheenjohtaja Pentti Halonen piti puheen. Myös Kangasalan urkutehtaan toimitusjohtaja Pertti Tulenheimo kiinnitti huomiota samaan asiaan.⁷⁷

Rahaston piirissä uskottiin tilanteen muuttuvan lähivuosina parempaan suuntaan:

Viime aikoina on rahastoa koskevaa tiedotustoimintaa pyritty tehostamaan yhteistyössä Tampereen kauppakamarin kanssa. Tavoitteena on saada rahastolle teollisuuden ja kaupan piiristä mahdollisimman monta säännöllistä vuosilahjoittajaa; rahastolle lahjoitetut varat tulevat talousalueen omien tieteen ja taiteen harjoittajien käyttöön ja uskon,

*että maakunnan yhteinen asia on luoda tieteen ja taiteen harjoittamiselle luja perusta.*⁷⁸

Rahaston piirissä järkeiltiin, että maan toiseksi suurimmalla ja voimakkaimmalla talousalueella vaikuttavana rahastona sen pitäisi saavuttaa sille kuuluva asema aluettaan koskevan tutkimustyön tukijana. Pirkanmaalla toimi kaksi uunituoretta korkeakoulua ja paikallisten tieteentekijöiden pitäminen leivässä ja tutkimustyössä oli sekä alueen että alueella toimivien yritysten etu. Rahaston piirissä uskottiin, että tutkimuksen tukeminen esti Pirkanmaalla koulutettujen voimien paon maan muihin kolkkiin:

*Oman talousalueen edustajien apurahan muodossa antama tunnustus kannustaa ansioitunutta apurahan saajaa työskentelyyn edelleen oman alueen rakentamiseksi ja edistää siten koulutuksen saaneiden henkilöiden jäämistä omalle alueelleen.*⁷⁹

Toinen kysymys oli Suomen Kulttuurirahaston antama tuki ja sen laajentaminen. Keskusrahastoa Pirkanmaan rahaston hoitokunnassa edustanut akateemikko Erkki Laurila lausui jo 1960-luvulla ja uudelleen Pirkanmaan rahaston 10-vuotisjuhlissa vuonna 1971, että Keskusrahaston pitäisi lisätä maakuntarahastojen tukea. Laurila pelkäsi kulttuurilaitosten ja -rahoituksen keskittymistä liiaksi Helsinkiin ja pääkaupunkiseudulle, sillä hyvinvointivaltion rakentaminen lisäsi hallintoa ja loi voimakkaasti pääkaupunkikeskeistä infrastruktuuria. Tämän vuoksi hän näki säätiöillä merkittävän roolin tasapainottamassa kulttuurirahoituksen alueellisia vinoumia.⁸⁰ Laurila totesi:

*Jokainen keskitetty valtion järjestelmä omalla painollaan näyttää myös Suomen oloissa vievän pääkaupunkikeskeytyteen.*⁸¹

Vuoden 1968 vuosijuhlissa tervehdyspuheen pitänyt toimitusjohtaja Pertti Tulenheimo mietti verovapauden menettämistä. Hän katsoi muodostuneen tilanteen olevan suuri haaste maakunnan kunnille, joiden tulisi entistä enemmän tuntea rahasto omakseen ja turvata sen toiminta.⁸²

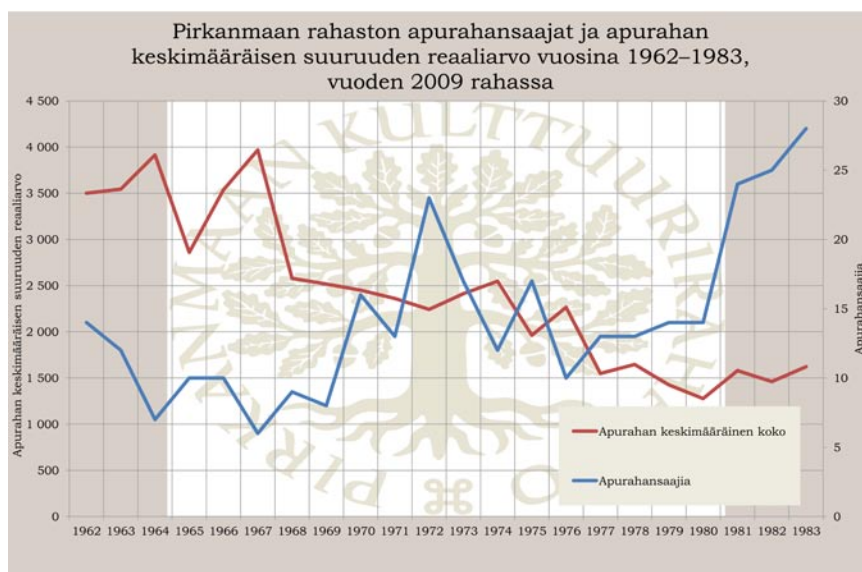
*Tässäkin tapauksessa muodostaisivat useat pienet purot suuren virran, jolla olisi voimaa pyörittää käynnissä pidettävät rattaat.*⁸³

Kunnissa Pirkanmaan rahasto ymmärrettiin joskus vastavuoroisuusperiaatteella toimivaksi automaattiksi. Jos kunta antaisi rahastolle avustuksen, pitäisi sieltä myös sataa mannaa kunnan taiteilijoille ja tieteilijöille. Esimerkiksi Nokian Uutiset julkaisi pikku-uutisen vuoden 1969 apurahahakemusten saavuttua rahaston asiamiehelle. Uutisessa ilmoitettiin Nokian kauppalan avustavan Pirkanmaan rahastoa 1 000 markalla sekä muistutettiin Martti Joenpolven saaneen 5 000 markan apurahan vuonna 1967 ja Mauno Kiviojan 2 000 markkaa seuraavana vuonna. Pieni lehtijuttu päättyi tietoon, jonka mukaan vuoden 1969 apurahanhakijoiden joukossa oli kaksi nokialaista.⁸⁴

APURAHOJEN JAKAMINEN

Pirkanmaan rahaston nimellinen jakosumma vaihteli vuosia 15 000:n ja 20 000 markan välillä. Lisäksi inflaatio söi varsinkin 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussa jaettavan summan reaaliarvoa. Rahasto yritti muuttaa linjaansa 1970-luvun alussa: nimellistä jakosummaa nostettiin Keskusrahaston tuella 30 000 markkaan, mikä merkitsi jaettavien apurahojen kokonaismäärän kaksinkertaistumista edellisiin vuosiin verrattuna. Jaetta-

Kuvio 2.

Lähteet: Pirkanmaan rahaston vuosikertomukset 1962–1982.

Vuoden 1965 vuosijuhlan apurahansaajia ja yleisöä. Kuvaaja Reino Branthin. Valokuva: Vapriikin kuva-arkisto.

vaa summaa pidettiin edelleen pienenä suhteutettaessa sitä alueen voimavaroihin:

Pirkanmaan vankka elinkeinoelämä oli tehnyt tästä alueesta korkean hyvinvoinnin ja hyvän elintason alueen.⁸⁵

Apurahojen määrä ei kuitenkaan noussut pysyvästi. Vuonna 1971 myönnettyjen apurahojen kokonaismäärä putosi jälleen 25 000 markkaan.⁸⁶ Vuonna 1972 Pirkanmaan rahasto sai 20 000 markan suurlahjoituksen Tampereen Verkatehdas Oy:n 175-vuotisjuhlarahastosta.⁸⁷ Verkatehdas asetti kuitenkin toivomuksia jakoaloista. Toivomuslistalla oli työväen muistitiedon keruu ja kuorolaulun tukeminen, ja hoitokunta kuuntelikin toivomuksia herkällä korvalla. Tämä lahjoitus nosti vuoden 1972 jakosumman 40 000 markkaan.

Jaettava rahasumma oli kuitenkin varsin pieni muiden pirkanmaalaisten toimijoiden joukossa. Suurin Pirkanmaalta käsin toiminut rahasto oli Emil Aaltosen säätiö, joka toimi valtakunnallisesti ja jakoi samanaikaisesti yli 700 000 markkaa. Suppeat rahavarat aiheuttivat muitakin vaikeuksia. Rahaston varat eivät varsinkaan 1970-luvulla riittäneet näyttäviin apurahoihin. Sittemmin 1970-luvulla yritettiin saada näkyvyyttä jakamalla apurahoja mahdollisimman monelle. Vuonna 1972 apurahansaajia oli peräti 23. Suurin apuraha oli 3 000 markkaa (3 437 euroa vuoden 2009 rahassa). Keskimääräinen jakosumma kuitenkin putosi. 1980-luvun alussa jakosumman noustua uudelleen myönnettiin rahaa jälleen aikaisempaa useammalle hakijalle.

Rahaa tieteeseen

Tieteen puolella näkyivät luonnollisesti 1960-luvulla Tampereen yliopiston ja erityisesti sen yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan tieteelliset kiinnostuksen kohteet. Korkeakoulu oli pieni ja väitöskirjantekijöitä oli vähän. Silloin sekä rehtorina ja sosiaalipolitiikan professorina että Pirkanmaan rahaston puheenjohtajana toimineella Armas Niemisellä oli asiantuntemusta tamperelaisten tieteenharjoittajien rahoitustarpeista. 1960-luvulla apurahan saajien joukossa olivat muun muassa Matti Parjanen, Uolevi Arosalo, Jaakko Borg, Tapio Koski-aho, Sirkka Arosalo, Liisa Manninen, Ritva Nupponen, Matti Manninen, Annikki Järvinen ja Veli Karhu. Esimerkiksi Uolevi Arosalo sai vuonna 1964 apurahan sosiaalipsykologiseen tutkimukseen *Ristiriitojen kehitys pienryhmissä*. Psykologian puolella liseniaatti Jaakko Borg tutki (1964, 1968) *Szondi-testiä ja psyykkisen poikkeavuuden kokemista*. Maisteri Tapio Koski-ahon (1966) aikeissa tutkia vuoden 1966 kansanedustajavaalien vaalimainontaa näkyi eräs Tampereen yliopiston vahva tutkimustraditio eli vaalitutkimus.

1960-luvun apurahahakemuksissa näkyivät selkeästi myös pyrkimykset Pirkanmaan ja Tampereen alueen tieteelliseen haltuunottoon. Liseniaatti Seppo Siirilä sai vuonna 1966 apurahan *Tampereen toiminnallista rakennetta* koskevaa maantieteen väitöskirjaa varten. Agronomien Matti Myllylä ja Risto Mänki sekä yhteiskuntatieteiden kandidaatti Pekka Leinosen ja metsänhoitaja T. A. Rannan kiinnostuksen kohteena oli *Maa- ja metsätalouden harjoittaminen ja niiden alueelli-*

*Vuonna 1973 Pirkanmaan rahasto jakoi apurahat Hatanpään kartanossa. Apurahoja jakoivat hoitokunnan puheenjohtaja Veikko Virkkunen ja asiamies Matti Hokkanen. Apurahan saajana kääntäjä ja näytelmäkirjailija Veli Sandell, joka sai 3 000 markkaa F. E. Sillanpään romaanin **Miehen tie** sovittamiseksi näyttämölle. Kuvaaja: Paul Reinhardt. Valokuva: SKR Pirkanmaa.*

Musiikinopiskelijat Taru Loppela (vas) ja Tina Holmberg soittivat joulukuun alussa 1975 pidetyssä vuosijuhlissa Torellin Kaksoiskonserton. Säestäjänä toimi rahaston ensimmäisessä jaossa apurahan saanut pianotaitelija Hilikka Servo-Junttu. Valokuva: SKR.

nen erilaistuminen Tampereen talousalueella (1967). Lisensiaatti Tarmo Koskisen johdolla tehtiin Pirkanmaan maakunnallista matkailututkimusta (1968). Yhteiskuntatieteiden maisteri Matti Mannisen tutkimusaiheena (1969) oli Tampereen pitkänomainen kaupunkirakenne kahden järven välisellä kannaksella sekä sen vaikutukset *Heilurimaiseen työssäkäyntiin Tampereella*.

Vuotta 1970, jolloin rahasto jakoi aikaisempiin vuosiin verrattuna poikkeuksellisen paljon apurahoja, voi pitää tieteen apurahojen osalta onnistuneena. Tuolloin apurahat osuivat neljälle sittemmin näyttävän tieteellisen uran tehneelle tietentekijälle. Apulaisprofessori Pertti Järvinen sai 4 000 markkaa aputyövoiman palkkaamiseen tutkimukseensa *Informaatiotieteiden suunnittelun avustaminen tietokoneella*. Valtio-opin ja tiedotusopin rajapinnoilla myöhemmin operoinut maisteri Pertti Suhonen sai 2 000 markkaa tutkimukseen *Äänestäjien puoluekannan pysyvyydestä ja muutoksiin vaikuttavista tekijöistä*. Tunnustettuna Lauri Viita- ja Väinö Linna -tutkijana myöhemmin paikkansa kirjallisuudentutkimuksen eturivissä vakiinnuttanut maisteri Yrjö Varpio sai 2 000 markkaa *Lauri Viidan elämää ja tuotantoa* koskevaan lisensiaattityöhön. Tehdasyhdyskuntien sosiologisen tutkimuksen parissa merkittävän uran tehnyt lisensiaatti Tarmo Koskinen sai 1 000 markkaa tutkimukseen *Jokapäiväinen leipämme*. Raamatullinen metafora oli käännetty myös tieteen kielelle: *Tutkimus perheenäitien ruuanvalinnasta ja valintaa selittävistä sosiaalisista tekijöistä ja valintaan liittyvistä tiedollisista käsitteistä*.⁸⁸ Kaikista neljästä apurahan saajasta tuli myöhemmin professoreita: Järvisestä, Suhosesta ja Varpioista Tampereelle ja Koskisesta Vaasaan.

Myös myöhemmin 1970-luvulla tieteen apurahojen saajina näkyi Tampereen yliopistossa merkittävän päivätyön tehneitä henkilöitä: Pentti Rönkkö, Seppo Laakso ja Kari Salosaaari. Teknillisen korkeakoulun kasvu toi myös tekniikan alan hakemuksia rahastolle. Vuonna 1976 diplomi-insinööri Erkki Ala-Miekkö sai apurahan tutkimukseen *Yliaaltojen vaikutuksesta sähkönjakeluverkoston komponentteihin*. Vuonna 1977 tekniikan lisensiaatti Seppo Pohjolainen sai 3 000 markkaa väitöskirjatyöhönsä *Jakautuneiden järjestelmien hajautettu säätö* ja vuonna 1978 annettiin apuraha diplomi-insinööri Markku Kivikosken lisensiaattityölle *Dynaamisesti mikro-ohjelmoitavan tietokoneen arkkitehtuurin suunnittelu ja hardware-toteutus*.

Vuoden 1973 vuosijuhlassa kuultiin laulua pianon säestyksellä. Kuvaaja: Paul Reinhardt. Valokuva: SKR Pirkanmaa.

Taiteen kultahiput

Pirkanmaan rahasto jakoi lähes vuosittain apurahan ainakin yhdelle teatterialan ihmiselle. Apurahoillaan teatterilaiset tekivät usein opintomatkoja ulkomaille, kuten näyttelijä Veijo Pasanen vuonna 1962 ja ohjaaja-näyttelijä Vili Auvinen vuonna 1963. Auvisen tarkoituksena oli tehdä opintomatka Puo-

laan, Saksaan ja Englantiin sekä tutustua teatterimuseotoimintaan Tanskassa, Saksassa ja Englannissa. Ulkomaille aikoi myös Vilin äiti, teatterijohtaja Hellin Auvinen-Salmi⁸⁹ vuonna 1966 myönnetyllä apurahalla. Samana vuonna apurahan sai niin ikään ulkomaanmatkaan lavastaja Veikko Mäkinen. Mikko Majanlahti sai vuonna 1965 apurahan opintomatkaan Länsi-Saksaan ja Tšekkoslovakiaan. Maija-Liisa Majanlahti matkusti sen sijaan vuonna 1967 myönnetyn apurahan turvin Englantiin ja Ranskaan.

Myös muilla taiteen aloilla opintomatkat olivat suosittuja. Vuonna 1972 musiikinopiskelija Hannu Kiiski, keraamikko Teemu Luoto ja taideopiskelija Johanna Saaristo saivat kukin apurahan ulkomaille suuntautuneisiin opintomatkoihin. Kotimaista työskentelyä ja Espanjaan tehtävää opintomatkaa varten saatu apuraha oli vain yksi Kuhmalahdelle asettuneen Teemu Luodon vuosien varrella saamista apurahoista.

Monet kuvataiteilijat saivat apurahansa kotimaiseen työskentelyyn tai taiteen tekemisessä tarvittavien tarvikkeiden hankintaan. Joskus rahoitusta haettiin näyttelyn järjestämistä varten. Taidemaalari Lauri Laitala sai vuosien varrella useamman apurahan Pirkanmaan rahastolta. Syytä on nostaa esille myös rahaston ensimmäisenä toimintavuonna stipendin saaneet Gunnar Pohjola ja Ossi Somma, jotka saivat rahoitusta myöhemminkin. Lisäksi Gunnar Pohjola sai vuonna 2000 Pirkanmaan rahaston 60 000 markan palkinnon.

Sanataiteen puolella apurahan saivat vuorollaan monet merkittävät Pirkanmaalla toimineet kirjailijat. Toisaalta monet alueen suurimmat nimet eivät todennäköisesti hakeneet apurahoja Pirkanmaan rahastosta, vaan suoraan kustantajien rahastoista. Linna ja Viita olivat 1960-luvulla jo niin merkittäviä nimiä, että he istuivat tuolloin enemmänkin apurahoja myöntämässä kuin niitä hakemassa, ja pirkanmaalaisen kirjallisuuden seuraavaa suurta nimeä Hannu Salamaa ei näy apurahansaajien joukossa.

Ensimmäisissä apurahansaajissa oli Tampereella asunut karkulaissyntyinen kirjailija Veikko Pihlajamäki (1921–2006). Hän kuului niin sanottuun Mäkelän piiriin ja hänen tuttavuuksensa kuuluivat muun muassa Väinö Linna ja Lauri Viita. WSOY oli julkaissut vuonna 1955 Pihlajamäen romaanin *Mustaa valkoisella*. Pihlajamäki on jäänyt suomalaisen kirjallisuuden historiaan oman tuotantonsa ohella myös siksi, että hän

ehdotti Väinö Linnalle *Sotaromaanin* nimeämistä *Tuntemattomaksi sotilaaksi*. Jorma Kannila sai apurahan vuonna 1964, Kari Aronpuro vuonna 1965, Martti Joenpolvi vuonna 1967 ja Erkki "Napi" Lepokorpi vuonna 1968. Vuonna 1966 varattiin apuraha nuorisoromaanikilpailua varten. 1970-luvulla apurahan saaneista kirjailijoista mainittakoon Erkki Räikkönen, Eeva Virtanen, Matti Partanen ja Juhani Syrjä. Leena Härmä sai rahaston palkinnon vuonna 1978.

Juhani Raiskinen – kansakunnan kaapin päälle

Helsinkiläissyntyinen Sibeliuksen Akatemian opiskelija Juhani Raiskinen⁹⁰ toimi opintojensa aikana vuonna 1958 Tampereen oopperayhdistyksen harjoituspianistina ja sittemmin vuosina 1959–1963 Yleisradion musiikkitarkkailijana. Raiskinen voitti vuonna 1963 ensimmäisen sijan Maj Lind -pianokilpailussa. Hän hoiti kapellimestarin tehtäviä Tampereen Teatterissa ja saavutti suuren voiton West Side Storyn musiikillisena johtajana syksyllä ja talvella 1963–1964. Ei siis ihme, että nuori ja lupaava kapellimestari sai vuonna 1964 ensikonserttiinsa ja siihen liittyvään ulkomaan opintomatkaan 2 000 markan apurahan. Raiskinen ei lähtenyt apurahansa ja ulkomaanmatkansa myötä Tampereelta ja Pirkanmaalta, vaan toimi Tampereen Teatterin kapellimestarina 1963–1969 ja Tampereen kaupunginorkesterin kapellimestarina 1969–1973. Raiskinen ponnahti koko valtakunnan julkisuuteen viimeistään silloin, kun hänet nimitettiin Suomen Kansallisoopperan johtajaksi vuonna 1975. Hän lienee kokenut jonkinlaista lukkarinrakkautta Tamperetta kohtaan, sillä hän palasi vielä Tampereen Työväen Teatterin johtoryhmään ja kapellimestariksi (1984–1992).

Hannu Kiiski – nuoren sellistin apuraha

Virroilta kotoisin ollut nuori sellisti Hannu Kiiski aloitti musiikkiopintonsa vuonna 1965 Tampereen Musiikkiopistossa. Hän opiskeli sellon lisäksi myös pianoa. Vuonna 1970 hän oli vain 14-vuotias saadessaan Pirkanmaan rahaston 2 000 markan apurahan sekä samanaikaisesti Suomen Kulttuurirahaston Anni ja Antti Niklanderin rahaston 1 000 markan apurahan. Stipendit annettiin soittimen hankintaan ja ulkomailla opiskeluun.⁹¹

Kiiski oli siihen mennessä nuorin Pirkanmaan rahaston apurahan saanut henkilö. Kesällä 1971 hänen oli tarkoitus osallistua Ruotsissa pidettävälle kansainväliselle musiikkileirille ja uuden soittimenkin hankinta oli ajankohtainen. Sellot maksoivat tuohon aikaan vähintään 3 000 markkaa.⁹² Uusia taitoja ja uutta selloa kuultiin marraskuussa 1971 Pirkanmaan rahaston vuosijuhlissa Hatanpään kartanossa, missä koululainen Hannu Kiiski esitti sellosoolon.⁹³

Kiiski jatkoi opintojaan Erkki Raution ja Arto Noraksen johdolla Sibelius-Akatemiassa, missä hän suoritti diplomitutkinnon vuonna 1973. Kiiski täydensi opintojaan vuosina 1973–1974 Michiganin yliopistossa, sillä hän sai Pirkanmaan rahaston vuoden 1972 siihenastisessa ennätysjaossa 2 000 markkaa opintoihin Yhdysvalloissa.⁹⁴ Pirkanmaan rahastoa voi pitää merkittävänä tekijänä Hannu Kiisken muusikon uran alkuvaiheissa.

Ensikonserttinsa Hannu Kiiski soitti vuonna 1981. Hän on toiminut Sibelius-Akatemiassa lehtorina ja sellonsoiton opettajana vuodesta 1995. Hannu Kiiskellä on ollut paljon omia konsertteja ja lisäksi hän on kiertänyt eri kokoonpanojen – Trio Finnicon ja Total Cello Ensemblen⁹⁵ – soittajana niin kotimaassa kuin ulkomailla.⁹⁶

Martti Joenpolvi – Käkisalmelta Nokialle

Käkisalmella syntynyt Martti Joenpolvi (s. 1936) on Nokialla vuosia asunut kirjailija. Hänet tunnetaan erityisesti novellistina. Esikoisteos *Kevään kuusi päivää* ilmestyi vuonna 1959. Hänelle myönnettiin vuonna 1960 Kalevi Jäntin palkinto. Joenpolvi opiskeli Työväen Akatemiassa 1957–1958 ja hän toimi kirjailijan työnsä ohella mainostoimittajana 1959–1962 ja 1966–1967. Vuonna 1966 Joenpolvelle myönnettiin karjalaislähtöisenä kirjailijana Unto Seppäsen⁹⁷ palkinto. Päätoimiseksi kirjailijaksi hän ryhtyi vuonna 1968.⁹⁸ Yhtenä kimmokkeena saattoi olla Pirkanmaan rahaston vuonna 1967 myöntämä 5 000 markan apuraha, jota voi aikakauden mitapuulla pitää varsin huomattavana.

1960-luvun lopussa ja 1970-luvulla syntyivät muun muassa novellikokoelmat *Johanneksenleipäpuu* (1967) ja *Kuparirahaa* (1969) sekä romaanit *Yö jona jäät vahvistuivat* (1971) ja *Marmorini* (1977). Joenpolven tuotantoon asettui 1970-luvulla

yksinäinen, ahdistunut keskiluokkainen mies, jonka myötä Joenpolven novellit puhkesivat täyteen voimaansa.⁹⁹ Novellit olivat edelleen 1980-luvulla merkittävässä asemassa kirjailijan tuotannossa. Aamulehden Markku Huotari totesi vuonna 1982:

*Mutta tuollaisista tuiki tavanomaisista, kaiketi kuulluista ja koetuista tilanteista kirjailija onnistuu hiljalleen, varmasti ja oikealta kohtaa vetämään verhot edestä – ja niin henkilöt näytetään lukijalle paljaina, avuttomina ja kuin tuomittuina elämänsä peruuttamattomien kysymysten kuulusteltaviksi.*¹⁰⁰

Joenpolvelle myönnettiin vuonna 1983 valtion 15-vuotinen taiteilija-apuraha. Viimeisin uusi teos, romaani *Kerrottu elämä*, julkaistiin vuonna 1997. Monesti palkitun Joenpolven¹⁰¹ asemaa tunnustettuna novellistina on korostanut hänen kustantajansa Gummeruksen kirjailijan mukaan nimeämä joka toinen vuosi järjestettävä novellikilpailu, jonka parhaista novelleista julkaistaan antologia. Kaksi hänen novelleistaan, *Johanneksen leipäpuu* ja *Pala valkoista marmoria* ovat päätyneet Matti Ijäksen dramatisoimana valkokankaalle. Joenpolvelle myönnettiin valtion taiteilijaeläke vuonna 1999.¹⁰²

Leena Härmä – paikallisuuden kuvaaja

Merkittävä tapaus oli myös *Tuittupään* luoja, lastenkirjailija Leena Härmän palkitseminen vuonna 1978. Hän sai 5 000 markan tunnustuspalkinnon Väinö Linnan rahastosta. Aikoinaan 1930-luvulla yleisurheilijanakin mainetta niittänyt Härmä sijoitti sotien jälkeen lasten käsissä kuluneen *Tuittupäänsä* Tampereen Järvensivun kaupunginosaan. Hän lopetti lastenkirjojen julkaisemisen 1950-luvulla ja ryhtyi näytelmien kirjoittajaksi.

Tampereen Työväen Teatterin johtaja Eino Salmelainen otti Härmän ”omaksi kirjailijakseen” vuonna 1956, jonka jälkeen hänen useimmat näytelmänsä kantaesitettiin siellä. Esikoisnäytelmää *Virtaset ja Lahtiset* esitettiin kolmessakymmenessä teatterissa vuodesta 1957 lähtien. 1950-luvun lopulla ajateltiin yleisesti, että sen tamperelaisempaa teosta ei ollutkaan, mutta monet muualla toimineet teatterit sovittivat tekstin omaan paikalliseen ympäristöönsä. Tunnetuin Härmän näytelmistä lienee *Viekää tuhkatkin pesästä* vuodelta 1971. Härmän kanta-

esityksistä *Voi sinua Pietu* (1976) ja *Rieväkylän rapsodia* (1978) olivat suuria yleisömenestyksiä. *Rieväkylän rapsodia* oli kirjoitettu Tampereen 200-vuotisjuhlien merkeissä ja siinä esiintyneet naiskoomikot Ritva Valkama, Tuulikki Pohjola ja Anja Räsänen muistettiin osistaan Pirkanmaalla pitkään.¹⁰³

RAHASTO AKTIVOI PAIKALLISTA KULTTUURIA

Tanssitaiteesta kuvataiteisiin

Vaikka jälkiviisaina voidaan todeta, että Pirkanmaan rahaston jakosummat olivat 1960- ja 1970-luvun vuosina varsin pieniä, saatiin toisenlaisella toiminnalla sijoitettuihin rahasummiin suhteutettuna myös merkittäviä tuloksia. Pirkanmaan rahasto pyrki heti toimintansa ensimmäisinä vuosina piristämään paikallista kulttuurielämää erilaisia kursseja järjestämällä. Näin toimivat muutkin maakuntarahastot. Pirkanmaan rahasto oli mukana aktivoimassa paikallista kulttuuria niin tanssitaiteen, kuvataiteen, kuoromusiikin kuin nuorisokirjallisuudenkin saroilla. Kesällä 1964 Pirkanmaan rahaston antamalla 2 000 markan apurahalla paikalliset teatterit järjestivät teatterivustajille tarkoitettut tanssikurssit. Niiden ohjaajana toimi taiteilija Aulis Peltonen. Kurssit kestivät kaksi viikkoa, ja tanssitaiteen kehittämisessä oli 30 osanottajaa. Heistä kolmannes oli aivan vasta-alkajia.¹⁰⁴

Vuonna 1965 oli vuorossa Ruovedellä heinäkuussa järjestetty taidekurssi. Ruoveden valinta paikaksi ei varmaan ollut sattumaa, sillä paikkakunnalla oli melkoinen maine suomalaisten kuvataiteilijoiden loma- ja asuinpaikkana. Ruovedellä

Suomen Kulttuurirahaston Pirkanmaan rahasto järjestää Ruovedellä

TAIDEKURSSIN

18. 7. — 31. 7. 1965. Kurssi on tarkoitettu pirkanmaalaisille. Kurssille otetaan 15—17 oppilasta. Hakemuslomakkeita on saatavissa Pirkanmaan rahaston toimistosta Tampereelta os. Kauppakatu 13 B 92. Hakuaika päättyy 31. 5. 1965. Taidekurssia koskeviin tiedusteluihin vastaa Pirkanmaan rahaston asiamies yht.kand. Toivo Seppälä puh. Tampere 20 594.

Aamulehti 25.5.65

Pirkanmaan rahaston ilmoitus 25. toukokuuta 1965 Aamulehdessä.

Pirkanmaan rahasto tuki kesällä 1964 paikallisten teattereiden avustajilleen järjestämiä tanssikursseja. Kurssit järjestettiin juhannuksen tienoilla 1964. Kuvaaja: Martti L. Laitinen. Valokuva: Vapriikin kuva-arkisto.

maailmanneista maankuuluista kuvataiteilijoista mainittakoon Akseli Gallen-Kallela¹⁰⁵, Hugo Simberg¹⁰⁶ ja Ellen Thesleff.¹⁰⁷

Kurssin avulla rahaston tarkoituksena oli kehittää jo taiteen peruskoulutusta saaneiden pirkanmaalaisten taiteenharrastajien taitoja. Pirkanmaan rahaston kustantamina kurssin opettajina toimivat taidemaalari Lauri Laitala¹⁰⁸ ja Matti Petäjä.¹⁰⁹ Ruoveden Yhteiskoululla pidettävälle kurssille oli päätetty valita 15–17 oppilasta. Tulijoita olisi ollut kaksinkertaisesti. Pirkanmaan rahasto teki järjestelyissä yhteistyötä Ruoveden Kotiseutu- ja Museoyhdistyksen sekä Ruoveden Yhteiskoulun kanssa.¹¹⁰ Laitala kertoi kurssin tavoitteista lehdistölle:

Kurssia ei ole tarkoitettu vasta-alkajille, vaan sellaisille taiteenharrastajille, jotka ovat jo saaneet peruskoulutusta joko työväenopistoissa tai muissa vastaavantapaisis-

Ruoveden taidekursseille osallistui 15 taiteen harrastajaa, joista osa hankki myöhemmin alan koulutuksen ja jäi pysyvästi taiteilijoiksi. Kuvassa tamperelainen Anna-Maija Saarina, joka tunnettiin myöhemmin taiteilijana nimellä Anna-Maija Urm. Hänellä on ollut myöhemmin useita näyttelyitä niin kotimaassa kuin ulkomailakin. Valokuva: Aamulehti 21.7.1965.

sa kouluissa. Kurssin tarkoituksena on tyydyttää koulutustarvetta sekä antaa pienehkölle ryhmälle tehokasta ja laadultaan korkeaa opetusta. Tällä rahasto on pyrkinyt siihen, että kurssin käyneet, jotka saavat opinnoistaan todistuksen saattavat käyttää oppiaan ansiona mahdollisissa jatko-opinnoissa.¹¹¹

Opetusohjelmassa oli lähinnä maalaamista, mutta myös sommitteluun, materiaaliin, taidehistoriaan ja kulttuuripolitiikkaan kiinnitettiin huomiota. Opetuksesta ei peritty maksua ja oppilaat maksoivat itse majoitus- ja ruokailumenot, jotka arvioitiin 50–70 markan suuruisiksi. Kurssilaiset kävivät myös tutustumassa Kalelan, Pekkalan kartanon ja Serlachiuksen taidekokoelmiin. Päätäjäisiksi järjestettiin Ruoveden Yhteiskoululle oppilastöiden näyttely, joka oli yleisölle avoinna kahden päivän ajan heinä-elokuun taitteessa.¹¹² Aamulehdesäkin maalailtiin:

On kesän lämpimin päivä, Ruoveden vesitornin läheiseen maastoon pitkien mäntyjen katveeseen on pystytetty viidettoista maalaustelineet, alhaalla kohoaa poutapäivän utu Ruoveden kirkonkylän ylle, järvellä huutaa ohikulkeva

Ruoveden taidekurssille osallistui varttuneempiakin taiteenharrastajia. Tamperelainen Ritva Mäkinen maalaa. Valokuva: Aamulehti 21.7.1965.

laiva. Täällä on eilen alkanut Suomen Kulttuurirahaston Pirkanmaan rahaston ensimmäinen taidekurssi.¹¹³

1960-luvulla haluttiin sanomalehdistössä korostaa, olivatko taidetta tehneet naiset neitejä vai rouvia. Ilmeisesti alitajuisesti ajateltiin, että iällä ja elämäkokemuksella saattaisi olla yhteys luomisen syvyyteen. Kurssin osanottajista tamperelainen rouva Ritva Mäkinen kertoi käyneensä jo viisi vuotta työväenopiston maalaustunneilla, mutta tämä oli ensimmäinen maalausleiri. Hänellä oli tavoitteena työskennellä lujasti: taulu päivässä oli rouvan motto. Helsinkiläisrouva Raili von Willebrandt oli "aina saanut virikkeitä Ruoveden vihreistä ja sinisistä maisemista", vaikka pyrkiin maalamaan täysin abstraktisti. Hän oli katsellut Ruoveden maisemia vuosikausia ja saanut niistä vähitellen jonkinlaisen "palanliittämishalun".¹¹⁴ Myös valkeakoskelainen nuori yhteiskoululainen Riitta-Leena Multanen oli tyytyväinen leiriin. Hänen öljyväritekniikkansa oli saanut "uuden sysäyksen". Niin ikään Valkeakoskelta kotoisin ollut rouva Vuokko Peltonen pohti kokemuksiansa:

Olen erittäin kiitollinen, että minulla oli tilaisuus päästä todella hyvien opettajien opastuksella näinkin pitkä yhtämittainen aika perehtymään juuri öljymaalauksen teoriaan ja tekniikkaan. Nimenomaan teorian puoli pyrkii omassa harrastelussa jäämään vajavaiseksi. Opetus on ollut erinomaista, ja tuntuu siltä, että opettajat ovat osanneet kurssilaisistensa kohdalla ”vetää oikeasta narusta”.¹¹⁵

Kurssilla olivat mukana myös Salme Halonen, Maija-Liisa Ilvessola, Brita Westerholm, Pekka Leino, Leila Hietala, Leena Asunta, Tuula Korkama, Raimo Kukkonen, Antonia Hackman, Anna-Maija Saarinen ja Anneli Airikka. Kurssille valituista ja lehtijutuisa mainituista osallistujista 13 oli naisia ja kaksi miestä.

Suomen kuvataiteilijat -verkkomatrikelissa¹¹⁶ kurssilaisista mainitaan Maija-Liisa Ilvessola (1946–1994), Leila Hietala-Hämäläinen (s.1934), Anna-Maija Urm (s.1946, o.s. Saarinen, entinen Laaksonen) ja Raimo Kukkonen (s.1931). Tuleviin alan ammattilaisiin on laskettava myös Anneli Airikka-Lammi (s.1944). Graafikko Maija-Liisa Ilvessolan taidekoulutus alkoi samana vuonna 1965 Suomen Taideakatemia koulussa eli Ateneumissa. Vuonna 1969 pidetyn esikoisnäyttelyn jälkeen hänellä oli aktiivista näyttelytoimintaa erityisesti 1970-luvun alussa. Nokialainen Leila Hietala tunnettiin myöhemmin

Ruoveden kurssilla vuonna 1965 ollut taiteilija Maija-Liisa Ilvessalo vastaanotti vuoden 1970 apurahojen jaossa stipendikirjan Veikko Virkkuselältä. Rahaston asiamies Matti Hokkanen taustalla. Valokuva: SKR.

Nokialaislähtöisen Leila Hietalan Pikkuveli ja isosisko-veistos Tampereen Koukkuniemen vanhainkodin pihassa vuonna 2011. Graniittijalustalla selällään lepävä isosisko nostaa pikkuveljensä jalkojensa ja käsiensä varassa ylös. Tampereen kaupunki tilasi teoksen suoraan taiteilijalta. Veistos paljastettiin Tampereen päivänä vuonna 1985. Valokuva: Jarmo Peltola.

valtakunnallisesti menestyneenä kuvanveistäjänä nimellä Hietala-Hämäläinen. Hän aloitti Ilvessolan tavoin taideopinnot vuonna 1965 Suomen Taideakatemian koulussa. Myös Pirkanmaalla on hänen toteuttamaansa julkista taidetta: *Jo joutui* -betonireliefi Tampereen Tesomajärven kansakoululla ja *Pikkuveli ja isosisko*-veistos Tampereen Koukkuniemen vanhainkodin pihassa. Myös Anna-Maija Urm aloitti vuonna 1965, Ruoveden kurssia seuranneena syksynä, opiskelun

Helsingissä Vapaassa Taidekoulussa.¹¹⁷ Raimo Kukkonen oli Karttulassa syntynyt, mutta Pirkanmaalle asettunut kuvataiteen harrastaja, joka oli opiskellut maalaustaidetta Matti Petäjän oppilaana jo vuosina 1960–1965. Kukkosella oli useita näyttelyitä Pirkanmaalla ja muualla Suomessa, erityisesti 1970- ja 1980-luvuilla. Anneli Airikka-Lammi oli aloittanut opinnot Ateneumissa ilmeisesti jo vuonna 1962. Hänestä tuli myöhemmin erittäin tunnettu tekstiilitaiteilija. Hänen Tampellalle, Finlaysonille ja Suomen Trikoolle suunnittelemansa painokankaat tunnetaan 2000-luvulla alan klassikoina.¹¹⁸

Tuula Korkaman (s.1946) vanhemmilla oli mökki Ruovedellä, ja hänestä oli luontevaa tulla taidekursseille samoihin maisemiin. Hänen mielestään kurssilla oli myös merkitystä hänen myöhemmällä urallaan. Korkama lähti vuonna 1966 opiskelemaan muotoilua Ranskaan ja hänestä tuli avioitumisen myötä Tuula Bonfondina kansainvälisesti tunnettu muotisuunnittelija.¹¹⁹

Ruoveden taidekurssin osanottajista alueellisina taiteilijoina toimivat ainakin Raili von Willebrandt ja Pekka Laiho.¹²⁰ Antonia Hackmanista (s.1934) tuli vuonna 1968 Pekkalan kartanon emäntä perittyään isänsä Hans Aminoffin. Hän jatkoi taideharrastustaan tilanpidon ohella maalaamalla ja tekemällä kudontatöitä. Hän ei, asiaa vuonna 2011 tiedusteltaessa, muistanut vuoden 1965 taidekurssia mitenkään erityisesti, vaan piti sitä yhtenä vuosittain paikkakunnalla Ruoveden taidemaiseen vuoksi pidettyjen kurssien joukossa.¹²¹ Hackman oli jo vanhempi kuin monet muut kurssilaiset sekä lisäksi perheellinen, joten paikkakuntalaisena kurssi saattoi merkitä hänelle muuta kuin nuoremmille kurssilaisille vieraalla paikkakunnalla pidetty kurssi oikeiden taiteilijoiden ohjauksessa. Brita Westerholm oli jo kolmannen polven maalari, Victor Westerholmin pojantytär, mutta hänkään ei ryhtynyt ammattitaiteilijaksi. Ruovedeltä kotoisin ollut Leena Asunta teki uran osuustoimintaliikkeen palveluksessa.

Kuvataidekursseille otettiin niin valikoituneita taiteilijanalkuja, että heidän myöhempää menestystään taiteilijoina ei pidä ihmetellä. Taideopintojaan Ateneumissa ja Vapaassa Taidekoulussa jatkaneita yhdisti selvästi heidän tamperelaisuutensa. Maakunnasta kursseille tulleista monet olivat hieman vanhempia ja jo avioituneita. Moni heistä omaksui elämässään muun suunnan kuin kuvataiteilijan ammatin. Airikka-Lammilla puolestaan oli takanaan jo muutaman vuoden opinnot Ateneumissa.

Kuoronjohtajia ja nuorisokirjailijoita kannustetaan

Vuonna 1966 Pirkanmaan rahasto päätti kohottaa pirkanmaalaisien kuoronjohtajien tasoa järjestämällä kolmen viikonloppun mittaiset kuoronjohtajakurssit.¹²² Kursseille osallistui kolmekymmentä kuoronjohtajaa kolmestatoista Pirkanmaan kunnasta. Ensimmäisenä viikonloppuna kuultiin lyhyitä puheenvuoroja ja keskustelua aiheesta ”kuoro instrumenttina”. Keskusteluun osallistuivat säveltäjä Usko Meriläinen ja kapellimestarit Eero Kosonen ja Juhani Raiskinen sekä filosofian lisensiaatti Jouko Tolonen. Seuraavana viikonloppuna professori Matti Lehtinen selvitti äänenmuodostusta ja kuorosointia sekä säveltäjä Ahti Sonninen kuoron harjoittamisen ja johtamisen tekniikkaa. Kolmantena viikonloppuna oli aiheena ”tyylikaudet ohjelmiston lähteinä”.¹²³

Tarkoituksena oli antaa pirkanmaalaisille kuoronjohtajille mahdollisuus kouluttaa itseään omassa maakunnassa. Heille annettiin virikkeitä ja ärsykeitä kuoromusiikin kehittämiseksi ja uudistamiseksi. Kurssin teemat oli sidottu tiettyyn esimerkkiaineistoon siten, että eri tyylikausilta ja eri kuoromuotojen nuotistoista oli valittu yhdeksän laulua.¹²⁴

Seuraavana vuonna 1967 oli vuorossa kirjallisuushanke. Huhtikuussa julistettiin Pirkanmaalla kilpailu nuorisoromaanien kirjoittamisesta. Tarkoituksena oli edistää määrältään vähäistä kirjallisuudenlajia ja pyrkiä innostamaan kirjailijoita luomaan nuorille lisää korkealaatuista luettavaa. Aloitteen teki Suomen nuortenkirjaneuvoston Tampereen osasto, joka sai yhteistyökumppaneikseen Pirkanmaan rahaston ja Tampereen kaupunginkirjaston. Kilpailun järjestäjät aprikoivat, tunnettaisiinko nuorisoromaanien kirjoittamista kohtaan niin suurta kiinnostusta, että raati saisi luettavaa. Pelko oli turha. Keväällä 1968 raadilla – kirjailija Väinö Linna, filosofian maisteri Kerttu Manninen ja filosofian maisteri Kaarina Ruohtula – oli luettavanaan 34 käsikirjoitusta, joista kolmasosaa pidettiin joiltain osin julkaisukelpoisena.¹²⁵ Palkintoja jakamassa ollut maisteri Manninen arvioi:

Palkintolautakunnan saama kokonaisvaikutelma kilpailun sadosta on sangen myönteinen, sillä liki kolmanneksessa käsikirjoituksista näyttää sen mielestä olevan, joko aiheeseen, käsittelytapaan tai tyyliin liittyviä julkaisukelpoisia aineksia. Palkintosijoille asetetut puolestaan kestävät kir-

*jallisesti kriittisessäkin seulassa, ja niiden myötä puhkeaa joitakin tuoreita ja käyttämättömiä aihe- ja ilmaisuersoja aikuistuvien nuorten romaaneihin meillä.*¹²⁶

Ei ollut maisteri Manninen ehkä selväsanaismillaan, mutta lausuma tarkoitti sitä, että palkitut kirjat olivat hyviä. Ne löysivät julkaisijansa heti, ja osa sai valtakunnallisia palkintoja. Toisaalta se ei ole mikään ihme, sillä kärkisijojen viidestä kirjailijasta kaksi pirkanmaalaista oli jo sangen tunnettuja nuorten ja lasten kirjojen tekijöitä koko maassa.

Kilpailun voiton ja 4 000 markkaa vei Nokian kansalaiskoulun yleisaineiden opettaja Asko Martinheimo (1934–2002) eli oikeammin Mattsson. Käsikirjoituksen nimi oli *Epäkäs*, mutta se julkaistiin vielä saman vuoden aikana nimellä *Polttaa Polttaa*. Kirja oli Martinheimon neljäs ja sai ihastuneen vastaanoton. Kirja palkittiin sekä H. C. Andersenin kunniakirjalla että valtion kirjallisuuspalkinnolla vuonna 1969. Martinheimon käsikirjoitusta kuvattiin seuraavasti:

*”Epäkäs” käsittää viikon mittaisen kaistan tamperelaisen lukiolaispojan kesää, jonka normaali kulku niin työn kuin vapaa-ajan, kodin ja toveripiirin suhteen kartoittuu tässä lyhyessäkin aikavälissä monin luonteenomaisin piirtein. Päähenkilö sijoittuu sekä omiin yksityisiin ympyröihinsä että tehdaskaupungin yhteiskunnalliseen elämänkenttään täysin luontevasti ja kasvumiljöönensä mukaisesti. Kesätyöstä rakennustyömaalla on hyvää tyylikorvaa osoittaen talletettu olennaisia ja näköisiä piirteitä niin ruokataukojen huulenteon kuin raskaan työnkin linjoilla.*¹²⁷

Toiseksi kilpailussa sijoittui lahtelainen Osmo I. Kaila (s.1924), jonka käsikirjoitus *Pakkopeli* toi kirjoittajalle 3 000 markan rahapalkinnon. Jääkiekkoaiheinen teos oli jo varttuneemman Kailan esikoiskirja; WSOY julkaisi sen heti 1968. Kirja toi hänellekin valtion kirjallisuuspalkinnon vuonna 1969. Kolmannen palkinnon jakoivat tamperelainen nuorisokirjallisuuden konkari Rauha S. Virtanen (s.1931) käsikirjoituksellaan *Ruusunen* ja ylöjärveläisen Uolevi Nojosen (s.1939) käsikirjoitus *Sigmund Freudin kaamea flunssa*. Kumpainenkin sai 1 500 markkaa. Suomalaiset tytöt tunsivat Virtasen Selja-sarjasta. Vuonna 1955 julkaistu esikoisteos *Seljan tytöt* oli tuonut Topelius-palkinnon jo vuonna 1956. Vuonna 1968 julkaistun *Ruususen* jälkeen Virtanen kirjoitti ehkä tunnetuimman yksittäisen kirjansa, *Joulukuusivarkauden*. Hän saikin valtion nuo-

risokirjallisuuspalkinnon vuonna 1971. *Sigmund Freudin kaameasta flunssasta* tuli Nojosen esikoiskirja, sillä WSOY julkaisi sen 1968 ja mainosti takakansitekstissä Pirkanmaan korkeatasoista nuorisoromaanikilpailua. Nojonen palkittiin kirjastaan myös valtion kirjallisuuspalkinnolla vuonna 1969. Myöhemmin hän on saanut useita palkintoja.¹²⁸

WSOY julkaisi vuonna 1968 Uolevi Nojosen esikoiskirjan.

Ylimääräinen 800 markan palkinto luovutettiin nokialaiselle Erkki Räikköselle (1941–2001) käsikirjoituksesta *Pako merelle*. Weilin & Göös julkaisi käsikirjoituksen nimellä *Jämä*. Räikkönen sai kirjasta valtion kirjallisuuspalkinnon. Hän tuli myöhemmin tunnetuksi aikuisille suunnatusta romaanitrilogiasta *Punainen harju*, jossa hän kuvasi Nokian työväestön vaiheita ennen kansalaissotaa. Räikkönen sai Pirkanmaan rahastosta vuonna 1971 apurahan ”työn alla olevan romaanin valmistamiseen” ja vuonna 1975 apurahan ”kirjalliseen työhön”. Kohde oli *Punainen harju*. Kuusi vuotta myöhemmin Räikkönen sai Pirkanmaan rahaston Väinö Linnan rahastosta 5 000 markan apurahan romaanisarjan neljännen osan ”viimeistelyyn ja painokuntoon saattamiseen”. *Punainen harju* ei saanut neljättä osaansa, mutta Räikkönen julkaisi vuonna 1983 aviokriisiä ja ammattiyhdistystoimintaa 1970-luvulla kuvaavan romaanin *Juhani Väkevä*, joka jäi hänen viimeisekseen.¹²⁹

Kilpailua on syytä pitää varsin onnistuneena, sillä kaikki palkintosijoille päässeet saivat muutaman vuoden sisällä valtion kirjallisuuspalkinnon. Palkituista neljä sai valtion palkinnon nimenomaan samalla käsikirjoituksella, joka palkittiin Pirkanmaalla. Lisäksi kirjailijoista kolme oli esikoiskirjailijoita, joten Pirkanmaan kilpailu toimi mainiona pontimena nuorten kirjailijoiden uralla.

III
RAHASTON
ROOLI
KASVAA

1983–1995

VAPAUTUVA MAAILMA

Suomi siirtyi 1980-luvun alkupuolella Kekkosen aikakaudesta Koiviston aikaan. Vähitellen 1980-luvun kuluessa mielihetimitilasto vapautui. Kokoomus siirtyi ulkopoliitikassaan 1960-luvulta lähtien Juho Rihtniemen ja Harri Holkerin johdolla Paasikiven-Kekkosen linjalle. Koiviston kaudella kokoomuksen osallistuminen hallitukseen oli jo mahdollista. Myös rahamarkkinoilla kävivät muutoksen tuulet. Valtio vähensi rahamarkkinoiden kontrollia. Tarkoituksena oli vähentää Suomen ja Länsi-Euroopan taloudellisen integraation edessä olleita rakenteellisia esteitä. Taloudellinen kasvu Suomessa kiihtyi 1980-luvun loppupuolella, mikä näkyi myös Pirkanmaan rahaston varoissa.

Suomen taloudellisen kehityksen kontrolloimattomuudesta, Länsi-Eurooppaa vaivanneesta taloudellisesta taantumasta ja Itä-Euroopassa tapahtuneista poliittisista mullistuksista johtuen Suomen taloudellinen tilanne heikentyi nopeasti vuosina 1991–1992. Suomi painui ennen näkemättömän syvään lamaan, jonka jälkivaikutukset olivat kauaskantoiset.

Lama vauhditti yhteiskunnassa 1990-luvun aikana tapahtuneita arvomaailman muutoksia. Vielä 1980-luvulla kaikki poliit-

Yliopiston kurssikirjaston lukusalissa aherretaan joskus 1970-luvulla. 1980-luvulla 1970-luvun radikalisoituneet opiskelijat olivat jo työelämässä. Kuvaaja: Raimo Nieminen. Valokuva: Tampereen yliopiston arkisto.

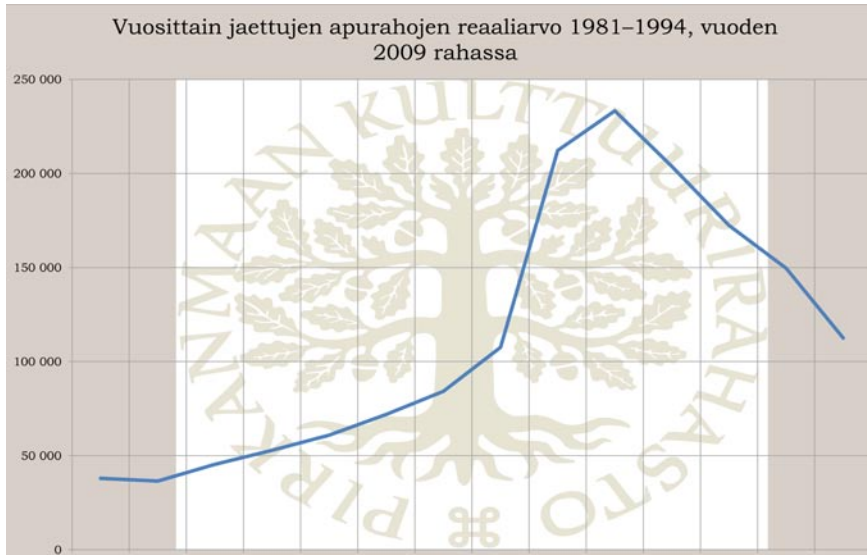
Tampereella syntynyt ja koulunsa käynyt Reino Erma (1922–2010) lähti vuonna 1939 opiskelemaan Helsinkiin. Sodassa haavoittunut Erma suoritti ylemmän oikeustutkinnon sekä lisensiaatin tutkinnon pian sodan jälkeen. Varatuomari Ermasta tuli vuonna 1947 ja tohtori vuonna 1955. Hän ehti tehdä hienon uran Kansallis-Osake-Pankissa, ennen kuin hänet kutsuttiin vuonna 1970 Tampereen yliopistoon yksityisoikeuden professoriksi. Erma toimi Tampereen yliopiston rehtorina (1976–1981) ja kanslerina (1984–1990). Reino Ermasta tuli Pirkanmaan rahaston kolmas puheenjohtaja (1977–1985).

tiset puolueet uskoivat julkisen sektorin kautta rakennettuun hyvinvointivaltioon, jossa paremmin toimeentulevat pitivät valtion välityksellä huolta heikommistaan. Yhä useampia yhteiskunnan aikaisemmin hoitamia tehtäviä siirrettiin 1990-luvun laman aikana niin sanotulle kolmannelle sektorille ja suoraan perheille. Rahoitusmarkkinoiden kehitykseen sidoksissa olevien säätiöiden varallisuus ja jaettavan rahan määrä vähentyivät laman seurauksena. Valtion koulutus- ja sivistysmenoja supistettiin samanaikaisesti. Vaikka leikkaukset olivat koulutussektorilla pienemmät, siirtyi tutkimuksen ja tieteen rahoituksen painopiste aikaisempaa enemmän kolmannen sektorin eli säätiöiden suuntaan. Tämä kehitys näkyi erityisesti laman hellitettyä ja säätiöiden taloudellisen tilanteen kohennuttua.

PIRKANMAAN RAHASTO VAURASTUU

Pirkanmaan maakuntarahasto oli vielä 1980-luvun alussa varsin pieni toimija. Vuosina 1981–1982 rahasto jakoi tieteille ja taiteille noin 40 000 euroa vuoden 2009 rahassa. Sen jälkeen kehitys kääntyi tasaiseen nousuun. Vuonna 1987 jaettu summa oli

Kuvio 3.

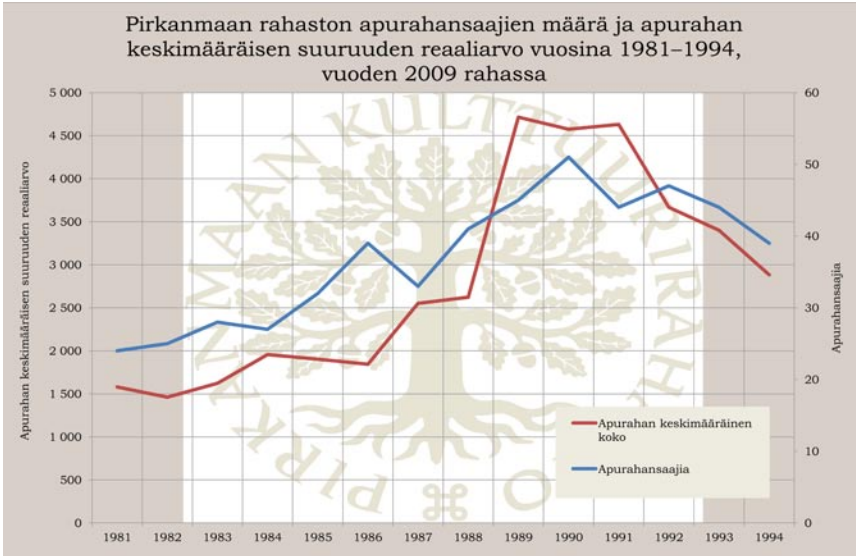

Lähteet: Pirkanmaan rahaston vuosikertomukset 1981–1994.

jo kaksinkertaistunut vuosikymmenen alusta. Suomen talous kasvoi nopeasti, ja Kulttuurirahaston tekemät sijoitukset toivat mukavasti jaettavaa. Apurahojen kokonaismäärän kehitys noudatteli varsin selvästi Suomen taloudellista kehitystä. Jaetun rahan määrä kaksinkertaistui yhden vuoden aikana 1988–1989. Vuonna 1990, vajaat 30 vuotta Pirkanmaan rahaston perustamisesta, jaettavien varojen määrä saavutti 230 000 euron rajan eli siihenastisen huippunsa. Kun Suomi seuraavana vuonna painui 1990-luvun lamaan, putosivat suomalaisten yritysten osakekurssit, jolloin tuototkin pienenevät. Jaetun rahan määrä laski vuoteen 1994 mennessä 100 000 euron tienoille.

Rahaston kahteen ensimmäiseen vuosikymmeneen verrattuna 1980-luvulla tapahtui merkittävä muutos: jaettavana olleiden varojen summa nousi, mutta apurahojen saajien määrä ei kohonnut aivan yhtä nopeasti, koska apurahojen keskimääräinen koko kasvoi lähes koko ajan. 1980-luvun lopulla, jolloin tapahtui huikea hyppäys, kohosi keskimääräisen apurahan suuruus ja apurahansaajien määrä lisääntyi. Vuonna 1990 Pirkanmaan rahaston apurahansaajia oli peräti 51. Tosin 1990-luvun alussa, kun jaettavat varat supistuivat, rahasto piti saajien määrän vielä suhteellisen korkeana, mikä merkitsi keskimääräisen apurahan reaaliarvon laskua. Rahasto toteutti omanlaistansa lamapolitiikkaa, jossa pienennettiin apurahoja, muttei apurahojensaajien joukkoa.

Kuvio 4.

Lähteet: Pirkanmaan rahaston vuosikertomukset 1981–1994.

Pankinjohtaja Veikko Pynnönen toimi 14 vuotta Pirkanmaan rahaston asiamiehenä vuosina 1980–1993. Valokuva: SKR.

Kalle Kaiharin rahasto perustettiin kesäkuussa 1976 Tampereen yliopistolla. Paikalla olivat oikealta lukien Veikko Virkkunen, Matti Hokkanen, Reino Erma, Yrjö Silo ja valkotakkinen kauppaneuvos Kalle Kaihari. Hänen vasemmalla puolella varatuomari Erik Salmén. Kuvaaja: Eino Nieminen. Valokuva: Tampereen yliopiston arkisto.

TIEDETTÄ NIMIKKORAHASTOJEN AVULLA

Tukea lääketieteen tutkimukseen

1980-luvun auetessa Pirkanmaan rahaston yhteydessä toimi kolme nimikkorahastoa. Näistä 1960-luvulla perustettu Väinö Linnan rahasto tuki kirjailijoita. Aune ja Kalle Kaiharin rahasto perustettiin vuonna 1976 tukemaan taloudellishallinnollisia opintoja sekä alan tutkimusta. Rahasto jakoi ensimmäiset apurahansa kuitenkin vasta vuoden 1979 vuosijuhlassa, jolloin kolme opiskelijaa sai kukin 2 000 markkaa taloustieteen opintoihin Tampereen yliopistossa. Syksyllä 1978 perustettu Kaisa Ahosen rahasto II tuki syöpä- ja sydäntautien tutkimusta. Rahasto suunnitteli aluksi jakavansa apurahoja joka neljäs vuosi, mutta jakotahdiksi vakiintui joka toinen vuosi. Ensimmäisen 5 000 markan apurahan saivat lääketieteen kandidaattit Matti ja Tuula Lehtinen *Yskänrokkoviruksen lisääntymisolosuhteita* koskevaan tutkimukseen vuonna 1980. Vuonna 1981 perustettiin Aamulehden lahjoitusvaroin Aamulehden 100-vuotisrahasto, joka on sen jälkeen tukenut pirkanmaalaista tiedettä ja kulttuuria. Aamulehti kartutti nimikkorahastonsa peruspääomaa myöhemmin tehdyillä lahjoituksilla.

Terveyssisar Kaisa Ahonen (1902-1978) testamenttasi varoja Pirkanmaan Kulttuurirahastolle. Lahjoitus sai nimekseen Kaisa Ahosen rahasto II. Siitä jaetaan apurahoja syöpä- ja sydäntautien tutkimukseen. Kuvaaja: Sania. Valokuva: SKR Pirkanmaa.

Pirkanmaan rahasto painottui vielä enemmän lääketieteeseen 1980-luvun kuluessa. Vuonna 1982 rahasto sai Juho Rajalan testamenttilahjoituksen, jonka seurauksena perustettiin Juho Rajalan rahasto tukemaan lääkäreiden väitöskirjojen tekoa. Seuraavana vuonna Tampereella perustettiin valtakunnallisen sydänsunnuntain yhteydessä Pirkanmaan Sydäntutkimusraho. Rahaston peruspääomaa kartuttivat Pohjois-Hämeen Kansanterveysyhdistys ry 100 000 markalla, Tampereen Sydäntautipiiri 50 000 markalla ja Paavo Sirénin testamenttisäätiö 50 000 markalla. Uuden rahaston tarkoituksena oli tukea sydän- ja verisuonisairauksien ja näihin liittyvien tutkimusalojen tieteellistä tutkimusta, valistusta ja julkaisutoimintaa. Vuonna 1985 Pirkanmaan Sydäntutkimusraho peruspääoma karttui vielä Pohjois-Hämeen Kansanterveysyhdistyksen 200 000 markan ja Tampereen Sydänyhdistys ry:n 100 000 markan lahjoituksilla. Rahaston apurahoja ryhdyttiin jakamaan vuonna 1984, jolloin terveydenhuollon opiskelija Arja Mäkinen sai 10 000 markkaa *Toimintatutkimukseen omahoitajamallin kokeilusta sydänosastolla*. Apulaisylilääkäri Kari Niemelä sai 10 000 markkaa *Sydän- ja munuaispotilaiden tutkimukseen ultraäänisovellutuksin* ja lääkäri Väinö Turjanmaa sai 10 000

Hammaslääkäri Aino Valvaalan, (1913–1986 vuoteen 1936 Valden) testamenttilahjoituksen myötä Pirkanmaan Kulttuurirahasto sai syöpätautien ja gerontologian tutkimustyön tukemiseen tarkoitettun Aino Valvaalan rahaston, josta jaettiin ensimmäiset apurahat vuonna 1988. Kuvaaja: Valokuvaamo Rasmussen Tampere. Valokuva: SKR Pirkanmaa.

markkaa *Verenpaineen vuorokausivaihtelua* käsittelevään väitöskirjatutkimukseen. Pirkanmaan Sydäntutkimusrahaston peruspääoma on karttunut useita kertoja myöhemmillä lahjoituksilla.

Lääketieteen apurahojen merkitys kasvoi nopeasti. Vuonna 1984 lääketieteeseen suunnatuista rahastoista – Kaisa Ahosen rahasto II:sta ja Pirkanmaan Sydäntutkimusrahastosta – jaettiin jo 65 000 markkaa eli 41 prosenttia Pirkanmaan rahaston vuotuisesta jaosta. Vuonna 1986 rahasto jakoi 231 000 markkaa (palkinnot pois lukien). Lääketieteeseen suuntautuneiden rahastojen jakama summa ylitti jo 46 prosenttia koko jakosummasta. Kun Kaiharin rahasto jakoi samana vuonna 16 000 markkaa ja Aamulehden 100-vuotisrahasto 15 000 markkaa, oli nimikkorahastojen osuus vuoden 1986 apurahojen jaosta liki 60 prosenttia. Lääketieteen apurahat olivat yleensä muita Pirkanmaan rahaston jakamia apurahoja suurempia.

Lääketieteen nimikkorahastojen määrä kasvoi vuonna 1986, jolloin samana vuonna kuollut hammaslääkäri Aino Valvaala oli testamentissaan määrännyt omaisuutensa pääosan Pirkanmaan rahaston yhteyteen perustettavalle nimikkorahastolle. Peruspääoman kirjanpitoarvo oli vuonna 1987 yhteensä

Vuonna 1992 rahaston jakosumma oli kääntynyt laskuun talouden voimakkaan kasvun vuosista. Kuvassa apurahoja jakoivat Pirkanmaan rahaston asiamies, pankinjohtaja Veikko Pynnönen ja rahaston puheenjohtaja, professori Tarmo Pukkila. Valokuva: SKR Pirkanmaa.

2 miljoonaa markkaa. Valvaalan rahaston tarkoituksena oli syöpätautien ja gerontologian tutkimustyön tukeminen. Rahaston ensimmäiset apurahat jaettiin vuonna 1988.

Suurlahjoituksia seurasi, kun heinäkuussa 1988 kuolleen hammaslääkäri Elvi Oksasen testamentissa määrättiin omaisuuden pääosa Pirkanmaan rahastolle. Perustetun Elli ja Elvi Oksasen rahaston peruspääoman kirjanpitoarvo oli 8,9 miljoonaa markkaa. Vuonna 1989, kun rahasto jakoi noin 850 000 markkaa, tuli valtaosa jakosumman kasvusta nimenomaan Elli ja Elvi Oksasen rahastosta. Samalla jaettavien yksittäisten lääketieteen apurahojen koko kasvoi. Professori Tapio Nikkari työryhmineen sai 120 000 markkaa tutkimukseen *Valtimon seinämän aineenvaihdunnasta ja siihen vaikuttavista tekijöistä*. Kaksi diplomi-insinööriä sai kumpikin 50 000 markan apurahan: Krister Nyholmin lisensointityön aihe oli *Reaaliaikaisten signaalien kompressointi ja siirto tietokoneverkossa* ja Jari Hyttisen aiheena *Elektrokardiografisten kytkentöjen kehittäminen*. Lisäksi Pirkanmaan rahasto varasi Elli ja Elvi Oksasen rahastosta hetken ensimmäisenä toimintavuotena 100 000 markkaa Oksas-

ten mukaan nimetyn symposiumin järjestämiseen Tampereella.

Lääketieteen apurahat kohdistuivat suurelta osin syöpä- sekä sydän- ja verisuonitautien tutkimukseen, muun muassa lääketieteen kandidaateille Per Ashornille (1986) ja Jorma Isolalle (1983). Ashorn sai apurahan syövän diagnostiikkaa käsittelevään väitöskirjatyöhön ja Isola rintasyövän valkuaisainetutkimukseen. Sydäntutkimuksen puolella lääketieteen ja kirurgian tohtori Kaj Groundstroem sai apurahan usemman kerran. Myös lääketieteen tohtori Seppo Ylä-Herttuala sai useita mittavia apurahoja: 150 000 markkaa sekä vuonna 1990 että 1991 valtimonkovettumataudin patogeneesiä käsittelevään tutkimukseen. Projektin tieteellinen kaari täydellistyi, kun rahasto myönsi vuonna 1992 Ylä-Herttualle 100 000 markkaa sydän- ja verisuonitauteja käsittelevän kansainvälisen symposiumin järjestämiseen.

Lääketieteellisen tutkimuksen tukemisesta oli tullut nopeasti markkamääräisesti mitattuna merkittävin ala. Muihin tieteisiin ja taiteisiin jaettavissa olevat varat eivät kehittyneet lainkaan samassa suhteessa. Asia epäilemättä tunnettiin Pirkanmaalla, mutta myös Keskusrahastossa, joka antoi useina 1980-luvun vuosina projektitukea pirkanmaalaisten kohteiden tukemiseen. Myös muutama uusi ”ei lääketieteellinen” rahasto perustettiin. Vuonna 1988 Pirkanmaan rahaston yhteyteen perustettiin edesmenneen Tampereen apulaiskaupunginjohtajan ja konsulin Lars Zilliacuksen muistoksi rahasto, jonka alkupääoma tuli eri yhteisöiltä ja yrityksiltä. Vuonna 1989 perustettiin yleinen tieteitä ja taiteita tukeva Leo Nordmanin rahasto sekä vuonna 1990 Toini Ahon rahasto, joka tuki sosiaali- ja terveydenhuoltoalaa. Nordman-Norvasmaan suku täydensi myöhemmin Nordmanin rahaston peruspääomaa ja rahaston nimi muokattiin Nordman-Norvasmaan rahastoksi 1994, jonka jälkeen rahaston tarkoituksiksi täsmentyi historiallisen, myös sotahistoriallisen tutkimuksen, luonnontieteellisen tutkimuksen ja harrastuksen sekä ympäristökasvatuksen edistämiseksi Pirkanmaalla.

Kauppatieteet toiseksi tärkein

Muista rahastoista erityisesti Aamulehden 100-vuotisrahasto tuki usein taloustieteitä. Aamulehti teki säännöllisesti yleisiä

lahjoituksia Pirkanmaan rahastolle nostaakseen nimikkorahastonsa peruspääomaa. Se pyrki nostamaan profiiliaan myös puolustustaloudellisen tutkimuksen rahoittamisessa. Vuonna 1990 Aamulehti-yhtymä Oy lahjoitti yhteensä 150 000 markkaa jaettavaksi puolustustaloudellisen tutkimuksen rahoittamiseen. Pirkanmaan rahasto jakoi 133 000 markkaa vuosijuhlan ulkopuolella maaliskuun iduksena 1990 diplomi-insinööri Tapio Lepistölle ja työryhmälle aiheeseen *Murtuman kasvun pysäyttämistä keraamisessa panssarissa*. Lisäksi everstilutnantti Kari Savolainen sai 8 500 markan apurahan johtamistaidon jatko-opintoihin Yhdysvalloissa.

Aune ja Kalle Kaiharin rahasto tuki merkittävästi Tampereen yliopiston taloudellis-hallinnollisen tiedekunnan opiskelijoita. Monien muiden joukossa Ari Kaperi sai vuonna 1982 Pirkanmaan rahaston Aune ja Kalle Kaiharin rahastosta 2 000 markan apurahan opiskeluun Tampereen yliopiston taloudellis-hallinnollisessa tiedekunnassa. Esimerkiksi vuonna 1983 samanlaisen sai seitsemän tiedekunnan opiskelijaa, mikä oli neljäsosa kaikista apurahansaajista. Kaperin tapauksessa ei vielä tietenkään tiedetty, että ennen yliopisto-opintojaan alle 18-vuotiaiden EM-kultaa voittaneen jääkiekkomaajoukkueen kapteenista¹³⁰ tulisi myöhemmin Nordean varatoimitusjohtaja, pankin Suomen toimintojen toimitusjohtaja ja johtokunnan jäsen.¹³¹

Opiskelijoiden lisäksi Pirkanmaan rahastosta jaettiin apurahoja myös merkittävää tieteellistä uraa tekeville nuorille tutkijoille. Tällaisia olivat 1980-luvulla ja 1990-luvun alussa Päivi Eriksson, Arja Ropo ja Salme Näsi. Eriksson sai Kaiharin apurahan ensiksi opiskelijana, sittemmin lisensiaattityön tekijänä ja myöhemmin tohtorina omalle tutkimusryhmälleen. Arja Ropo ja Salme Näsi saivat apurahan väitöskirjan tekemiseen Aamulehden 100-vuotisrahastosta.

Viulua soittava kauppatieteilijä Arja Ropo sai vuonna 1988 Aamulehden 100-vuotisrahastosta 15 000 markan apurahan organisaatiomuutoksen johtamista käsittelevään tutkimukseen. Vuonna 1989 hän väitteli tutkimuksellaan *Leadership and Organizational Change*¹³² ja on myöhemmin työskennellyt professorina Tampereen yliopiston kauppatieteiden laitoksella erityisalanaan johtaminen ja organisointi. Hän toimi 2000-luvun alussa myös Tampereen yliopiston vararehtorina. Ropo on tutkimuksissaan etsinyt johtamiseen näkökulmia esimer-

kiksi kapellimestareista ja sinfoniaorkestereista, sillä entisenä sinfoniaorkesterin viulistina hän ymmärsi orkesteritoiminnan vaatimaa johtamisen ja yhteisön välistä vuorovaikutusta. Ronpon työn ja tutkimuksen myötä tiede sai paljon taiteelta.¹³³

*Suomessa on totuttu mieltämään teollisuuden ja tekniikan liitto hyvinvoinnin perustaksi. Minä haluan kuitenkin korostaa, että yritysten osaamista ei voi syntyä ilman koulutusta, hyvinvointipalveluita ja kulttuuria.*¹³⁴

KULTTUURI: HYVINVOINTIVALTION KULMAKIVI

Yliopisto-opiskelijasta kirjailijaksi

1980- ja 1990-luvuilla apurahan saaneista kirjailijoista maineeseen nousseita olivat Olli Jalonen ja Päivi Alasalmi. He ja Hannu Toivonen olivat Tampereen yliopistoon muualta tulleita opiskelijoita, joista tuli kirjailijoita vasta teollisuuskaupunkiin asettauduttuaan. Vaikka Jalonen on myöhemmin muuttanut Hämeenlinnaan eli Kanta-Hämeen alueelle, väitteli hän vuonna 2006 Tampereen yliopistossa tohtoriksi Suomen kirjallisuudesta.¹³⁵ Alasalmi on asunut Toijalassa ja Toivonen Tampereen Pispalassa.

Aamulehden kulttuuritoimittaja Erkki Lehtolan poika Jyrki Lehtola aloitti opiskelijana ja suomalaisen kirjallisuuden ravistelijana¹³⁶ ja päätyi sittemmin kiistellyksi kolumnistiksi.¹³⁷ Filosofian ylioppilas Lehtola sai vuonna 1989 Pirkanmaan rahastosta 10 000 markkaa ”romaanin kirjoittamiseen”. Hän julkaisikin 1990-luvun alussa kaksi romaania ja yhden novellikokoelman.¹³⁸

Heidän ohellaan Pirkanmaan rahasto jakoi apurahoja paikallisille toimittajille ja opettajille, jotka arkityön ohella käyttivät vapaa-aikansa romaanien ja runojen kirjoittamiseen. Heistä on syytä mainita muun muassa Tuula Pelttari¹³⁹, Taisto Harra¹⁴⁰ ja Seppo Järvinen.¹⁴¹ WSOY:n kirjailijana kaksi teosta 23 vuoden välein julkaissut Pauli Maso¹⁴² on jäänyt varsin tuntemattomaksi. Merkkitapaus oli Eeva-Liisa Mannerin vuonna 1990 saama palkinto. Manner sai 30 000 markkaa elämäntyöstään eli ”tinkimättömästä ja ajan rajat ylittävästä runoudesta”.

Helsingissä vuonna 1954 syntynyt ja Tampereella yhteiskuntatieteitä opiskellut Olli Jalonen julkaisi ensimmäisen kirjansa vuonna 1978. Novellikokoelma *Unien tausta* oli Otavan novellikilpailun satoa. Esikoista seurasi seuraavana vuonna *Sulkaturkki*. Kaksi kirjaa julkaissut Jalonen sai syksyllä 1981 5 000 markan suuruisen apurahan kahden proosateoksen kirjoittamiseen. Apurahan saamisen aikoihin ilmestyivät kirjat *Ilo ja Häpeä* (1981) ja *Hotelli eläville* (1983). Jalonen jäi vapaaksi kirjailijaksi vuonna 1982. Kirjassaan *Hotelli eläville* Jalonen tarkasteli yhteiskunnan moraalista tilaa yliopistomaailman ja tutkijoiden häikäilemättömän valtataistelun kautta.

Jalosen laajasta tuotannosta mainittakoon vielä romaanitrilogia *Johan ja Johan, Isäksi ja tyttäreksi* sekä *Elämä, ja elämä*. Trilogia kuvaa syntymän, elämän ja kuoleman sattumanvaraisuutta ja piirtää ajallisen kaaren vuoden 1918 tapahtumista aina 1990-luvulle. Jalonen sai trilogian keskimmaisesta kirjasta *Isäksi ja tyttäreksi* (1990) vuonna 1991 Finlandia-palkinnon. Hän oli Finlandia-palkintoehdokkaana vuonna 2008 romaanillaan *14 solmua Greenwichiin*¹⁴³ ja sai Suomen Kulttuurirahaston palkinnon vuonna 2005.

Haukiputaalla vuonna 1966 syntynyt Päivi Alasalmi oli saapunut 1980-luvun loppupuolella Tampereelle opiskelemaan yleistä kirjallisuustiedettä. Hän oli opiskellut myös Oriveden Opistossa. Opinnot jäivät Tampereen yliopistossa yhteen vuoteen: ”Mulla oli jotenkin naiivi käsitys, että opiskelu voisi auttaa kirjoittamisen oppimisessa, mutta yliopisto keskittyy tieteen eikä taiteen tekoon”.¹⁴⁴ Alasalmi sai vuonna 1988 Pirkanmaan rahastolta 15 000 markkaa toisen romaaninsa viimeistelyyn. Hän oli juuri 22-vuotiaana julkaissut esikoiskirjansa *Saana*, joka oli kohauttanut lukevaa yleisöä. Toisen kirjan työnimi oli *Tapahtuman kulku*, ja se julkaistiin vuonna 1990 nimellä *Lopettajat*.

Alasalmen kirjojen yleisilmettä on yleisesti pidetty synkeänä ja hänen kuvaamiensa naisten kohtalot on koettu ahdistaviksi.¹⁴⁵ Miesten ja naisten välisen valtataistelun ja erityisesti naisten kohtaloiden kuvaaminen on tuonut Alasalmelle myös seksillä mässäilevän feministisen kirjailijan maineen.¹⁴⁶ Suuremman yleisön tietoisuuteen Alasalmi tuli vuonna 1996, kun goottilaista kartanoromantiikkaa parodioiva romaani *Vainola* pääsi Finlandia-palkintoehdokkaaksi. Vuonna 2001 Alasalmi palkittiin koko tuotannostaan Kaarlen palkinnolla. Hän on

Päivi Alasalmi
Sinnikäs meripoika

GUMMERUS

Päivi Alasalmen kirjoittama ja Gummeruksen vuonna 2011 julkaisema satukirja. Kannen suunnittelu Riikka Jäntti ja Jenni Noponen.

työskennellyt vuodesta 2003 valtion kirjailija-apurahan turvin. Vuonna 2010 Alasalmi palkittiin satukirjasta *Turhamainen aasi* uudelleen Kaarlen palkinnolla ja Tampereen kaupungin luovan kirjallisen työn palkinnolla.¹⁴⁷

Paikallisista, suuren yleisön vähemmän tuntemista kirjoittajista voi mainita tiedotusoppia Tampereen yliopistossa opiskelleen hämeenlinnalaislähtöisen ja Mikkelissä varttuneen Markku Toivosen. Hän haki ja sai vuonna 1983 Pirkanmaan rahaston Väinö Linnan rahastosta 5 000 markan apurahan esikoisrunoteoksen *Balladi ohramehusta työstämiseen, viimeistelyyn ja puhtaaksikirjoittamiseen*. Kun kirja seuraavana vuonna ilmestyi, oli sen nimi muuttunut *Tähkämehuballadiksi*. Pispalassa asunut Toivonen on elättänyt itseään osittain valokuvaajana ja julkaissut runoteoksia harvaksen. Vuonna 1984 ilmestynyttä esikoista seurasi vuonna 1988 runokokoelma *Pimeä, kaunis puoliso*.

Toivonen on 1990-luvulla ja 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä julkaissut kolme runokokoelmaa, yhden novellikokoelman ja kolme näytelmää. Vuonna 2000 ilmestyneen novellikokoelman *Ihmeitä* kertomukset sijoittuvat Ranskaan, jossa Toivonen työskenteli Suomen Kulttuurirahaston stipendiaattina.¹⁴⁸ Toivonen piti tunnustusta saanutta novellikokoelmaansa vuonna 2003 siihenastisista töistään tärkeimpänä:

Kirja syntyi monen vuoden kovan työn tuloksena. Olen kirjoittajana aikaa vaativa, ja lopputulos on mielestäni pitkälti ajan funktio. Joskus näkee nopeasti kasattuja uutuuksikirjoja, ja ne kaikki näyttävät, luultavasti tuoreutensa vuoksi, lumoavilta mestariteoksilta, mutta vasta aika paljastaa, ovatko ne onttoja vai eivät. Siksi luen mieluummin kirjoja, jotka ovat vähintään kymmenen vuotta vanhoja.

Omaan jälkeensä ei ole koskaan syytä olla tyytyväinen, sillä muuten kehitys pysähtyy. Tarkoitan tällä sitä, että taiteellisen ilmaisun onnistumisiin ja helmiin meillä ei itsellämme ole mitään ansiota. Me olemme jossain mielessä vain ilmaisun nöyriä välikappaleita. Jos sen sijaan epäonnistumme, se on tyystin meidän omaa ansiotamme.¹⁴⁹

Muusikoita ja heidän opettajiaan

Pirkanmaan rahasto jakoi 1980-luvulla ja 1990-luvun alussa apurahoja monille nuorille, lahjakkaille muusikoille. Hyvin yleistä – varsinkin uran varhaisvaiheissa – on ollut apurahan saaminen instrumentin hankkimista varten. Rahaston tuella matkustettiin myös ulkomaille lisäopintoja varten. Rahasto on tukenut myös jo aikaisemmin tunnustusta saa-

neiden muusikoiden toimintaa. Viimeksi mainitut apurahat eivät aina ole olleet määrällisesti merkittäviä, mutta ne ovat osaltaan mahdollistaneet taiteenteon jatkamisen opetustyön lomassa. Kaikki varttuneemmat taiteilijat eivät ole välttämättä hävinneet maailmalle loistavan henkilökohtaisen uran perässä, vaan ovat jääneet Pirkanmaalle opettamaan ja luoneet itselleen merkittävää jälkikasvua.

Pirkanmaan rahastoa perustettaessa Tampereella toimi jo musiikkiopisto. Helsinkiin vuonna 1922 kansankonservatorion perustaneella monipuolisella musiikkimiehellä Armas Launiksella oli 1920-luvun alussa visio:

Suomen maaseutukaupungeissa tuli saada vähäistä maksua vastaan pätevää musiikinopetusta ”oppilaan iästä riippumatta ja asettamatta hänelle mitään ennakkovaatimuksia”. Launis perusti eri puolille maata kansankonservatorioita, joissa työskenneltiin ”vähävaraisempien kansalaispiirien soitannollisten harrastusten tukemiseksi”.¹⁵⁰

Launis korosti, että konservatorion tarkoitus ei ollut ammattimuusikoiden kasvattaminen, vaan säveltaiteen harrastajien joukon laajennuttua ilmaantuisi ammattimuusikoidenkin konsertteihin yleisöä. Tavoitteena oli tuoda taidemusiikki laajemmille kansankerroksille. Vuonna 1926 Launis perusti kansankonservatorion Tampereelle, mutta jätti opiston hallinnon Helsinkiin. Tampereen sosialidemokraattisenemmistöinen¹⁵¹ valtuusto epäsi Launikselta avustukset, koska konservatorion hallinto ei siirtynyt kehotuksista huolimatta Tampereelle. Lisäksi tamperelaiset musiikkipiirit pitivät Launiksen konservatorion opetusta liian heikkotasoisena.¹⁵²

Kaupungin musiikkilautakunta suositteli valtuustolle musiikkioppilaitoksen kunnallistamista. Oppilaitokseen haluttiin myös hyvin pätevät opettajat, ja yhteistyö Launiksen kanssa kariutui. Launiksen visio työnsi liikkeelle paikallisia vastavoimia: tamperelaisista soitonopettajista koostunut ryhmä kerääntyi yhteen ja ryhtyi suunnittelemaan ammattimaisen musiikkiopiston perustamista. Kaupungin musiikki-kielämä oli samanaikaisesti – 1930-luvun lamasta huolimatta – laajentumassa, sillä kaupunkiin vuonna 1930 perustettu kaupunginorkesteri haki riveihinsä muusikoita. Orkesterin perustamisen myötä kaupungissa oli riittävä määrä ammattimuusikoita, jotta Tampereen musiikkiopisto voitiin perustaa

*Pirkanmaan rahaston pitkäaikainen asiamies Silja Minkkinen-Poikolainen kättelee apurahansaajaa vuoden 1995 vuosijuhlassa. Apurahoja ja-
kamassa myös Tampereen teknillisen korkeakoulun rehtori Timo Lepistö,
jonka kausi Pirkanmaan rahaston puheenjohtajana jäi valitettavan lyhy-
eksi. Valokuva: SKR Pirkanmaa.*

vuonna 1931. Launiksen perustaman kansankonservatorion toiminta hiipui 1930-luvulla ja päättyi jatkosodan aikana.¹⁵³

Tampereen musiikkiopisto sai asianmukaiset tilat, kun uusi talo valmistui Pyynikintorin laidalle vuonna 1974. Sen suojiin asettuivat musiikkikoulu, musiikkiopisto ja konservatorio. Oppilaitoksen nimi muutettiin vuonna 1978 Tampereen konservatorioksi.¹⁵⁴

Nimenmuutoksella haluttiin varmaankin tehdä eroa kaupunkiin vuonna 1970 perustettuun uuteen musiikkiopistoon. Pirkanmaan musiikkiopisto käynnisti toimintansa nimellä Tampereen NMKY:n Musiikkiopisto.¹⁵⁵ Kasvavassa kaupungissa tarvittiin toinen musiikkiopisto ja vuosien saatossa siitä kehittyi monipuolinen yhtye- ja orkesteritoimintaan keskittynyt oppilaitos, jossa 2000-luvun alussa opiskeli noin 800 oppilasta 55 opettajan johdolla.

Pitkän linjan musiikkikasvattajana voi pitää sellisti Pauli Heikkistä, joka voitti vuonna 1978 Turun sellokilpailun.¹⁵⁶ Hän sai konsertin pitämiseen 5 000 markan apurahan joulukuun alussa 1985. Heikkinen on sittemmin toiminut Tampereen konservatoriossa sellonsoiton opettajana. Hänen oppilai-

Edellivuoden apurahansaajilla oli mahdollisuus päästä esiintymään seuraavaan vuosijuhlaan. Kuvassa vuoden 1992 vuosijuhlan esiintyjä. Valokuva: SKR Pirkanmaa.

taan ovat olleet muiden muassa sellistit Lauri Kankkunen¹⁵⁷ (s. 1990) ja Joonas Pulkkinen¹⁵⁸ (s. 1990), jotka ovat saaneet henkilökohtaisen apurahan sellon hankintaan Pirkanmaan Kulttuurirahaston Irmeli Näsänen rahastosta. Heidän ja kolmen muun nuoren muusikon muodostama yhtye Pushkin Quintet esiintyi vuonna 2009 Pirkanmaan rahaston vuosijuhlassa. Merkittävinä paikallisina opettajina ja uuden muusikkopolven kasvattajina ovat toimineet monet muutkin Pirkanmaan rahaston apurahan aikoinaan saaneet henkilöt. Esimerkiksi nokialainen klarinettitaiteilija Pekka Ahonen sai vuonna 1981 apurahan ensikonsertin valmisteluun.

Joidenkin tie vei maailman turuille. Raumalaissyntyinen Jouko Harjanne (s. 1962) opiskeli 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa Raimo Sarmaksen oppilaana Tampereen konservatoriossa ja sai trumpetinsoiton päättötodistuksen vuonna 1982. Harjanne toimi konservatorio-opintojensa aikana Tampere Filharmonian trumpetin varaäänentohtajana 1978–1984. Hänelle myönnettiin joulukuussa 1982 Pirkanmaan rahaston 4 000 markan apuraha *Trumpetinsoiton jatko-opintoihin Sveitsissä*. Siellä hän hankki lisäoppia Suomessa tuolloin varsin tunnetun – Sibelius-Akatemiassa ja Lieksan Vaskiviikoilla opettaneen – Zürichin musiikkikorkeakoulun professorin ja maineikkaan

Tonhalle-orkesterin soolotrumpetistin Henri Adalbrechtin johdolla. Myöhemmin hän opiskeli vielä neuvostoliittolaisen trumpettilegandan Timofei Dokshitserin johdolla. Harjanne sai Prahan kevään trumpettikilpailun jaetun toisen palkinnon 1987 ja Ellsworth Smith -trumpettikilpailun ensimmäisen palkinnon 1990. Lieksan Vaskiviikko valitsi Harjanteen 1989 Vuoden vaskisoittajaksi.

Jouko Harjanne on esiintynyt orkesterien solistina Euroopassa, Venäjällä, Yhdysvalloissa, Etelä-Koreassa ja Japanissa. Britanniassa hän on soittanut ja levyttänyt yhdessä Kiri Te Kanawan kanssa. Harjanne on kantaesittänyt lukuisia kotimaisia ja ulkomaisia trumpettiteoksia sekä julkaissut 25 soololevytystä ja useita kamarimusiikkilevytyksiä toisten kanssa. Harjanne on toiminut Sibelius-Akatemian sivutoimisena tuntiopettajana vuodesta 1988 lähtien ja vuodesta 1996 hän on toiminut Lieksan Vaskiviikon taiteellisena johtajana.¹⁵⁹

Teatterista veistellään

Teatterialan saamat apurahat myönnettiin yleensä näyttelijöiden opintomatkoja varten. Tällaisen saivat muun muassa Tiina Weckström, Teija Auvinen ja Juhani Niemelä 1980-luvulla. Toisenlainen huomionosoitus oli teatterikriitikon ja teatteripoliittisen vaikuttajan Olavi Veistäjän (1908–1988) syksyllä 1983 saama Pirkanmaan rahaston 10 000 markan palkinto ”luovasta lehtimiehen elämäntyöstä sekä voimakastahtoisesta ja ennakkoluulottomasta suomalaisen kulttuurin rakentamisesta”.

Käkisalmella syntynyt Veistäjä toimi Tampereella kokoomuslaisen Aamulehden kulttuuritoimittajana ja erityisesti teatterikriitikkona. Toimittajauransa ohella Veistäjä oli Edvin Laineen hovikäsikirjoittaja ja myöhemmin Tampereella merkittävä teatterivaikuttaja, niin kesäteatteriyhdistyksen vetäjänä kuin pelättynä kriitikkonakin. Veistäjä sai Jussin elokuvasta *Ristikon varjossa*.¹⁶⁰

Aamulehdessä Veistäjä pakinoi nimimerkillä Parras ja arvosteli voimakkaasti vasemmistolaiseksi kokemaansa teatterimaa-ilmaa. Veistäjä piikitteli erityisesti Turun kaupunginteatteria uudistaneita Ralf Långbackaa ja Kalle Holmbergia. Jouko Turkka oli jo Joensuussa toimiessaan alati Veistäjän

hampaissa. Myös Raija-Sinikka Rantalan ja Eero Melasniemen sekä myöhemmin Turkan johtama Teatterikorkeakoulu oli Veistäjälle kuin punainen vaate.

Tampereen Työväen Teatteria 1970-luvulla johtanut Lasse Pöysti joutui myös Parraksen kohteeksi. Pöysti oli käyttänyt vuonna 1975 sanaa ”luokkataistelu” puhuessaan teatterinsa linjasta. Sana oli toki vain lainaus Työväen Näyttämöiden Liiton pöytäkirjoista vuodelta 1918, jossa mainittiin työväenteattereiden tehtäväksi ”huvitusta, sivistystä ja luokkataistelua”. Veistäjä aloitti Pöystin henkilöön menevän arvostelun jokaisessa teatteria käsittelevässä kolumnissaan. Myöhemmin Tampereen Työväen Teatterin johtajana toiminut Mikko Majanlahti joutui niin ikään Veistäjän hampaisiin. Majanlahti korvattiin Taisto Bertil Orsmaalla, joka otti ohjelmistoon Jussi Parviaisen kirjoittaman *Valtakunnan*. Parviaisen näytelmä suisti Orsmaan Veistäjän epäsuosioon. Suomen teatteripiireissä puhuttiin yleisesti Tampereella vaikuttavasta teatterimafiasta, jossa Veistäjä veteli lankojaan. Monien mielestä Veistäjällä oli liikaa vaikutusvaltaa, eikä hän kyennyt enää vanhemmiten käyttämään sitä harkiten.¹⁶¹

Toisaalta Veistäjä teki merkittävän uran teatterikriittikkona ja valtakunnallisena teatterivaikuttajana. Suomen Kulttuurirahasto on jakanut vuodesta 1989 Olavi Veistäjän palkintoa¹⁶² valtakunnallisesti tuoreesta, merkittävästä ja ajankohtaisesta teatteriteosta.

Elämäntyöstä palkittiin vuonna 1991 tamperelaisen teatterin Grand Old Lady Eila Roine, joka sai pitkästä ja ansiokkaasta työstään 30 000 markan palkinnon. Roine oli estynyt vastaanottamasta palkintoa vuosijuhlissa, koska hänellä oli näytös samana iltana Tampereen Työväen Teatterissa. Rahaston edustajat menivät teatterille ja luovuttivat palkinnon Roineelle näytelmän päätyttyä ja yleisön aplodeeratessa.

Vuosi 1991 oli rahastossa muutenkin teatterivuosi, sillä rahasto myönsi 15 000 markan apurahat sekä Lastenteatteri Teatteriporukan kannatusyhdistykselle ”lastenteatteriesityksen tuottamiseen” että Nukketeatteri Hupilaiselle ”opintomatkaan Wrocławin nukketeatterikorkeakouluun Puolaan”.

Muita taiteilijoita

Pirkanmaan rahaston tukemiin taiteilijoihin kuuluu myös lastentarhanopettaja Maija Salo (s.1945), jota on pidetty TV2:n lasten musiikkiohjelmien ja lasten musiikkileikkikoulujen uranuurtajana.¹⁶³ Oopperalaulajat Pentti Hietanen ja Valtteri Yrjölä saivat 1980-luvulla apurahat Pirkanmaan rahastolta ja hämeenkyröläinen Yrjölä myöhemmin vielä toisenkin.

Tyrvääläistä kuvanveistäjä Ari Virtasta (s.1958) voi pitää eräänlaisena rahaston hoviveistäjänä, sillä hän sai 1980- ja 1990-luvuilla apurahan kolme kertaa. Muista 1980-luvun tuetuista kuvanveistäjistä voi mainita Marjo Suikkasen ja Aarne Jämsän. Vuotta 1991 voisi pitää myös kuvanveistäjien vuotena Pirkanmaan rahastossa, sillä silloin tuettiin Virtasen lisäksi Jyrki Siukosta, Ossi Sommaa ja Teemu Luotoa. Siukonen sai apurahansa työskentelyyn Italiassa, Somma veistosten kuljetukseen New Yorkin näyttelyyn ja Luoto 30-vuotisnäyttelyn järjestämiseen. 1980-luvun alun tuettuja kuvataiteilijoita olivat muun muassa Teemu Saukkonen ja Ella Vähäsarja. Tanssitaiteilijoista Briitta Järvinen sai apurahan tanssiryhmä Mobitan koulutukseen.

IV
MAAKUNNALLINEN
MESENAATTI
1995–2011

MUUTTUVA JA JAKAUTUVA YHTEISKUNTA

Ennen näkemättömän voimakas 1990-luvun lama ja sitä seurannut kehitys muokkasivat suomalaisten elämää monella tavalla. Arvot muuttuivat ja yhteiskunnallinen moraalit oli koetuksella. Suomen liittyminen Euroopan unioniin ja ennen kaikkea sitoutuminen sen taloudellisiin tavoitteisiin pienensi yhteiskunnan talouspoliittista liikkumavaraa. Talouslaman päätyminen ei tuonut lamaan sortuneille muutosta parempaan. Työssäkävijöiden osalta viime vuodet ovat merkinneet jatkuvaa työn tehostamisen vaatimusta ja kasvanutta työpaikkojen sisäistä kilpailua. 2000-luvulla on nostettu esiin väite työelämän huonontumisesta viimeisten 25 vuoden aikana. Vaikka elämisen tahti on kiristynyt, ihmiset elävät yleisesti aikaisempia sukupolvia pidempään, sillä väestön keski-ikä on noussut. Toiset elävät kuitenkin kauemmin kuin toiset. Uusimpien tutkimusten mukaan ero ylempien sosiaaliluokkien ja heikommin toimeentulevien odotettavissa olevassa elinajanodotteessa kääntyi 1990-luvun laman jälkeen kasvuun.¹⁶⁴

Samanaikaisesti muuttuva arki vaati ihmisten sopeutumista nopeaan tietotekniseen muutokseen. Työ- ja vapaa-ajan rajan hämärtyminen myötä tietokoneita tarvittiin myös kotona.

Paikallisyhteisöt kokevat perinnemaisemansa monesti itsestään selvyydeksi. Kuvassa on kesähelteinen idylli Tyrvöön Pyhän Olavin kirkon pihasta Rautavedelle vuonna 2011. Valokuva: Jarmo Peltola.

Kollegat Urpo Kangas (vas.) ja Aulis Aarnio (s. 1937) vaihtavat kuulumisia. Aarnio on kansainvälisesti tunnettu suomalainen oikeustieteilijä. Hän toimi Helsingin yliopiston siviilioikeuden professorina vuosina 1970–1996, Tampereen yliopiston Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitoksen johtajana vuosina 1991–2002. Aarnio toimi Pirkanmaan rahaston puheenjohtajana vuosina 1997–2000. Helsingin yliopiston siviilioikeuden professori Urpo Kangas toimi vuosina 1995–2001 Pirkanmaan rahaston hoitokunnassa Suomen Kulttuurirahaston edustajana. Valokuva: SKR.

Myös lapset tarvitsivat tietokoneita koulutehtäviensä suorittamiseen. Suuri osa lasten ja nuorten vapaa-ajasta kului jatkuvasti muotoansa muuttavien pelialustojen ja konsolien sekä nopeassa temmossa kehittyvien tietokonepelien maailmassa. Puhelimien kehitys kosketti Pirkanmaata konkreettisesti, koska Nokialla oli Tampereella suuret tutkimus- ja tuotekehityslaitokset. Puhelimien kehitys perustui erityisesti Tampereen teknillisessä korkeakoulussa otettuihin huimiin kehitysaskeliin.

Se mikä näkyi Pirkanmaan rahaston toiminnassa tieteen tukemisena, näkyi tuota pikaa niin pirkanmaalaisten arjessa kuin globaalistikin. Kännyköiden aikakaudella asioista uudelleen sopiminen ja aikataulujen muuttaminen oli helppoa, jos vain kaikki olivat muistaneet ladata puhelimensa akun. Paradoksaalista on se, että samalla kun apurahoilla kannustettiin tie-

Raumalaissyntyinen Tuula Tamminen (s. 1950) opiskeli Turussa ja asettui Tampereelle. Hän toimii lastenpsykiatrian professorina Tampereen yliopistossa ja ylilääkärinä Tampereen yliopistollisessa sairaalassa. Hän on Suomen Akatemian terveyden tutkimuksen toimikunnan puheenjohtaja. Tamminen on ollut kotimaisen ja kansainvälisen pikkulapsien psykiatriatrisen tutkimuksen ja käytännön toiminnan uranuurtajia. Tuula Tamminen toimi Pirkanmaan rahaston hoitokunnassa vuosina 2001–2009. Hän on toiminut myös Keskusrahastossa merkittävässä tehtävässä ja on kokenut itsensä siellä usein maakunnille tärkeiden kysymysten esillenostajaksi. Valokuva: SKR.

demaailmaa läpimurtoihin ja innovaatioihin, Pirkanmaan rahasto kiinnitti huomiota myös talouselämän nopean kehittymisen arvomaailmassa tapahtuneisiin muutoksiin, pyrkien suojelemaan suomalaista perhettä ja puolustamalla paikallisuutta.

Paikallisuutta puolustaakseen rahasto järjesti Vammalassa kirjastoa ja Vanhan kirjallisuuden päiviä johtaneen Ilpo Tiitisen opastuksella ensimmäisen alueellisen kulttuurinpuolustuskurssin. Kulttuuripurjehduksella puolestaan etsittiin professori Aulis Aarnion johdolla paikallista identiteettiä. Aarnion johdolla syntyi myös Tampere Klubi, jonka rahoittamiseen Pirkanmaan rahasto klubin alkuvaiheissa osallistui.¹⁶⁵ Paikallisten yhteisöjen merkitystä ja tilaa pohdittiin 2000-luvun alussa Hämeenkyrössä ja Pirkkalassa oli muutamaa vuotta myöhemmin aiheena rakennettu ympäristö ja esteettisyys.

Yhteiskunnan kahtiajakautuminen ja tietoyhteiskunnan kehityksen uudet piirteet näkyivät perheiden ja siten myös lasten arjessa. Lasten ja nuorten virtuaaliseksi muuttunutta kulttuuria käsiteltiin osuvasti psykologian tohtori Anu

Mustosen Pirkanmaan rahaston vuosijuhlassa pitämässä esitelmässä 2008.¹⁶⁶ Lasten maailmaan liittyviin ongelmiin pyrittiin pureutumaan myös Pirkanmaan rahaston toiminnassa. Rahaston hoitokunnan varapuheenjohtaja professori Tuula Tamminen organisoi Suomen Kulttuurirahaston rahoittaman, järjestyksessään kolmannen Argumenta-pilottihankkeen, ensimmäisen maakuntarahastolähtöisen. Tuula Tamminen piti monitieteellistä hanketta haastavana, mutta erittäin mielenkiintoisena ja uusia näkökulmia avaavana. Kaksivuotisessa hankkeessa (2004–2005) asiantuntijat etsivät yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten ja nuorten kehitys oli sidoksissa yhteiskuntaan ja kulttuuriin.¹⁶⁷

ORGANISAATIOMUUTOS

Pirkanmaan rahaston synnyssä maakuntaliitolla oli ollut merkittävä rooli. Alun perin hoitokuntiin nimettiin jäsenet suunnilleen tasan Pirkanmaan maakuntaliitosta ja Kulttuurirahastosta. Maakuntaliitto valitsi edustajansa vallitsevien poliittisten voimasuhteiden mukaan. Nimeämisoikeuden painopiste siirtyi rahaston suuntaan 1990-luvulla, jolloin maakuntaliitolle jäi nimettäväksi kolme hoitokunnan jäsentä. Hoitokunnan kokouksiin osallistui myös lähes poikkeuksetta Keskusrahaston edustaja, joka välitti hoitokunnalle tietoa säätiöiden ja rahastojen tilanteesta sekä Suomen Kulttuurirahaston toiminnasta ja linjauksista.

Joidenkin maakuntarahastojen toiminta ei ollut aina toiminut niin jouhevasti kuin olisi ollut mahdollista. Pirkanmaalla ei ongelmia ollut, vaan yhteistyö sujui Pirkanmaan rahastosta niin Pirkanmaan liiton kuin Helsinkiin Suomen Kulttuurirahaston suuntaan. Keskusrahaston taholla koettiin, että maakuntarahastojen organisaatiomuutos jäi 1990-luvulla puolitiehen, sillä maakuntarahastojen hallinnossa oli esimerkiksi asiamiehinä vielä mukana paljon liittojen ihmisiä. Muutoksen tarpeesta oli puhuttu Helsingissä jo pitkin 1990-lukua, ja vähitellen yhteys maakuntaliittoihin oheni niin, että 2004 aika oli vihdoinkin kypsä uudistaa koko nimeämiskäytäntö. Muutoksen laittoi alulle professori Paavo Hohti, joka toimi Suomen Kulttuurirahaston yliasiamiehenä vuonna 2004. Hohdin vie-

lä ollessa työssään, palkattiin tuleva yliasiamies Antti Arjava Suomen Kulttuurirahastoon.

Tässä murroskohdassa Suomen Kulttuurirahasto yhdenmu-
kaisti maakuntarahastojen säännöt ja irrotti niiden organisaa-
tiot ulkopuolisista toimijoista. Maakuntarahastojen organi-
saatio ei ollut kaikkialla samanlainen. Hoitokunnan jäsenten
nimeäjinä toimi joissakin rahastoissa muitakin tahoja kuin
maakuntaliitto ja Kulttuurirahasto. Yliasiamies Antti Arjava
totesikin myöhemmin:

*Ulkopuolisia nimeäjiä oli maakuntien liittojen ohella muita-
kin, lähinnä osakuntia sekä Oulun yliopisto. Käsittääkseeni
toiveet muuttaa käytäntöä tulivat pitkälti maakuntarahas-
toista itsestään. Sitäkin pidettiin outona, että hoitokuntaan
nimeää edustajan Helsingin yliopiston osakunta eikä maa-
kunnan oman yliopiston edustajat. Historian peruja tietysti
tämäkin.*¹⁶⁸

Säätiörekisteri kiinnitti huomiota siihen, että ulkopuolisten
tahojen nimeämisoikeudet eivät olleet sopuosinnussa Kult-
tuurirahaston omien sääntöjen kanssa. Juridisestihan maa-
kuntarahastot olivat perustamishistoriastaan huolimatta
epäitsenäinen osa Kulttuurirahastoa. Konkreettinen sytyke
ohjesääntöjen muuttamiselle olikin se, että säätiön omat sään-
nöt oli juuri uudistettu.¹⁶⁹

Helsingin näkökulmasta kyse oli arjen työtä helpottavasta
organisaatiomuutoksesta. Se ei sujunut Pirkanmaalla aivan
yhtä mutkattomasti kuin Helsingissä oli toivottu. Pirkanmaan
rahastohan oli aikoinaan syntynyt nimenomaan maakunnal-
lisen tahdon ilmauksena. Pirkanmaan liiton näkökulmasta
Helsinki kaappasi maakunnalta heidän oman maakunta-
rahastonsa. Maakuntaliitolta vietiin sen ”oma lapsi”, kuten
neuvotteluissa sovitteluun pyrkinyt Pirkanmaan rahaston
hoitokunnan puheenjohtaja Reino Kurki-Suonio kiteytti lii-
ton näkemyksen myöhemmin.¹⁷⁰

Pirkanmaan rahaston hoitokunnassa organisaatiomuutosta
vastusti erityisesti Tampereen kaupungin apulaiskaupun-
ginjohtaja Lasse Eskonen. Hänen ja Pirkanmaan liiton kanta
oli, että maakuntaliiton mukanaolo turvaisi paikallisuuden
ja sen, että asiantuntijoiksi valittaisiin paikallisia vaikuttajia.
Pirkanmaan liiton näkökulmasta SKR saneli oman linjansa
ylhäältä päin, neuvottelematta asiasta paikallisesti Pirkan-

Reino Kurki-Suonio (s. 1937) aloitti vuonna 1965 Pohjoismaiden ensimmäisenä tietojenkäsittelyopin professorina Yhteiskunnallisessa Korkeakoulussa. Hänen merkityksensä suomalaisen yliopistotasaisen tietojenkäsittelyopin opetuksen ja tutkimuksen suuntaajana ja tutkijasukupolvi-
en ohjaajana on ollut suuri. Hän siirtyi vuonna 1980 professoriksi Tampereen teknilliseen yliopistoon, missä hän jatkoi uraansa alan edelläkävijänä Suomessa. Kurki-Suonio oli rakentamassa toimivia yhteyksiä yliopistojen ja yrity maailman välille. Hänet valittiin Pirkanmaan Kulttuurirahaston hoitokuntaan vuonna 2000 ja hän toimi sen puheenjohtajana vuosina 2003–2006. Valokuva: SKR.

maalla. Keskusrahaston suorasukainen ”yleisvaltakunnallinen” toimintatapa pani Pirkanmaan rahaston hoitokunnassa useammankin jäsenen veren kiertämään. Yllätyksenä Helsingin suunnitelma tuli Pirkanmaalla kaikille.¹⁷¹ Lasse Eskonen koki, että SKR:n Keskusrahaston edustajat eivät arvostaneet paikallista asiantuntijuutta. Muut hoitokunnan jäsenet sopeutuivat tilanteeseen, mutta Eskonen luopui Pirkanmaan hoitokunnan jäsenyydestä.¹⁷²

Eskosen argumentaatioon liittyi osittain pelko vallan liukumisesta eliiteille, minkä jälkeen rahastojen käyttämä valta olisi paikallisen kontrollin ulottumattomissa.¹⁷³ On kuitenkin syytä muistaa, että organisaatiomuutoksessa hoitokunnan jäsenten esittämisoikeus siirtyi nimenomaan Keskusrahastolta ja maakuntaliitoilta paikallisille maakuntarahastoille. Antti Arjavan mukaan organisaatiouudistus lisäsi paikallista vaikutusvaltaa:

Kun aiemmin enemmistön jäsenistä nimitti Keskusrahasto ja vähemmistön ulkopuoliset eikä hoitokunnalla ollut mitään roolia, uusissa säännöissä hoitokunta itse esitti kaikkien uusien jäsenten nimet hallitukselle. Tosiasiallinen

*vaikutus ei siis ollut maakunnan valtaa vähentävä vaan lisäävä. Vaikka hallitus toki voisi päättää myös hoitokunnan ehdotuksesta poiketen, ei sellaisia tapauksia toistaiseksi ole ollut.*¹⁷⁴

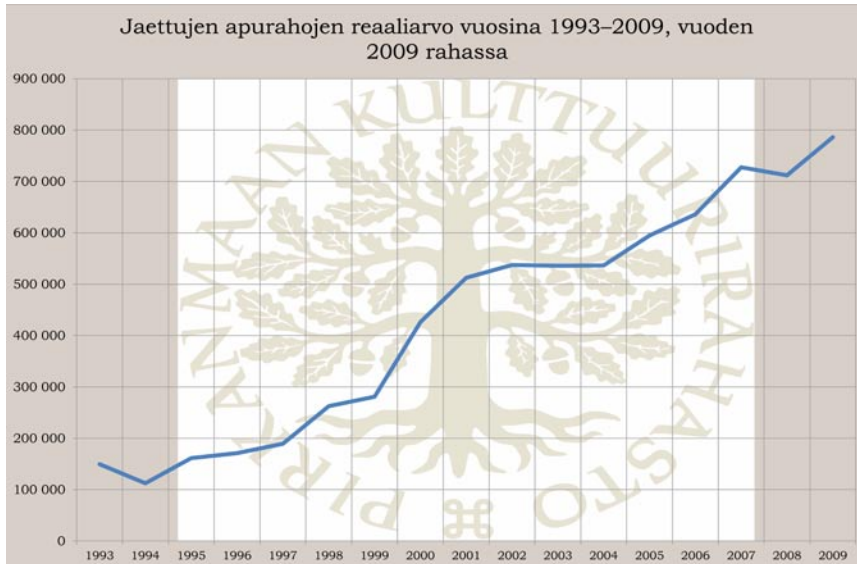
Organisaatiouudistuksen jälkeen Pirkanmaan rahasto on valinnut erovuoroisten tilalle uusia asiantuntijajäseniä. Tarkoituksena on pitää hoitokunta elinvoimaisena ja asiantuntevana. Demokratian pelisääntöjen näkökulmasta menettely saattaa näyttää epäilyttävältä ja käytännössä hoitokunnan jäsenillä onkin suuri vastuu siitä, että he reagoivat yhteiskunnassa ja paikallisessa yhteisössä tapahtuviin muutoksiin. Suomen Kulttuurirahaston pyrkimyksenä on toimia politiikan ulkopuolella.¹⁷⁵ Kokonaan politiikan ulkopuolelle jättäytyminen on yhteiskunnassa kuitenkin varsin vaikeaa, sillä vaikka Pirkanmaan rahasto onkin kyennyt välttämään puoluepolitiikan ja eri intressiryhmien karikot, koostuvat Kulttuurirahastonkin päättävät elimet ihmisistä, joita kutakin ohjaavat heidän omat arvonsa ja asenteensa. Tätä taustaa vasten niin Keskusrahaston kuin Pirkanmaankin rahaston jokainen teko ja päätös jättää myös poliittisen jäljen.

Pirkanmaan rahasto kykeni varsin tasokkaaseen toimintaan ennen organisaatiomuutosta. Päättävissä elimissä oli asiantuntevia ihmisiä. Organisaatiomuutoksen jälkeen Pirkanmaan rahasto toimii edelleen erittäin hyvin. Asiantuntijat vaihtuvat ja pirkanmaalaiset tieteen ja taiteen harjoittajat saavat edelleen tukea painavilla perusteilla. Paikallisen apurahapolitiikan näkökulmasta katsottuna langan katkeaminen maakuntaliittoon ei tainnut merkitä mitään, sillä maakuntaliitto ei ollut enää vuosiin suoraan vaikuttanut Pirkanmaan rahaston toimintaan.¹⁷⁶

RAHASTO OSANA MAAKUNNAN KULTTUURIELÄMÄÄ

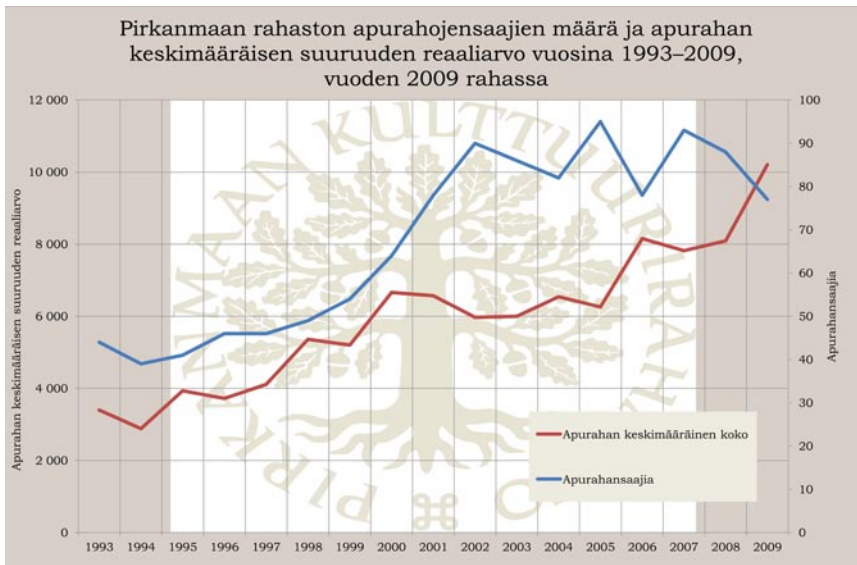
Vaikka talouskasvun epätasaiseen jakautumiseen liittyy yhteiskunnallisia ongelmia, on lamaa seurannut talouskasvu kuitenkin vaurastuttanut maata ja Pirkanmaan rahastoa. Suomen kansantalouden käännyttyä laman jälkeen nousuun elpyivät rahastotkin. Vuonna 1998 Pirkanmaan rahasto teki uuden ennätyksen jakaessaan tieteen ja taiteen edustajille runsaat 260 000 euroa vuoden 2009 rahassa. Sen jälkeen kasvu

Kuvio 5.

Lähteet: Pirkanmaan rahaston vuosikertomukset 1993–2009.

Kuvio 6.

Lähteet: Pirkanmaan rahaston vuosikertomukset 1993–2009.

vain nopeutui. Vuonna 2000 jakosumma ylitti 400 000 euroa ja seuraavana vuonna jo 500 000 euroa. Sitten seurasi tasaisempi jakso, jonka jälkeen jaettujen apurahojen määrä kääntyi vuonna 2005 jälleen nousuun. Vuonna 2009 Pirkanmaan rahasto jakoi apurahoja seitsemän kertaa enemmän kuin vuon-

HSO-sihtööri Silja Minkinen-Poikolainen toimi Pirkanmaan rahaston sihteerinä kuusi vuotta (1988–1994). Vuodesta 1994 lähtien hän on toiminut asiamiehenä. Minkinen-Poikolainen hoiti vuosia käytännössä myös sihteerin tehtävät, kunnes hänen avukseen palkattiin vuonna 2009 yhteiskuntatieteiden maisteri Kati Vastamäki. Kuvaaja: Antero Tenhunen. Valokuva: SKR Pirkanmaa.

na 1994. 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen taituttua lopulleen Pirkanmaan rahaston jakovara oli suurin piirtein 35 kokovuotisen apurahan suuruinen. Rahaston kehitys oli ollut merkittävä, sillä pienimmillään rahasto kykeni 1960-luvulla jakamaan vain yhden kokovuotisen apurahan verran tukea.

Apurahansaajien määrän kasvoi 1990-luvulla nopeasti ja myös apurahat olivat entistä suurempia. Vuonna 2000 apurahan keskimääräinen koko ylitti jo 6 000 euroa, mikä vastasi tuolloin noin puolen vuoden kokopäiväisen työskentelyn mahdollistavaa apuraha. 2000-luvun alussa jakovara kasvoi edelleen, mutta nyt apurahojen koko ei kasvanut moneen vuoteen, koska apurahan saajien määrä kasvoi hyvin voimakkaasti. Vuonna 2006 keskimääräisen apurahan suuruus kohosi 8 000 euroon ja vuonna 2009 ylitettiin jo 10 000 euron raja.

Uudet nimikkorahastot

Pirkanmaan rahaston nimikkorahastot painoutuivat lääketieteen tutkimuksen tukemiseen. Vuosina 1995–2010 perustetut uudet nimikkorahastot eivät ole muuttaneet tätä painotusta, vaikka kenttä on monipuolistunut. Kokonaan lääketieteen

tukemiseen tarkoitettuja rahastoja olivat Maija Miettisen rahasto, Melkaksen sisarusten rahasto, Linnea Pirilän rahasto ja Eerolan pariskunnan rahasto. Myös Juharien rahasto ja Heli ja Paavo V. Suomisen rahasto voivat jakaa varoja lääketieteeseen, mutta myös muille alueille. Opettaja Aino Sipilän rahaston tarkoitus on yleinen. Lapinleimun, Lehtoloiden, Näsäsen, Luukkosen sekä Matti ja Helvi Heikkilän rahastojen jakotarkoitukset ovat sen sijaan hyvin rajattuja.

2000-luvun alussa perustetun Maija Miettisen rahaston tarkoituksena on lasten sydänsairauksien hoidon ja tutkimuksen tukeminen. Se perustuu rouva Maija Helena Miettisen (1920–2002) testamenttilahjoitukseen. 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen loppupuolella Pirkanmaan rahasto sai jälleen merkittävän nimikkorahaston. Tampereella syntyneiden Melkaksen sisarusten – hammaslääkäri Marjatta Melkas-Rusasen ja tekstiiliopettaja Anneli Melkaksen – rahaston tarkoituksena on lääketieteen eri alojen ajankohtaisen tutkimustyön tukeminen. Syöpätautien sekä sydän- ja verisuonitautien tutkimuksen tukemiseen varoja ohjaavan Linnea Pirilän rahaston toiminta alkoi niin ikään 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopulla. Se perustui toimistonhoitaja Irene Linnea Pirilän (1917–2007 ent. Myllymaa) testamenttiin. Anna ja Kalle Eerolan rahasto perustuu talonomistaja Kalle Eerolan (1898–1959) ja hänen puolisonsa käsityöopettaja Anna Eerolan (1909–1991) keskinäiseen testamenttiin. Rahasto tulee jakamaan varoja lääketieteen tutkimukseen vuodesta 2017 alkaen.

Vuonna 1999 perustettiin Yrjö ja Marjatta Juharin rahasto, joka perustui verosihteeri Marjatta Juharin (1908–1999) testamenttilahjoitukseen. Rahaston tarkoituksena on tieteiden ja taiteiden edistäminen Pirkanmaalla. Osalla stipendeistä on tuettava lääketieteellistä, erityisesti syöpätautien tutkimusta. Varsin samantyyppinen on luonteeltaan opettaja Aino Sipilän (1912–1998) testamenttilahjoitukseen perustuva rahasto, jonka tarkoituksena on pirkanmaalaisen taiteen ja tieteen tukeminen. Heli ja Paavo V. Suomisen rahaston varat saatiin Ylöjärvellä toimineen Suomisten yrityksen Huurre Oy:n lahjoituksena vuonna 1990. Suomisten rahaston tarkoituksena on tekniikan, lääketieteen, lääketieteen tekniikan ja urheilutieteen tieteellisen tutkimuksen ja koulutuksen edistäminen.

Hakijoista etusijan ovat saaneet Pirkanmaan alueelta olleet tieteenharjoittajat.

Ritva ja Veikko Lapinleimun lapset ja lapsenlapset lahjoittivat vuosina 1993–1994 varoja Kulttuurirahastolle. Niiden turvin perustettiin Ritva ja Veikko Lapinleimun rahasto suomalaisen työn ja tuotannon tueksi. Annikki ja Erkka Lehtolan rahasto perustettiin heidän menehdyttyään vuonna 1995 auto-onnettomuudessa. Rahaston tarkoituksena on nuorten kulttuuri-toimittajien jatko-opintojen tukeminen Euroopassa. Vuonna 2008 perustettu Matti ja Helvi Heikkilän rahasto tukee pätkänäläisten nuorten opiskelua yliopistossa, korkeakouluissa ja ammattiin valmistavissa oppilaitoksissa.

Monet lahjoittajista ovat naisia. Osittain tämä johtuu demografisista tekijöistä: naiset elävät miehiä pidempään. Lahjoittajien joukossa on toki ollut myös yksin eläneitä naisia. Suurin osa naisten lahjoituksista on koitunut tieteiden ja erityisesti lääketieteen hyväksi. Mutta oli lahjoittajien joukossa myös Irmeli Näsänen ja Aili Luukkonen, joiden sydäntä lähinnä olivat taiteet.

Lehtori Toini Anja Irmeli Näsänen (1931–1996) testamenttilahjoituksen perustalle luotu rahasto on tukenut suomalaisia Tampereen konservatoriossa tai sieltä edelleen muussa oppilaitoksessa jatko-opintoja harjoittavia musiikinopiskelijoita. Se voi tukea myös syöpätautien tutkimusta. Mutta koska lääketieteen ja syöpätautien tutkimuksen tukemiseen erikoistuneita rahastoja on Pirkanmaan rahaston yhteydessä useita, on Irmeli Näsänen rahaston rooliksi tullut erityisesti nuorten lahjakkaiden muusikoiden tukeminen. Nuoria nais-taiteilijoita tukeva kuvaamataidon opettaja Aili Luukkosen rahasto perustuu mikkeliäislähtöisen Aili Luukkosen (1910–2001) testamenttilahjoitukseen. Nokiolla ja sittemmin vuosina 1950–1969 Tampereen klassillisen lyseon kuvaamataidon opettajana toimineen Luukkosen mukaan nimetyn rahaston ensimmäiset apurahat jaettiin vuonna 2005, jolloin kuvataiteilija Katri Mononen, Kanerva Niemelä, Johanna Pihlajamaa, Päivi Somppi ja Tiina Vaahtera saivat apurahat.

Uusi apurahatutkijoiden luokka

Tutkimusrahoituksen määrä kasvoi Suomessa yliopistolaitoksen laajennuttua 1960-luvulla. 1970- ja 1980-luvuilla kasvu

Pirkanmaan rahasto sai lehtori Irmeli Näsänen (1931–1996) testamenttilahjoituksen 1990-luvun loppupuolella. Rahasto tukee Tampereen konservatoriossa tai sieltä edelleen muussa oppilaitoksessa jatko-opintoja harjoittavia suomalaisia musiikinopiskelijoita. Rahastosta voidaan myöntää apurahoja myös syöpätautien tutkimukseen. Valokuva: SKR.

vain jatkui. Yliopistoon hyväksyttiin opiskelijoita aikaisempaa enemmän ja jatko-opiskelijoiden määrä kasvoi nopeasti. Aloittelevien tutkijoiden näkökulmasta kilpailu oli kovaa. He joutuivat arvioinnin kohteeksi ensiksi omissa opinahjoissaan. Professorien parhaimmiksi arvioimat saivat parhaimmat suositukset. Sen jälkeen heitä arvioivat Suomen Akatemian toimikunnat ja säätiöiden asiantuntijat. Professorien luokittelun, Akatemian toimikuntien jäsenten näkemysten sekä erilaisten tieteenalakohtaisten ja aluepoliittisten katselmusten jälkeen jäljelle jääneet väitöskirjantekijät saivat Suomen Akatemiasta kolmivuotisia tutkimusassistentin virkoja. Suomen Akatemia rahoitti myös tutkimusprojekteja, joihin lahjakkaat ja onnekkaat kandidaatit saattoivat päästä väitöskirjaa tekemään. Suurten säätiöiden, kuten Suomen Kulttuurirahaston, Alfred Kordelinin säätiön tai Emil Aaltosen säätiön antamat useampivuotiset tutkimusapurahat olivat myös haluttuja.

Pirkanmaan rahaston apurahat olivat aikaisemmin, vielä 1980-luvulla, antaneet yliopistoissa assistentteina työskennelleille ja muille muussa ansiotyössä käyneille mahdollisuuden muutaman kuukauden virkavapautteen ja keskittymiseen pelkästään väitöskirjan tekoon. Kokovuotista työskentelyä ei

voinut ajatellakaan. Pirkanmaan rahaston ja monen muunkin pienemmän rahaston rooliksi muotoutui akateemisessa maailmassa eräänlaisen vararahaston rooli. Jollei Suomen Akatemian tai isompien säätiöiden rahoitus riittänyt väitöskirjan valmiiksi saamiseen, eikä yliopiston tai muu opetusvirka taannut toimeentuloa, viimeisteltiin väitöskirja pienempien apurahojen avulla. Pirkanmaan rahaston kohdalla tilanne kohentui jaettavien varojen kasvaessa 1980-luvun lopulla ja 1990-luvun alussa, jolloin rahasto kykeni jo jakamaan joitakin kokovuotisen tutkimustyön humanistisilla ja yhteiskuntatieteellisillä aloilla mahdollistavia apurahoja. 1990-luvun lama supisti jakovaraa olennaisesti, eikä apurahojen kokoa kyetty Pirkanmaalla tässä tilanteessa kasvattamaan.

1990-luvun puolivälissä väitöskirjantekijöiden rahoitustilanne muuttui. Maahan luotiin tutkijakoulujärjestelmä, mikä lisäsi tarjolla olevaa tutkimusrahoitusta ja organisoi jatko-opiskelijoiden kenttää uudella tavalla. Tutkijakoulujen tutkijapaikat olivat huonosti palkattuja verrattuna Akatemian projekteissa ja alemmissa tutkimusviroissa maksettuihin palkkoihin. Sen vuoksi tutkijakoulupaikat sijoittuivat väitöskirjan tekijöiden arvojärjestyksessä vasta kolmannelle sijalle, jos valittavana oli joko Suomen Akatemian tutkimusassistentin virka tai paikka kolmivuotisessa Akatemian tai yliopiston rahoittamassa projektissa. Tutkijakoulujen etuna oli sopimusten pidempi kesto, edellyttäen että sai paikan koko tutkijakoulun toimikaudeksi. Tutkijakoulujen huonot palkat johtivat pian erilaisiin järjestelyihin eri tieteenaloilla. Teknisillä ja luonnontieteellisillä aloilla tutkijakoululaisille jouduttiin maksamaan lisäpalkkaa, että niihin olisi ylipäätään saatu parhaimmat tutkijat. Humanistisilla ja yhteiskuntatieteellisillä toimialoilla onnekkaita tutkijakoululaiset joutuivat kamppailemaan tarjottuja palkattomia lisätöitä vastaan. Tutkijakoulupaikkojen hyviä puolia olivat kuitenkin karttuva sosiaaliturva, työhuone ja yliopistotutkijan status.

Säätiöt joutuivat tässä tilanteessa 1990-luvun loppupuolella aikaisempaa kovempaan kilpailutilanteeseen. Suomen Kulttuurirahaston ratkaisu tilanteessa oli apurahojen koon kasvattaminen. Korostettiin erityisesti lahjakkuuksien poimimista hakijoiden joukosta. Lupaaville hankkeille oli mahdollista antaa apuraha useampana vuonna peräkkäin. Kokovuotisen apurahan enimmäismäärä nousi koko ajan.

Pirkanmaan rahaston yhdeksi toimintamuodoksi vakiintuivat palkinnot varsin varhain. Joskus jaettiin mitaleita, 1990-luvulta lähtien yleensä rahapalkinnon sai joku pirkanmaalainen kulttuurivaikuttaja. Vuonna 1996 palkittiin mänttäläisen Gösta Serlachiuksen taidemuseon johtaja Maritta Pitkänen. Palkinnon luovuttaneet Aulis Aarnio keskellä ja Urpo Kangas oikealla. Valokuva: SKR Pirkanmaa.

Kilpailutilanne johti myös apurahamaailman isoon uudistukseen. Kokovuotisen apurahan saajat saivat joissakin säätiöissä lisärahaa työhuonekuluihin ja lisäksi apurahojen yhteydessä ryhdyttiin maksamaan erillistä summaa apurahatutkijan eläkkeitä varten. Kun tohtorimäärät lisääntyivät nopeasti korkeakoulujen kilpailun seurauksena, löytyi koulutusjärjestelmän pullonkaula ylempää. Huomattiin, että tohtorit kärsivät työttömyydestä. Havainto johti erilaisiin jo väitelleiden tutkijoiden (post doc) rahoitusta tukevien järjestelmien syntyyn. Suomen Akatemian rahoituksessa painopiste siirtyi väitöskirjatöiden rahoittamisesta niiden jälkeen tapahtuvan tutkimustyön tukemiseen. Sama asia ymmärrettiin myös säätiöissä, jotka suunnittelivat erilaisia väitöskirjan puolustamisen jälkeen haettavia post doc -apurahoja, jotka olivat hieman suurempia kuin väitöskirjan kokopäiväiseen tekemiseen tarkoitettut apurahat.

Pirkanmaan rahasto on elänyt nämä muutokset. Maakuntarahaston profiilia on kyetty nostamaan viimeisten 25 vuoden aikana ja rahasto on ollut viime vuosina merkittävä tutki-

Apurahansaajien joukko oli varsin sankka jo 1990-luvun lopulla. Joukko sen kuin vain kasvoi 2000-luvulla. Kuvassa vuoden 2008 apurahansaajat. Kuvaaja: Antero Tenhunen. Valokuva: SKR Pirkanmaa.

mustyön tukija omalla alueellaan. Pirkanmaan rahasto on tukenut joitakin väitöskirjan tekijöitä useammankin vuoden ajan, mutta koska väitöskirjan tekeminen on yleensä vähintään neljä-viisivuotinen työrupeama, on Pirkanmaan rahaston tuki voinut tällaisissa tapauksissa olla vain osittaista. On myös muistettava, että apurahalla työskentelevän väitöskirjan tekijän näkökulmasta rahoitusnäkökulma eteenpäin oli kuin tilkkutäkki, vaikka tilanne saattoi retrospektiivisesti näyttääkin hienolta uralta.

Tutkimuksen kohteena moderni yhteiskunta

Pirkanmaan rahasto on viime vuosina tukenut myös humanistista ja yhteiskuntatieteellistä tutkimusta, jossa näkyivät tieteenalojen pitkät perinteet, mutta myös uudenlaiset kysymyksenasettelut. Osa rahoitetuista hankkeista pureutui suomalaiseen yhteiskuntaan ja suomalaisuuteen ajankohtaisimmillaan, paikallisuutta unohtamatta. Rahaston tukemiin tutkijoihin ovat kuuluneet muun muassa sosiaalisia ongelmia paikallistasolla tutkinut Irene Roivainen, joka nykyään pyrkii ratkaisemaan niitä vihreiden valtuutettuna ja Tampereen kaupunginvaltuuston puheenjohtajana.

*Nokian kaupungin vapaa-ai-
kapalvelujohtaja, filosofian
maisteri Kaisa Kirkko-Jaakkola
valittiin vuonna 2009 Pirkan-
maan rahaston hoitokunnan
puheenjohtajaksi. Hänellä oli
ilo ja kunnia saada johdettavak-
seen tähänastisen historiansa
suurin Pirkanmaan rahasto.
Kuvaaja: Antero Tenhunen.
Valokuva: SKR Pirkanmaa.*

Myös ajankohtaisia kansallisia ja kansainvälisiä ilmiöitä tutkitiin. Filosofian dosentti Tere Vadén sai 2000-luvun alussa apurahan suomalaista ajattelua koskevaan tutkimukseen. Maisteri Riku Roihankorpi sai apurahan teatterin, etiikan ja pahan ongelman välisiä suhteita käsittelevään väitöskirjaan. Yhteiskunnan viimeaikaisesta kehityksestä aiheen sai kahdestikin apurahan saanut pelikulttuureita tutkinut Olli Sotamaa.

Rahasto pyrki elämään ajassa mukana rahoittamalla moderneja kohteita. Tietotekniikan nopea kehitys huomattiin hoitokunnassakin. Opiskelija Timo Saari sai jo vuonna 1993 apurahan Aamulehden 100-vuotisrahastosta sähköposti- ja hypermediamuotoisen sanomalehden tekoon. Uusi tekniikka teki tuloaan myös yliopistomaailmaan. Professori Ohto Manninen ja työryhmä saivat 50 000 markkaa vuonna 1998 Aamulehden 100-vuotisrahastosta Suomen Marsalkka C. G. E. Mannerheimia käsittelevän aineiston kokoamiseen ja Internet-projektin toteuttamiseen.

Mutta tämän päivän maailma ei elä ilman menneisyyttä. Filosofian tohtori Päivi Mehtonen sai vuonna 2000 apurahan keskiajan runousoppia käsittelevän yleisesityksen kirjoittamiseen. Historioitsijoista apurahoja 2000-luvulla saivat muun

Pirkanmaan rahaston vuosijuhlan yhteydessä järjestetään Tampere-talon talvipuutarhaan taidenäyttely. Yleensä näytteilleasettaja on edellisvuoden apurahansaajia. Kuvassa avataan vuoden 2010 näyttelyä. Anu Penttisen näyttelyä avaamassa Taito Pirkanmaa ry:n toiminnanjohtaja Virve Pajunen. Kuvaaja: Antero Tenhunen. Valokuva: SKR Pirkanmaa.

muassa väitöskirjantekijät Raisa Toivo, Tuomas Hoppu ja Sami Suodenjoki. Kahdesti rahoitettu Raisa Toivo tutki noituutta uuden ajan alussa. Useammankin apurahan saaneen Hopun tutkimuskohteena oli väitöskirjan ohella pirkanmaalainen paikallisyhteisö Muroleessa ja Tampereella. Hopun tamperelaisista aiheista mainittakoon Tampereen naiskaarti vuoden 1918 tapahtumissa. Suodenjoki pureutui mikrohistoriallisessa työssään urjalalaisen suutarin elämänvaiheisiin.

Myös monet muut paikalliset aiheet saivat rahoitusta. Maisteri Kyllikki Helenius sai rahoitusta von Nottbeck -suvun vaiheita ja suvun merkitystä Tampereella käsittelevään tutkimukseen. Arkkitehti Markku Mattila tallensi rakennusperinnettä kaakkoisella Pirkanmaalla, myöhemmin Ruovedellä.

Yliopistomaailman kansainvälistyminen alkoi näkyä myös rahaston arjessa. Yhteiskuntatieteilijöiden ja humanistien tutkijaryhmät hakivat ja saivat rahaa myös konferenssien järjestämiseen ja niihin osallistumiseen. Vuonna 1999 silloinen maisteri ja vuodesta 2010 Suomen kirjallisuuden professorina toiminut Mari Hatavara sai työryhmänsä kanssa 10 000 markan apurahan Tartossa järjestettyyn fennougristi-kongressiin

osallistumista varten. Professori Matti Hyvärinen sai vuonna 2000 käsitet historian maailmankonferenssin sekä kertomusta ja identiteettiä käsittelevän kansainvälisen konferenssin järjestämiseen yhteensä 50 000 markan apurahan.

Pidempää ikää tavoittelemassa

Pirkanmaan rahaston lääketieteen alalla toimineiden nimikorahastojen varoista voitiin edelleen jakaa huomattavia apurahoja. Esimerkiksi vuonna 1995 jaettiin 11 apurahaa lääketieteen tutkimukseen, lisäksi neljä apurahaa lääketieteen tekniikan tutkimiseen ja kaksi apurahaa terveydenhoitoalan tutkimukseen. Tutkimusta tekemässä oli varttuneempia sydäntautien ja syöpätautien tutkimuksen tunnustettuja huipuja, kuten lääketieteen tohtorit Kaj Groundstroem ja Ilkka Pörsti. Groundstroem sai vuonna 1995 apurahan kurkkumädän sydänkomplikaatioita käsittelevään tutkimukseen ja Pörsti ihmisen verisuonitoiminnan häiriöitä selvittävään tutkimukseen. Vuonna 2006 Ilkka Pörsti ja hänen työryhmänsä ryhtyivät kartoittamaan *Kokonaisvaltaista hemodynaamiikkaa verenkiertoelimistön diagnostiikassa ja hoidossa*.

Rahaston apurahoja saaneiden arvostettujen asiantuntijoiden listaan voidaan lisätä myös muun muassa Seppo Nikkari, Olli Jaakkola, Pekka Karhunen ja Kari Niemelä. Esimerkiksi Karhunen sai vuosina 1997–1998 yhteensä 150 000 markan apurahat sydänäkkikuolemien geneetiikkaa käsittelevään tutkimukseen. Jälkimmäinen apuraha myönnettiin Karhusen ohella hänen tutkimusryhmälleen. Karhunen ja työryhmä jatkoivat saman aiheen parissa vielä 2004.

Rahasto suuntasi runsaasti varoja myös väitöskirjantekijöille. Esimerkiksi vuonna 1995 rahasto myönsi apurahan Tuula Kuukasjärvelle tutkimukseen rintasyövän syntyyn ja kehittymiseen liittyvistä geenivirheistä. Hän väitteli vuonna 1997 otsikolla *Rintasyövän geneettinen evoluutio*.¹⁷⁷ Samana vuonna apurahan sai väitöskirjantekijä Minna Tanner, joka myös tutki rintasyövän geneettisiä muutoksia. Tannerin urakehitys on ollut nopeaa, sillä hän oli dosentti ja vastaväittäjä jo 1999. Tanner toimii nykyisin Tampereen yliopistollisen sairaalan osastonylilääkärinä ja ahkerana kansalaiseskustelijana. Lääketieteen väitöskirja-apurahojen saajien lista on pitkä: Nina Hutri-Kähönen, Antti Loimaala, Mika Kähönen, Maarit Bär-

Vuonna 2010 Pirkanmaan rahaston vuosijuhlan yhteydessä Tampere-talon Talvipuutarhaan järjestetyn taidenäyttelyn taiteilija Anu Penttinen. Kuvaaja: Antero Tenhunen. Valokuva: SKR Pirkanmaa.

lund. He kaikki jatkoivat myös väitöskirjojensa tekemisen jälkeen tieteellistä uraansa Pirkanmaan rahaston tuella.

Taiteen monimuotoinen kenttä

1980-luvulla rahasto ei kyennyt jakamaan apurahaa samana vuonna sekä maalaustaiteilijalle että kuvanveistäjälle. Jaettavan rahan lisääntyttä taiteilijoidenkin tilanne kohentui. Rahasto saattoi jakaa apurahan useammalle eri alan taiteilijalle ja toisaalta jokin ala saattoi saada useita apurahoja samana vuonna. Esimerkiksi valokuvaus nousi 1990-luvulla varsin tuetuksi taiteeksi, varsinkin verrattaessa aikaisempien vuosikymmenien tilanteeseen. Tukea saivat muun muassa valokuvaaja Antero Tenhunen Pirkanmaan kulttuuri- ja luonnonympäristön dokumentointiin, lehtikuvaaja Veikko Lintinen Tampereelle tulevan valtakunnallisen lehdistömuuseon aineiston keräämiseen ja taltioimiseen sekä vuosikymmeniä Tamperetta ja Pirkanmaata tallentanut Ensio Kauppila kotimaiseen näyttelytoimintaan.

Kuvanveistäjistä rahoitettiin tyrvääläistä Ari Virtasta (1997, 2001, 2006). Myös Pirkkalan kansainvälisen kuvanveistotahtuman vuonna 2003 järjestänyt kuvanveistäjä Villu Jaa-

nisoo (s. 1963) sai useamman apurahan. Jaanisoo on tehnyt monia julkisia veistoksia Suomeen ja Viroon. Joidenkin mielestä pirkanmaalaisuuden ytimeen osunevat manserockin uranuurtajan Juice Leskisen muotokuva (1992) ja *Homo Birkkalensis/Pirkkalan ihminen* (1998). Jaanisoo on suunnitellut yhdessä arkkitehti Jorma Mukalan kanssa M/S Estonian uhrien muistomerkin *Katkennut linja* (1996). Viikin yliopistokampanukselle sijoitettiin Jaanisoona *Kaikki on mahdollista* (2009). Se on käytetyistä autonrenkaista rakennettu kolmimetrinen gorilla-veistos. Jaanisoo on toiminut Pirkkalan veistospuiston taiteellisena johtajana ja Kuvataideakatemian kuvanveiston professorina.¹⁷⁸

Keramiikkataiteilijoista apurahoja saivat muun muassa Teemu Luoto ja Merja Haapala, joka sai apurahan *taiteelliseen työskentelyyn kotimaassa ja kilpailuun osallistumiseen Japanissa*. Jyväskyläläinen taiteilija Marja Kolu luonnehti Haapalan yhdessä Teemu Saukkosen kanssa vuonna 2007 pitämää näyttelyä: "Aneemisuus ja vähäeleisyys eivät kuulu keramiikkataiteilija Merja Haapalan hyveisiin. Röyhkeän korskea muotokieli, kuumat värit, huumori ja monimielisyys tekevät näyttelyteoksista nautittavia".¹⁷⁹ Lopuksi Kolu purskautti lähinnä Haapalan Black Jack -veistokseen viitaten:

*Vaikka seksuaalisuus ei ole Haapalan veistosten sisältö, se ilmenee sivujuonena ja nopeina assosiaatioina, muotokieli on niin orgastisen täyteläistä. Haapalan veistosten lähempi tarkastelu paljastaa inhimillisiä kasvojen ja raajojen muotoja sekä taidehistoriallisia viittauksia. Väripaletti kertoo pitkän uran aikana tehdystä tutkimus- ja kokeilutyöstä.*¹⁸⁰

Ympäristötaidetta ja kirkkomaalauksia

Ylöjärven, Nokian ja Hämeenkyrön alueilla sijaitsevassa Pinsiön kylässä¹⁸¹ toteutettiin vuosina 1994–2000 Strata-ympäristötaidehanke, jossa syntyivät kansainvälisesti merkittävät maataideteokset Agnes Denesin *Puuvuori* ja Nancy Holtin *Up and Under* (Yltä ja alta).¹⁸²

1980-luvun loppupuolella pinsiöläiset ottivat yhteyttä Nokialla asuvaan nuoreen taiteilijaan Osmo Rauhalaan. He valittivat, että soramontut Pinsiössä rumentavat maisemaa. Yhdysvalloissa opiskellut Rauhala toi Pinsiöön idean ympäristöteosten sarjasta. Suomessa melko tuntematon ympäristö-

Puuvuori Pinsiössä. Puuvuoren edessä oli monta elämää: ensiksi sorakasaana, joka muistutti sokeritoppaa, sitten männyntaimien valtaamana mäkenä, vihdoin valmiina taideteoksena ja joskus 400 vuoden päästä oikeana metsänä. Denes totesikin: "Tuhotun maiseman sijaan meidän jälkeläisillemme jää neitseellinen metsä". Denes muistutti teoksen vihkiäistilaisuudessa sellaisille, jotka halusivat tuhahtaa kyynisesti hankkeen idealismille: "Unelmia pitää aina olla". Valokuvattu vuonna 2010. Valokuvaaja: Aarno Isomäki.

taide ei ollut vielä lyönyt itseään läpi, joten Rauhala sai tehdä hankkeen eteen hartiavoimin töitä. Lopputuloksena oli Strata Ympäristötaidehanke -niminen ryhmä, joka koostui taiteilijoiden, kuntien, ympäristöministeriön ja rakennuttajayhtiön edustajista. Hanke julkistettiin virallisesti 1992 YK:n Ympäristö- ja kehityskonferenssissa. Rakennuttajayhtiö Lohja Rudus lahjoitti alueen Ylöjärven kunnalle ehdolla, että kunta hoitaisi aluetta seuraavat 30 vuotta.¹⁸³ Osmo Rauhalan mukaan luonto saa sen jälkeen puheenvuoron:

*Luonto saa sotkea ihmisen käsityksen järjestyksestä.*¹⁸⁴

Pinsiössä Ylöjärvellä sijaitseva muodoltaan soikea Puuvuori on 420 metriä pitkä, 270 metriä leveä ja 28 metriä korkea ympäristötaideteos. Denes on amerikkalainen taiteilija, opettaja ja kirjailija, joka halusi yhdistää taiteeseen tiedettä: matematiikkaa, kielitiedettä ja filosofiaa. Hän oli Pinsiöön tullessaan ympäristötaiteen edelläkävijä ja tunnettu laajoista töistään. Vuonna 1982 hän kylvi ja korjasi Manhattanilla lähes hehtaarin kokoisen vehnäpellon. Denesin toiveena oli, että Puuvuori yhdistäisi ihmisiä. Hän näki

Nancy Holtin Up and under sijaitsee Pinsiössä. Kuvassa teos tuoreeltaan vuonna 1998. Lähiseudun kouluista Pinsiöön retkeilevät lapset kutsuvat kansainvälisesti tunnustettua ympäristötaideteosta teletappimaaksi. Valokuvaaja: Nancy Holt. Nokian kaupungin kuva-arkisto.

sen myös perintönä tuleville sukupolville, osoituksena siitä, että tämä sukupolvi ei vain tuhonnut luontoa.¹⁸⁵

Teokseen istutettiin 10 000 puuta matemaattisen kaavan mukaan, joka on kultaisen leikkauksen ja ananaskuvion yhdistelmä. Teoksen jokainen puu on omistettu jollekin henkilölle. Istuttajien joukossa oli niin paikallisia koululaisia kuin tasavallan presidentti Martti Ahtisaari, joka sai istuttaa viimeisen puun teoksen vihkiäistilaisuudessa 14. kesäkuuta 1996. Vihkiäisten jälkeen Puuvuori kuului kaikille. Kansalaisista hanke sai myös alkunsa.¹⁸⁶

Myös Nancy Holtin *Yltä ja alta* (Up and Under) nousi Pinsiöön, Nokian kaupungin omistamaan sorakuoppaan, vuonna 1996. Nancy Holtin vuonna 1996 rakennettu maataideveistos valmistettiin hiekasta, sementistä, maa-aineksista, ruohosta ja vedestä. *Yltä ja alta* on saanut vaikutteita intiaanien pyhistä paikoista. Niiden kokonaisuuden pystyy hahmottamaan vain ilmasta, ja sama pätee Holtin teokseen.¹⁸⁷ Taiteilija toivoikin:

Toivoisin, että seinämiä ei enää kaivettaisi. Silloin teosta voisi ihailla ylhäältä useammista eri suunnista

Holt korosti teoksensa toiminnallisuutta: kukkulan kiemuroiden väliin jäi esiintymispaikkoja, ja taiteilijan mielestä sinne sopisivat vaikkapa koreografiset tanssiesitykset. Vuonna 1998 ajateltiin paikan sopivan vaihtuvien näyttelyiden tilaksi. Osmo Rauhala toivoi teoksesta kyläläisten ja ympäröivien kaupunkien tapahtumienpitopaikkaa. Osittain Stratan myötä nokialaissyntyisestä kuvataiteilija Osmo Rauhalasta (s.1957) tuli vuoden 1992 nuori taiteilija ja yksi Suomen tunnetuimmista nykytaiteilijoista.¹⁸⁸

Rauhala sai vuonna 2006 Pirkanmaan rahaston apurahan ympäristötaideteos Stratan edelleenkehittämiseen ja kirkko-maalausten luomiseen Sastamalan seurakunnan toiseen keskiaikaiseen, 1500-luvun alussa rakennettuun Tyrvään Pyhän Olavin kirkkoon.¹⁸⁹ Rauhala maalasi yhdessä taiteilija Kuutti Lavosen kanssa kirkkoon yhteensä 101 taideteosta vuosina 2006–2009. Lavonen maalasi lehtereille Kristuksen kärsimys-historian ja apostolit. Osmo Rauhala maalasi alttarialueelle luomiskertomuksen ja paratiisin sekä kuvitti saarnastuolin. Maalaustyö alkoi keväällä 2006 ja jatkui aina kesäisin, jolloin talvisin lämmittämättömässä kirkossa kyettiin työskentelemään. Rauhala kuuli usein kirkon ulkopuolelta turistien ihmettelyä maalaustyön kestosta.

Kovia kokenut ja sittemmin korjattu ja uudet maalaukset saanut Tyrvään Pyhän Olavin kirkko vuonna 2011. Kirkko sijaitsee Rautaveden rannalla kolme kilometriä pohjoiseen Sastamalan kaupungin keskustasta (entinen Vammala). Kirkolle pääsee Sastamalantietä (tie 249) pitkin. Valokuva: Jarmo Peltola.

Neljä vuotta tuntui pitkältä, kun ihmiset eivät tulleet ajatelleksi, että voimme maalata vain kesällä.

Elokuussa 2009 kirkko avattiin yleisölle. Avajaistilaisuuteen saapuneista kaikki eivät mahtuneet kirkkoon sisälle, vaan osa jonotti ulkopuolella. Maalauksiin tutustuneet saattoivat todeta, että Lavonen ja Rauhala olivat kääntäneet Raamatun sanat kuvan kielelle. Osmo Rauhala sanoi hämmästyneensä, miten hyvin Raamatun luomiskertomus vastasi hänen mielestään nykyajan tieteen käsitystä maailman synnystä. Siksi hän maalasi "luomiskertomuksen osaksi myös dna-kaksoiskierteen kuvan".¹⁹⁰ Luomiskertomusta on kuvattu Suomen kirkoissa harvoin, joten Rauhalalla oli suhteellisen vapaat kädet sen toteuttamisessa. Hänen täytyi muun muassa ratkaista, miten kuvata luomiskertomuksen ensimmäinen päivä, jolloin ei ollut mitään, ei valoa, ei aikaa:

*Vesi oli olemassa, sillä Jumalan henki kulki vetten yllä. Ajattelin sitä jonkinlaisena lentävänä liikkeenä, ja maalasin kyyhkysen siiven kärjen jättämän kiemuran sen lentäessä.*¹⁹¹

Keväällä 2010 Rauhalan ja Lavosen maalausten luonnokset olivat esillä Kansallismuseossa. Kirkkoneuvosto päätti helmikuussa 2010 hakea Tyrvään Pyhän Olavin kirkkoa Unescon maailmanperintökohteeksi.¹⁹² Kirkkomaalausten tekeminen oli osa 1990-luvulla alkanutta Tyrvään vanhan kirkon ennallistamista. Juuri uuden paanukatonta saanut kirkko paloi tuhopolton seurauksena syyskuussa 1997. Kirkko rakennettiin talkootyönä uudelleen ja otettiin puuvalmiina käyttöön vuonna 2003. Kirkosta on maalausten valmistumisen jälkeen tullut vieläkin suosituimpi tutustumiskohde.

Uusia tuulia ja isoja tapahtumia

Teatterin apurahoja myönnettiin edelleen ulkomaanmatkoja varten. Vuonna 1999 Roineen-Auvisen suvusta teki opintomatkan ulkomaille teatteriohjaaja Tommi Auvinen Aino Sipilän rahaston apurahan voimin. Laitosteattereissa työskentelevien näyttelijöiden ja ohjaajien hakemukset olivat vähentyneet 2000-luvulle tultaessa. Entistä enemmän alkoi näkyä erilaisten pienempien teatteriryhmien ja free lance-näyttelijöiden hakemuksia. Esimerkiksi näyttelijä Minna

Hokkanen työryhmineen sai vuonna 1995 apurahan August Strindbergin *Neiti Julien* tuottamiseen. Komediateatterin teatterinjohtaja Panu Raipia sai vuonna 2000 apurahan Lontoon teatterielämään tutustumista varten. Ahaa teatteri sai vuonna 2006 apurahan draamapedagogisen teatteriesityksen valmistamiseen sekä teatteritaiteen maisteri Mirka Weimerille ja kuvataiteilija Heli Mäkiselle myönnettiin vuonna 2009 apuraha maahanmuuttajalapsille ja -nuorille suunnattujen yhteisötyöpajojen toteuttamiseen. Hanke toteutettiin Pirkanmaan rajoilla Punkalaitumen vastaanottokeskuksessa. Teatterialaa huomioitiin myös vuonna 1997, jolloin Seppo Mäki, pitkän linjan näyttelijä Tampereen Teatterista, sai 30 000 markan palkinnon ”tavallisenkin upeista osista, ehjästä kokonaisuudesta”.

Musiikin saralta voi nostaa esiin muusikko, Master of Fine Arts Debra Gomez-Tapion apurahat yksin ja yhdessä Fioretto Ensemblen¹⁹³ kanssa. Vuonna 2006 Debra Gomez-Tapio sai apurahan renessanssimusiikin ja -tanssin konserttisarjan tuottamiseen. Irmeli Näsäsen nimikkorahasto on ollut korvaamaton nuorten lupauksien soitinhankintojen rahoittamisessa.¹⁹⁴ Näsäsen rahaston kautta ovat muun muassa saaneet rahoituksen Jenni Vuorentausta ja Justas Stasevskij flyygeleihinsä, Lauri Kankkunen selloonsa ja Liisa Honkanen konserttiharppuunsa. Justas Stasevskij lähti Pirkanmaan rahaston tuella vuonna 2010 pianonsoiton mestarikursseille Itävaltaan ja musiikkipedagogi Mikael Heikkilä vuonna 2004 lyömäsoitinten jatko-opiskeluun Kanadaan. Pirkanmaan rahasto on viime vuosina tukenut myös säveltäjiä, sillä säveltäjä Paavo Korpijaakko ja musiikkipedagogi Minna Leinonen saivat 2000-luvulla apurahat sävellystyöhön.

Taiteen kenttä on muuttunut viime vuosina maakunnallisten festivaalien ja tapahtumien kasvun myötä. Pirkanmaalla on useita taidemusiikin kulttuuritapahtumia: Sastamala Gregoriana, Oriveden Johan Willgren -festivaali, Mäntän Musiikkijuhlat ja Musiikkia! Ruoveden kamarimusiikkitapahtuma. Näiden lisäksi Sääksmäki Soi -tapahtumalla ja Pispalan Sottiisilla on monipuolinen ohjelmisto.

Pirkanmaalla on kesäisin elävä teatteriperinne, Pyynikin kesäteatteri ja Tampereen Teatterikesä tärkeimpinä. Myös Hämeenkyrön Myllykolun kesäteatterilla on pitkät perinteet.

Pushkin Quintetin sellistit Lauri Kankkunen ja Joona Pulkkinen vuonna 2009. Kuvaaja: Antero Tenhunen. Valokuva: SKR Pirkanmaa.

Sastamalassa on Gregorianan lisäksi Vanhan kirjallisuuden päivät ja Mäntässä kuvataideviikot. Tampereella toimii ympäri vuoden Sorin Sirkus. Nämä suuret maakunnalliset hankkeet, toimijat tai tapahtumat ovat jossain vaiheessa saaneet tukea Pirkanmaan rahastolta.

Koululaisapurahat

Vuonna 1997 jaettiin ensimmäinen ”koululaisapuraha”. Pirkanmaan rahaston asiamies Silja Minkkinen-Poikolainen oli kuunnellut asiamiespäivillä Paavo Hohdin puheenvuoroa koululaisten merkityksestä rahaston alkuvaiheen keräyksessä. Hän toi asian hoitokuntaan keskusteltavaksi, ja Pirkanmaan rahasto julisti erityisen koululaiskulttuuriapurahan haettavaksi:

Saimme muutaman – muistaakseni kahdeksan – mainiota hakemusta arvioitavaksi, joista valitsimme tämän yhden.

Rahaston hoitokunta ilahtui nähdessään Kurun yläasteen lehtorin Kaija Kiurun ja hänen luokkansa 8A:n hakemuksen. He olivat hakeneet tukea ”vanhainkodin kummiluokan ja vanhainkodin asukkaiden yhteiseen retki- ja virkistystoimintaan”. Osa oppilaista leukaili että vanhusten kanssa touhuaminen ”voittaa aina kieliopin”.¹⁹⁵ Viesti Pirkanmaalta kulki ilmeisesti Keskusrahastoa edustaneen professori Urpo Kankaan välityksellä Helsinkiin. Seuraavana vuonna Helsingistä myönnettiin erityisrahoitusta, ja kaikissa maakuntarahastoissa oli haettavissa ja jaettavissa varoja koululaiskulttuuriin.

Vuonna 1998 Pirkanmaalla jaettiin 100 000 markkaa kymmelle hankkeelle. Hankkeet otettiin innostuneesti vastaan ja rahaston vuosijuhlakin sai uudenlaista väriä, kun koululaisryhmä toisensa jälkeen kävi noutamassa apurahansa. Apurahoja saivat muun muassa Pohjois-Hervannan koulun musiikkiluokan oppilaat ja Heli Halme musikaalin valmistelua varten, Moisio koulun oppilaat ja Tellervo Eloheimo Kesäyön uni -näytelmää varten. Länsi-Aureen ympäristökoulun oppilaat valmistivat opettajansa Simo Seppälän johdolla eläinkuvia Seitsemisen kansallispuiston eläinkatoksiin.

Ensimmäisen ison koululaisapurahavuoden jälkeen hakemuksia tuli rahastolle tasaiseen tahtiin. Kilpailukin alkoi koventua. Musikaalien ja näytelmien lisäksi hakemuksissa alkoi näkyä paikallista vuorovaikutusta. Yksi tällainen mielenkiintoinen projekti oli vuonna 2005 rahoitettu Marja-Leena Kor-te-Suonpään ja Tampereen Viinikka-Nekalan alueella toimivan Tampereen normaalikoulun oppilaiden hanke, jossa he hakivat ja saivat rahaa kasvuympäristön eettistä pohdintaa käsittelevään Arjen pyhyys -oppilasprojektiin, joka toteutet-

tiin yhteistyössä Viinikan seurakunnan, Nekalan koulun ja kirjaston kanssa.

Koululaisapurahoilla oli suuri paikallinen merkitys. Ne otettiin paikallisessa mediassa innostuksella vastaan. Kun Vilppulan Pohjaslahden koulu sai koululaisapurahan, niin Kuorevesi-Mänttä-Vilppula-lehteen ilmestyi pääkirjoitus: ”Työ on huomattu ja arvostettu”.¹⁹⁶ Ruovesi-lehti noteerasi joulun alla 1999 Väärinmajan koulun saaman 10 000 markan apurahan viiden palstan jutun, valokuvan ja kainalotutun kera.¹⁹⁷ Apurahaa vastaanottamassa ollut kuudennen luokan oppilas Juha Hursti tarinoi:

Kun saimme tiedon, että saisimme apurahan, koulumme tunnelmat olivat mukavat. Koulumme opettajat päättivät oppilaat, jotka lähtisivät jakotilaisuuteen. Perjantaina illalla lähdimme Tampere-taloon. Olimme hieman myöhässä. Saavuimme niin, että Tampere-talon pieni Sali oli jo keritty sulke. Onneksi emme menettäneet muuta kuin puheen.

Tilaisuus oli aika jäykkä, mutta kankea, ehkä hieman nukkuttavakin. Pukeutumisesta sen verran, että kutsussa oli että ”tumma puku”. Eikä läheskään jokaisella naisella ollut iltapukua.

Apurahojen jako oli sitä, että istui paikoillaan ja mietti, mitäköhän noikin on tehneet. Kun sitten kuulutettiin meidän nimemme, olin aika jännittynyt. Pelkäsin koko ajan, kun kävelin portaita alas, että kompastuisin. Lavalla jännitti niin vietävästi, että kyllä koulu ja itensä nolataan ja pahan kerran. Mutta sitten kun oltiin taas penkissä, olo oli huojentunut.

*Kaikki hyvin: Ristolla on kymmenen tonttua taskussa ja rauha maassa.*¹⁹⁸

V
MAAKUNNAN
RAHASTO
50 VUOTTA

Suomen Kulttuurirahaston Pirkanmaan rahasto perustettiin maakunnallisen tahdon ilmaisuna vuonna 1961. Vanhojen heimorajojen mukaan vedettyjä maakuntarahastojen rajoja suosineet Suomen Kulttuurirahaston johtohenkilöt, Suomen Kulttuurirahaston puheenjohtaja L. A. Puntila etunenässä, vastustivat itsenäisen maakuntarahaston perustamista Pirkanmaalle, mutta Tampereen talousalueen ympärillä syntynyt yhtenäinen tahto toi oman kulttuurirahaston talousmaakuntaan. Pirkanmaan rahaston perustamista ajoi erityisesti Pirkanmaan maakuntaliitto, joka toimi aktiivisesti myös Yhteiskunnallisen Korkeakoulun siirtämiseksi Helsingistä Tampereelle.

Säätiöiden kaltaiset maakunnalliset toimijat olivat harvassa tieteen ja taiteen saralla 1960-luvun alun Suomessa. Kulttuurirahaston maakuntarahastojen synnyn myötä maa sai maakunnallisten rahastojen verkon. Pirkanmaan rahasto jäi pitkäksi ajaksi kuitenkin monien muiden maakuntarahastojen tavoin varsin heikoksi toimijaksi, varsinkin jos ensimmäisiä vuosikymmeniä katsotaan 2000-luvun alun näkökulmasta.

1960-luvun alussa tiede- ja taide-elämä ei ollut aivan niin runsasta kuin 40–50 vuotta myöhemmin. Tuolloin Pirkanmaan rahaston kaltaiset toimijat joutuivat kilpailemaan huomiosta ja taloudellisista voimavaroista muiden kulttuurihankkeiden kanssa. Pirkanmaa sai 1960-luvulla korkeakoulut ja moni muu olemassa ollut kulttuurilaitos lisäsi toimintaansa, usein joko elinkeinoelämän tuella tai verovaroin.

Pirkanmaan rahaston jakamien apurahojen nimellisarvo pysyi paikoillaan vuosia. Pirkanmaa oli verraten vauras maakunta ja teollisuutta oli alueella paljon. Pirkanmaan kunnat ja suurimmat teollisuuslaitokset antoivat toki lahjoituksia rahastollekin, mutta ne jäivät varsin vaatimattomaksi. Tampereen savupiipputeollisuus yskähteli jo 1960-luvulla, ja varsinkin 1970-luku oli vaikea monille aikaisemmin niin merkittäville teollisuuslaitoksille. Kunnilla ja kaupungeilla oli omiakin kanavia paikallisten tiede- ja taidehankkeiden tukemiseen, jolloin Pirkanmaan rahasto ei aina saanut sitä huomiota, jonka se olisi kehittyäkseen tarvinnut. Ainoastaan merkkivuosina, rahaston täytettyä kymmenen tai kaksikymmentä vuotta, jakosumma kohosi äkillisesti ylöspäin, laskeakseen seuraavana vuonna jälleen aikaisemmalle tasolle. Kun rahanarvo heikkeni samanaikaisesti, putosi Pirkanmaan rahaston jaka-

mien apurahojen reaaliarvo 1960-luvulta 1980-luvun alkuun. Kehitys oli samankaltaista muuallakin, eivätkä Pirkanmaan rahaston ensimmäiset vuosikymmenet poikenneet juurikaan Suomen Kulttuurirahaston muiden maakuntarahastojen kehityksestä.

1980-luvun alkupuolella tapahtui selvä muutos. Pirkanmaan rahaston suojiin alkoi syntyä nimikkorahastoja. Aiemmin oli ollut vain Väinö Linnan rahasto. 1970-luvun lopulla kaupungin oma poika Kalle Kaihari oli perustanut vaimonsa kanssa nimikkorahaston. 1970-luvun lopulla syntyivät ensimmäiset monista lääketieteen, erityisesti sydän- ja verisuonitautien ja syöpäsairauksien tutkimusta tukevista rahastoista. Tämä merkitsi Pirkanmaan rahaston jakosummien nopeaa kasvua. Positiivisen kehityksen varjopuolena oli muille aloille jaettujen apurahojen hitaampi kasvu. Myöhemmin nimikkorahastojen kirjo sai täydennystä.

Toinen jakosummien nopeaan kasvuun vaikuttanut tekijä oli suomalaisten yritysten taloudellinen menestys. 1980-luvun ripeä talouskasvu näkyi positiivisesti rahastojen ja säätiöiden varallisuudessa. Osinkojen kasvun myötä Suomen Kulttuurirahasto pystyi siirtämään maakuntarahastojen käytettäväksi lisävaroja. Sidos talouskehitykseen näkyi 1990-luvun laman aikana, jolloin Pirkanmaan rahastonkin jakamat varat vähentyivät nopeasti. Pudotusta seurasi jyrkkä nousu. Nokia ja muut menestyksekkäät suomalaisyritykset siivittivät tieteen ja taiteen tekoa koko maassa.

Pirkanmaan rahasto sai yhä enemmän hakemuksia. Yhä useammin rahaston hoitokunta saattoi tehdä myönteisiä päätöksiä. Näin siitäkin huolimatta, että keskimääräisen apurahan suuruus kasvoi tietoisien apurahapolitiikan seurauksena. Pirkanmaan rahasto halusi jakaa apurahoja, jotka mahdollistivat pidempiaikaisen tieteen tai taiteenharjoittamisen. Pirkanmaan rahastosta on tullut 2000-luvun kuluessa yhä merkittävämpi paikallinen toimija, taho, jota maakunnassa toimivien tieteen- ja taiteenharjoittajien on kannattanut lähestyä.

Pirkanmaan rahasto oli alkuvuosien innostuneen toiminnan jälkeen vuosia säätiö, joka heräsi eloon syksyllä, julkaisten ilmoituksen haettavissa olevista apurahoista. Hakemukset tulivat ja asiamies järjesti ne tieteen- ja taiteenaloittaisiin nip-puihin ja lähetti asiantuntijoille kommentoitaviksi. Asiantun-

tijat lukivat hakemukset ja antoivat lausunnot. Tämän jälkeen Pirkanmaan rahaston työvaliokunta kävi asiantuntijoiden lausunnot läpi ja teki niiden pohjalta oman jakoehdotuksen rahaston hoitokunnalle. Rahaston hoitokunnassa esitykset hyväksyttiin yleensä varsin pienin muutoksin.

Tilanne muuttui vähitellen. Hoitokunnan merkitystä lisättiin 1980-luvulta lähtien siirtämällä ulkopuolisten asiantuntijoiden aikaisemmin kantamaa vastuuta yhä enemmän hoitokunnan jäsenille. Tämä oli sittemmin yksi Suomen Kulttuurirahaston peruste kahdessa vaiheessa toteutetulle maakuntarahastojen organisaatiomuutokselle. Nykyisin hoitokunnan valitessa erovuorossa olevien tilalle uusia jäseniä se pystyy etsimään hoitokunnasta mahdollisesti puuttuvaa asiantuntemusta. Lääketieteen kohdalla on pyydetty koko ajan ulkopuolisten asiantuntijoiden lausuntoja, joiden pohjalta rahaston hoitokunta on tehnyt päätöksensä.

Hoitokunnan merkityksen kasvu teki maakuntarahaston toiminnasta mielekkäämpää. Intensiivisyys lisääntyi rahaston omaksumien muiden työmuotojen myötä. Rahaston hoitokunta tutustui 1990-luvun lopulta lähtien Pirkanmaahan myös maakuntaan suuntautuvilla retkillään. Kotimaakunta tuli näin monelle hoitokunnan jäsenelle aikaisempaa tutummaksi. Retkillä hoitokunta saattoi tutustua rahoitusta saaneeseen projektiin tai taiteilijaan. Monesti hoitokunnalla oli mahdollisuus käydä paikallisten kulttuurivaikuttajien kanssa keskusteluita maakunnan kulttuurisesta tilasta. Vuorovai-
kutuksesta kulttuuri syntyy.

LÄHDEVIITTEET

¹ Suomen Kulttuurirahaston organisoinnissa jo vuonna 1937 näyttävästi vaikuttanut Lauri Adolf Puntila (1907–1988) oli historiantutkija ja poliitikko. Hän oli syntynyt Hattulassa Etelä-Hämeessä, mutta hänen sukunsa oli Sääksmäen Puntiloita. Hän oli toiminut sotien aikana pääministerien Risto Rytin ja J.W. Ragnellin sihteerinä 1940–1943. Puntila toimi Helsingin yliopiston poliittisen historian professorina 1952–1971. Puntila liittyi sosialidemokraatteihin vartuneella iällä ja hänet valittiin vuonna 1966 kansanedustajaksi (1966–1970).

² Varatuomari Risto Adrian Tainio (1927–2005) vietti lapsuutensa ja nuoruutensa Tyrvään Asemanmäessä eli niin sanotussa Nälkälänmäessä. Hän kirjoitti ylioppilaaksi Tyrvään yhteiskoulusta Vammalassa vuonna 1948 ja valmistui lakitieteen kandidaatiksi Helsingin yliopistosta 1956. Tainio sai varatuomarin arvon 1958. Tainio toimi Pirkanmaan maakuntaliiton toiminnanjohtajana 1959–1962, Työväen Keskinäisen Vakuutusyhtiön Turvan toimitusjohtajana 1967–1979 ja Hämeen läänin maaherrana 1979–1994. Puolue-taustaltaan Tainio oli sosialidemokraatti.

³ POHLS, Maritta, Suomen Kulttuurirahaston historia, WSOY 1989, s.232–233. Kertomus perustuu Tainion haastatteluun sekä Kulttuurirahaston silloisen yliasiamies Salosen vahvistukseen. Kertomus on siis tosi, mutta Tainion ajoitus Pohlsin kirjassa on väärä. Keskusrahaston suostumus Pirkanmaan rahastolle oli saatu elokuuhun 1961 mennessä, jolloin mainittiin neuvotteluiden päättyneen tuloksellisina. Kesti kuitenkin Tainion mainitsemaa viikkoa pidempi aika ennen kuin Pirkanmaan rahasto perustettiin. Ks. Satakunnan Kansa (SK) 14.8.1961, *Pirkanmaa saa oman kulttuurirahaston*; Keskiuomalainen (KS) 13.8.1961, *Pirkanmaan kulttuurirahasto syntyy*; SEPPÄLÄ, Raimo, Västäräkki karhun ja ilveksen välissä, Pirkanmaa alusta alkaen 1952–2002, Pirkanmaan liitto 2002.

⁴ RASILA, Viljo, Pirkanmaan historia, Pirkanmaan kotiseutusarjan 4. osa, Pirkanmaan liiton julkaisu B 12, Tampere 1993, s.122.

⁵ VOIONMAA, Tampereen historia II; VOIONMAA, Tampereen historia III; RASILA, Viljo Tampereen historia II; JUTIKKALA, Eino, Tampereen historia III.

⁶ RASILA 1993, s.122–123.

⁷ RASILA 1993, s.123.

⁸ RASILA 1993, s.123–124.

⁹ RASILA 1993, s.127–129.

¹⁰ Tampereelle perustettiin Otaniemessä toimineen Teknillisen korkeakoulun sivukorkeakoulu vuonna 1965. Tampereen teknillinen korkeakoulu (TTKK) perustettiin vuonna 1972. Vuoden 2003 alusta lukien koulu on tunnettu Tampereen teknillisenä yliopistona (TTY).

¹¹ Hannu Salama tuomittiin kolmeksi kuukaudeksi ehdolliseen vankeuteen ”harkitusta Jumalan pilkasta”, mutta tasavallan presidentti Urho Kekkonen

armahti hänet vuonna 1968. Teoksen uusintapainokset ilmestyivät sensuroituina vuoteen 1990 saakka.

¹² RASILA 1973, s.156–186; KAARNINEN, Mervi, Murros ja mielikuva, Tampereen yliopisto 1960–2000, Tampereen yliopisto & Vastapaino 2000, s.13–17. Rasilan kirjassa on käsitelty YKK:n Tampereelle tulo varsin perusteellisesti. Kaarnisen kirja on jatkoa Rasilan kirjalle ja se alkaa enemmänkin YKK:n asettumisesta Sorinahteelle.

¹³ RASILA 1973, s.188–189; KAARNINEN 2000, s.13–14.

¹⁴ RASILA 1973, s.189–203; KAARNINEN 2000, s.17–20.

¹⁵ RASILA 1973, s.204–207, 263, 272; KAARNINEN 2000, s.19–43.

¹⁶ Aamulehti (AL) 9.3.1960, *Maakuntarahastokin talousaluepohjalle, Tampereen kaupunki kannattaa Pirkanmaan kulttuurirahaston perustamista*; Kansan Lehti (KL) 9.3.1960, *Itsenäinen kulttuurirahasto välttämätön Pirkanmaalle*, Kuntien neuvottelukokous asiasta; KS.10.3.1960, *Pirkanmaan kulttuurirahaston perustamisella vaikeuksia*. Kokoomuslaisella Yrjö Silolla (1917–1982) oli merkittävä rooli YKK:n Tampereelle saamisessa. Hänet kutsuttiin 1959 YKK:n talousjohtajaksi. YKK:sta tehtiin Tampereelle yliopisto, jonka hallintojohtajana Silo toimi 1972–1982.

¹⁷ Lindforsin suuresta roolista rahaston perustamisen takana: Ks. SEPPÄLÄ 2002, s.77–81. Lindfors suuttui Puntilan ehdottomuuteen ja sanoi, ettei halunnut kuulla koko Puntilasta mitään, kun Pirkanmaan liitossa työskennellyt Martti Helin välitti Puntilan liennyttäviä terveisiä Lindforsille. Taisi olla Puntilallakin vaikeuksia hyväksyä Lindforsin ja muiden pirkanmaalaisten taipumattomuutta.

¹⁸ AL. 9.3.1960, *Maakuntarahastokin talousaluepohjalle, Tampereen kaupunki kannattaa Pirkanmaan kulttuurirahaston perustamista*.

¹⁹ KS. 10.3.1960, *Pirkanmaan kulttuurirahaston perustamisella vaikeuksia*.

²⁰ KL. 9.3.1960, *Itsenäinen kulttuurirahasto välttämätön Pirkanmaalle*, Kuntien neuvottelukokous asiasta.

²¹ KS. 10.3.1960, *Pirkanmaan kulttuurirahaston perustamisella vaikeuksia*.

²² AL. 9.3.1960, *Maakuntarahastokin talousaluepohjalle, Tampereen kaupunki kannattaa Pirkanmaan kulttuurirahaston perustamista*; KL. 9.3.1960, *Itsenäinen kulttuurirahasto välttämätön Pirkanmaalle*, Kuntien neuvottelukokous asiasta.

²³ KL. 22.11.1960, *Hämeellekin oma kulttuurirahasto, Perustetaan ensi sunnuntaina*; KL. 28.12.1960, *Pirkanmaalle oma kulttuurirahasto*; SK 28.12.1960, *Pirkanmaa ei liity Hämeen kulttuurirahastoon*.

²⁴ KL. 28.12.1960, *Pirkanmaalle oma kulttuurirahasto*; SK. 28.12.1960, *Pirkanmaa ei liity Hämeen kulttuurirahastoon*; AL. 13.8.1961, *Pirkanmaan kulttuurirahasto – maakunnan tieteen, taiteen ja tutkimustoiminnan tukija, Perustamiskirja allekirjoitetaan lokakuussa*.

²⁵ SK. 28.12.1960, *Pirkanmaa ei liity Hämeen kulttuurirahastoon*.

²⁶ SK. 28.12.1960, *Pirkanmaa ei liity Hämeen kulttuurirahastoon*.

²⁷ SEPPÄLÄ 2002, s.81–82.

²⁸ AL. 13.8.1961, *Pirkanmaan kulttuurirahasto – maakunnan tieteen, taiteen ja tutkimustoiminnan tukija, Perustamiskirja allekirjoitetaan lokakuussa*; Hämeen Yhteistyö (HY) 13.8.1961, *Pirkanmaan talousalueen kulttuurirahasto syntyä*; AL 15.10.1961 *Oman maakunnan hyöväksi, Pirkanmaan kulttuurirahaston toiminta alkamassa lupaa-vasti*; HY. 15.10.1961, *Pirkanmaan kulttuurirahaston perustaminen suuri kulttuuri-tapaus*; KL. 15.10.1961, *Pirkanmaalle kulttuurirahasto lokakuun 25. pñä*.

²⁹ HY. 13.8.1961, *Pirkanmaan talousalueen kulttuurirahasto syntyä*; AL. 13.8.1961, *Pirkanmaan kulttuurirahasto – maakunnan tieteen, taiteen ja tutkimustoiminnan tukija, Perustamiskirja allekirjoitetaan lokakuussa*.

³⁰ *Kulttuurirahastoamme tukemaan, Maakuntaliiton tiedote, joka julkaistiin alueen lehdissä. Maakuntaliiton hallituksessa olivat tuolloin lisäksi: Uno Nokelainen, Tauno Sinisalo, Toivo Hakamäki, Reino Lindroos, Väinö Ojala, Usko Seppi, Kauko Tamminen, J. V. Laurila, Lauri Saario, Pentti Vataja ja Oiva Lohtander.*

³¹ Lahjoitukset annettiin ns. vanhoina markkoina. Eli nimellisesti Tampereen kaupunginkin lahjoitus oli kaksi miljoonaa markkaa.

³² Ks. esim. KL. 28.1.1962, *Pirkanmaan kulttuurirahasto vetoaa maakunnan tukeen rahaston kartuttamiseksi*; AL. 28.1.1962, *Pirkanmaan Kulttuurirahaston toiminta jo hyövässä vauhdissa, Ensimmäiset apurahat ensi lokakuussa*.

³³ AL. 26.10.1961, *Osa-alueiden kehittäminen työtä koko maan hyöväksi*; HY. 26.10.1961, *Merkittävä aloite toteutui eilen, Kulttuurirahastolla oli perustamisjuhla. Satakunnan Kansassa kirjoitettiin ilmeisesti erehdyksessä 145 000 markasta (14,5 miljoonaa markkaa). Ks. SK. 26.10.1961, Pirkanmaan kulttuurirahaston perustamisjuhla Tampereella.*

³⁴ Ks. esim. KL. 28.1.1962, *Pirkanmaan kulttuurirahasto vetoaa maakunnan tukeen rahaston kartuttamiseksi*; AL 28.1.1962, *Pirkanmaan Kulttuurirahaston toiminta jo hyövässä vauhdissa, Ensimmäiset apurahat ensi lokakuussa*.

³⁵ Jaakko Hakala (1912–1964) valmistui papiksi sekä toimi talvi- ja jatkosodassa tykistöupseerina. Hänet valittiin rauhan tultua asevelipolitiikan kannattajana kokoomuspuolueen kansanedustajaksi. Tamperelaisen Aamulehden päätoimittajana vuodesta 1956 Hakala uudisti sekä lehden sisältöä että ulkoasua ja onnistui laajentamaan sen levikkiä yli perinteisten alue- ja puoluerajojen.

³⁶ Vilho Halme (s. 1921) kuului Tampereen kaupunginhallitukseen 17 vuotta. Hän toimi kaupunginvaltuuston puheenjohtajana 1971–1984 ja jäsenenä 1963–1988. Ammatiltaan Halme oli lehtimies, joka toimi paikallisen sosiaalidemokraattisen Kansan Lehden päätoimittajana 1962–1974. Hän kuului pitkään tamperelaisten päättäjien ydinrenkaaseen.

³⁷ Väinö Hietaniemi oli toiminut Nokian kauppalanvaltuuston puheenjohtajana 1957–1958 ja Virtasen aloitettua kansanedustajana, ryhtyi Hietaniemi Nokian kauppalan sosiaalishteeriksi. KOIVUNIEMI, Jussi, Nokian historia 1922–1993, Kirjassa Nokian ja Pirkkalan historia (Jussi Koivuniemi, Mervi Kaarninen ja Pekka Kaarninen), Nokian kaupunki ja Pirkkalan kunta 1994, s.461–463.

³⁸ Pirkkalassa eli käytännössä Nokialla (Nokia kuului silloin Pirkkalaan) syntyneellä Väinö Rafael Virtasella (1910–1981) oli taustaa sekä SKP:n että Pape-riliiton paikallisena toimitsijana. Hän oli käynyt Työväen Akatemian vuonna 1938 ja Sirola-Opiston vuonna 1954. Virtanen valittiin vuonna 1949 Nokian kauppalan sosiaalisihteeriksi. Virtanen toimi SKDL:n kansanedustajana vuosina 1958–1970.

³⁹ Punkalaitumella syntynyt Heikki Päiviö Hosia (1907–1997) oli koulutukseltaan filosofian maisteri. Hän oli aiemmin toiminut Etelä-Pohjanmaan kansanopiston johtajana. Pirkanmaan rahaston hallitukseen tullessaan Hosia oli Oriveden opiston johtaja ja toimi samoihin aikoihin opetusministerinä kahdessa hallituksessa: V. J. Sukselaisen kakkoshallituksessa 1959–1961 sekä Martti Miettusen ykköshallituksessa 1961–1962. Vuonna 1964 hänet nimitettiin opetusministeriön kansliapäälliköksi, jossa virassa hän toimi eläkkeelle jäämiseensä saakka.

⁴⁰ Ulvilalaisyntyinen Arvi Talvitie (1903–1969) oli tekniikan ja kemian tutkija, joka oli julkaissut useita kemian oppikirjoja. Talvitie toimi Tampereen teknillisen oppilaitoksen rehtorina vuodesta 1948.

⁴¹ Sosiaalipolitiikan professori Armas Nieminen (virassa 1956–1976) analysoi sosiaalipolitiikan teoreettisia perusteita ja historiallisia perinteitä sekä oli myöhemmin tunnettu sosiaalityön tutkija. Nieminen toimi korkeakoulun rehtorina 1957–1962 ja yliopiston kanslerina 1978–1984.

⁴² Mauno Saksanen (1916–1982) syntyi Juupajoen Korkeakoskella ja muutti Tampereelle 1936. Hän meni töihin Kalevan kenkätehtaaseen ja kirjoittautui Tampereen musiikkiopistoon. Tätä ennen hän oli samana vuonna käynyt Suomen Työväen Musiikkiliiton laulun- ja soitonjohtajan kurssin. Saksanen suoritti myöhemmin kaksivuotisen kapellimestarilinjan Sibelius-Akatemiassa. Orkesterin johtajamisen ohella Saksanen toimi SNS:ssa Tampereen keskustoit-mikunnan sihteerinä ja kiersi puhumassa eri paikkakunnilla.

⁴³ Pentti Palmroth (1901–1968) ajautui kenkälälle sattumalta opiskellessaan kieltä Saksassa. Palattuaan Suomeen hän hankki lisäkokemusta alalla ja täydensi opintojaan kauppaorkeakoulun kurssilla Yhdysvalloissa. Sen jälkeen Palmroth toimi neljä vuotta teknisissä johtotehtävissä Tampereella toimineis-sa Aaltosen ja Hyppösen kenkätehtaissa. Palmroth oli vuonna 1928 vain 27-vuotias perustaessaan Partolan Kenkätehtaan. Hän toimi tehtaan toimitus-johtajana aina kuolemaansa asti.

⁴⁴ Vuonna 1906 Pirkkalassa syntynyttä Reino Palmrothia ei pidä sotkea sama-na vuonna Ruovedellä syntyneeseen samannimiseen ja tunnetumpaan serkuunsa R. W. Palmrothiin (1906–1992), joka tunnettiin myös nimellä Palle Hirvisepä.

⁴⁵ Rurik Jonatan Pihkala (vuoteen 1906 Gummerus) (1885–1973) oli yksi Pih-tiputaan rovastin Aleksander Gummeruksen pojista. Hänen veljiään olivat Tampereen piispa Jaakko Gummerus, urheilumies Tahko Pihkala ja Vientirauhan johtaja Martti Pihkala. Rurik Pihkalan yliopistoura alkoi kun hänet

valittiin Helsingin yliopiston maanviljelystalouden professoriksi 1932. Tässä virassa hän oli vuoteen 1948 saakka. Pihkala hoiti samalla myös agrariipolitiikan professuuria vuosina 1933–1936 ja 1938–1948 sekä kodin taloustieteen ylimääräistä professuuria vuosina 1946–1949. Pihkala pyrki kaudellaan aktiivisesti kehittämään Helsingin yliopiston Malminkartanon ja Viikin opetustiloja. Toinen Pihkalan kiinnostuksen kohde oli suomalaisten maatiaiskarjarotujen pelastaminen sukupuuttoon kuolemiselta. Pihkala oli mukana Aitolahden kunnallispolitiikassa ja oli aluksi kokoomuslainen, mutta siirtyi 1950-luvulla Maalaisliiton kannattajaksi.

⁴⁶ Onni H. Viitala oli maalaisliittolainen kunnallismies Virroilta. Hän toimi kunnanvaltuuston puheenjohtajana vuosina 1960–1964. HOKKANEN, Kari, Vanhan Ruoveden historia III:1, Virrat 1860-luvulta 1970-luvulle, Virtain kaupunki ja seurakunta 1979, s.446–447.

⁴⁷ Vuorineuvos R. Erik Serlachius (1901–1980) oli G. A. Serlachius Oy:n toimitusjohtaja ja koulutukseltaan diplomi-insinööri. Serlachius ei osallistunut puoluetoimintaan ja ilmoitti olevansa sitoutumaton. Hän vaikutti kuitenkin kulisseyssä muun muassa teollisuuden 1952 perustaman, kommunistinvas-taista taistelua käyneen Suomalaisen Yhteiskunnan Tuki -säätiön (SYT) puheenjohtajana. Serlachius kutsuttiin myös Sakari Tuomiojan puolipoliittisen virkamieshallituksen (1953–1954) kulkulaitosministeriksi. R. Erik Serlachius alkoi siirtää vastuuta pojalleen Gustaf Serlachiukselle 1960-luvun alussa; myös tämä aloitti Kankaan tehtaalla. Toimitusjohtajuus siirtyi neljännelle polvelle 1968 R. Erik Serlachiuksen pysyessä kuitenkin yhtiön hallituksen puheenjohtajana. Ks. enemmän VESIKANSA, Jyrki, Vuorineuvos R. Erik Serlachius (1901–1980), G. A. Serlachius Oy:n toimitusjohtaja, diplomi-insinööri, <http://www.kansallisbiografia.fi/talousvaikuttajat/?iid=575>.

⁴⁸ Veikko Virkkunen (eli luutnantti Snellman, s. 1920) oli suomalaisten yhdysmies ruotsalaisten suuntaan operaatio Stella Polariksessa, jossa pyrittiin turvaamaan Suomen armeijan tiedustelutoiminnan edellytyksiä, jos Neuvostoliitto miehittäisi Suomen jatkosodan päätyttyä aselepoon syksyllä 1944. Virkkunen palasi myöhemmin Suomeen ja Tampereelle. Hän oli 1960-luvulla tamperelaisen elinkeinoelämän merkittävimpiä nimiä toimien vuosina 1966–1969 Tampereen kauppakamarin puheenjohtajana.

Virkkunen toimi Lauri J. Kivekkään jälkeen Lokomo Oy:n toimitusjohtajana vuosina 1965–1970. Lisäksi hän oli Oy Nokia Ab:n ja Rauma-Repolan hallintoelimissä. Virkkusesta tuli Lokomon osana kasvaneen Rotatorin toimitusjohtaja Kivekkään jälkeen vuonna 1957. Vuonna 1970 uudelleenjärjestelyissä Virkkunen siirtyi johtamaan toimitusjohtajana ja hallituksen puheenjohtajana pelkästään Rotatoria, joka samalla siirtyi hänen omistukseensa. Virkkunen jatkoi toimitusjohtajana vuoteen 1977 ja hallituksen puheenjohtajana vuoteen 1982 saakka. RANTALA, Heikki & ANTTILA, Milla, Rotator Oy 1954–2004, Pyörät pyörivät, Rotator Oy 2004. http://www.rotator.fi/media/Historiikki_TAITTO_AAA.pdf.

⁴⁹ Kauppaneuvos Väinö Arjanne (aik. Väinö Allén) oli Tampereen kaupunkilähetysten osittain omistaman Oy Emmauksen johtokunnan puheenjohtaja. Tampereen kaupungin kunnallispolitiikkaa hallinnut sosialidemokraattien ja kokoomuslaisten aseveliaksi tuki Tampereen Kaupunkilähetysten työtä. Tampereen kaupungin sosiaaliviranomaiset, kuten Alpo Lumme, ehdottivat usein uusia työmuotoja Kaupunkilähetykselle. Näiden ehdotusten lisäksi luvattiin antaa myös tarvittava taloudellinen tuki. Tampereen kaupungista tuli Kaupunkilähetysten merkittävin tukija ja yhteistyökumppani. Arjanne toimi pitkään myös partioliikkeessä, erityisesti pastori Leo Böökin kanssa ja kokoomuslainen Aamulehden päätoimittaja Hakala kuului hänen läheiseen tuttavapiiriinsä yhdessä tehtaiden sosiaalipäällikköjen kanssa. Ks. KULHIA, Ali, Avuksi pyynnöstä ja pyytämättä, Tampereen Kaupunkilähetysten kristillissosiaalinen työ ja sen toimintakentät muutoksissa vuosina 1939–1961, Helsingin yliopisto, teologinen tiedekunta, kirkkohistorian laitos 2009, s.85. Kulhia: Muita mainittavia tamperelaisia oxfordilaisessa Moral Re-Armanent-liikkeessä (MRA) toimineita henkilöitä olivat teollisuusmies Oscar Sumelius vaimonsa Annin kanssa, tehtaiden sosiaalipäälliköt Artturi Tienari ja Eero Kivelä, johtaja Väinö Arjanne, tuomiokirkkoseurakunnan pastori Leo R. Böök, pastori Jaakko Hakala sekä Aarno ja Maija Kartila.

⁵⁰ AL. 26.10.1961, *Maakunnan kulttuuritahdon kypsyyden voimakas ilmaus, Siemen on kylvetty*; Ks. Suomen kulttuurirahaston Pirkanmaan rahaston ilmoitus: KL, HY. ja AL. 15.8.1962.

⁵¹ AL. 26.10.1961, *Maakunnan kulttuuritahdon kypsyyden voimakas ilmaus, Siemen on kylvetty*.

⁵² KL. 18.9.1962, *48 hakijaa Pirkanmaan kulttuurirahastosta*; HY. 18.9.1962 *10,63 mmk apurahoja anottiin Pirkanmaan kulttuurirahastolta*.

⁵³ AL. 23.9.1962, *Pirkanmaan rahastolle miljoona lahjoituksena*. Sama uutinen myös muissa Tampereen lehdissä sekä Uudessa Suomessa että Helsingin Sanomissa.

⁵⁴ Vuosijuhlailmoitus 24.10.1962, kaikissa pirkanmaalaisissa lehdissä.

⁵⁵ Rasilan väitös oli Tampereelle siirtyneen Yhteiskunnallisen Korkeakoulun ensimmäinen. Rasila, Viljo, Suomen torpparikysymys vuoteen 1909, yhteiskuntahistoriallinen tutkimus, Historiallisia tutkimuksia 59, SHS Helsinki 1961. Rasila jatkoi myöhemmin aihepiirin tutkimista: Rasila Viljo, Torpparikysymyksen ratkaisuvaihe. Suomen torpparikysymys vuosina 1909–1918. Kirjayhtymä 1970; Rasila, Viljo, Kansalaissodan sosiaalinen tausta. Tammi 1968.

⁵⁶ Sukupuolijakauman laskemiseksi ja Pirkanmaan rahaston jakopolitiikan analysoimiseksi täytyisi tietää apurahaa hakeneiden sukupuolijakauma.

⁵⁷ AL. 26.10.1962, *Pirkanmaan taiteelle ja tieteelle, Kulttuurirahaston ensimmäiset apurahat jaettiin vuosijuhlissa Tampereella*.

⁵⁸ AL. 8.9.1963, *Pirkanmaan kulttuurirahaston apurahat jaetaan lokakuussa*; HY.

8.9.1963, *Pirkanmaan kulttuuriapurahat jaettavana*; KL. 8.9.1963, *Pirkanmaan tieteen ja taiteen edustajille apurahoja syksyllä*.

⁵⁹ HY. 8.9.1963, *Pirkanmaan kulttuuriapurahat jaettavana*; KL. 8.9.1963, *Pirkanmaan tieteen ja taiteen edustajille apurahoja syksyllä*.

⁶⁰ HY. 26.10.1963, *Tunnustusta sekä tukea tieteelle ja taiteelle, Pirkanmaan kulttuurirahasto jakoi apurahoja*; TALVITIE, Arvi, *Insinöörien kouluttaminen*, AL. 26.10.1963, (alakerta). *Pirkanmaan rahaston leike-arkistossa päiväsvirhe*.

⁶¹ Kansantaloustieteen professori, kansanedustaja ja ministeri J. H. Vennola oli nähnyt jo Suomen itsenäistymisen aikoihin Tampereen Teknillisen korkeakoulun arvoisena kaupunkina. Tamperelainen rehtori Kaarlo Tiililä oli esittänyt 1919 Aamulehdessä Helsingissä uutta paikka etsineen Teknillisen korkeakoulun siirtämistä Tampereelle. Tampereen teknillisen oppilaitoksen opettajat olivat viritelleet Tampereelle vuosina 1919–1923 laajaa teknillisten koulujen rypästä, jonka ylin aste olisi ollut teknillinen yliopisto. Valtioneuvosto tyrmäsi hankkeen vuonna 1923. Toisen maailmansodan jälkeen 1945 suunniteltiin – ilmeisesti sotakorvaustoimituksiin liittyen – Helsingin Teknillisen korkeakoulun koneinsinööriosaston ja mahdollisesti joidenkin muiden osastojen siirtämistä Tampereelle. Asia jäi puheiden tasolle. Ks. tarkemmin SEPPÄLÄ 1998, s.143–144; KAARNINEN, Mervi, *Tampere yliopisto- ja korkeakoulu-kaupunkina*, kirjassa *Tammerkoski ja kosken kaupunki, Tampereen museot 2011*, s.232.

⁶² Kertomus SKR:n Pirkanmaan rahaston toiminnasta vuodelta 1963.

⁶³ SEPPÄLÄ 1998, s.143–144.

⁶⁴ POHLS 1989, s.316.

⁶⁵ TTY-säätiön säädekirja allekirjoitettiin helmikuussa 2009. TTY:stä tuli säätiöyliopisto vuoden 2010 alusta.

⁶⁶ AL. 26.10.1963, *Maakunnallinen kulttuurirahasto auttaa tehokkaan toiminnan alkuun, Pirkanmaan rahasto jakoi apurahoja*.

⁶⁷ AL. 26.10.1963, *Maakunnallinen kulttuurirahasto auttaa tehokkaan toiminnan alkuun, Pirkanmaan rahasto jakoi apurahoja*.

⁶⁸ AL. 22.1.1964, *Henkiselle kulttuurille taloudelliset edellytykset, Pirkanmaassa alkaa suurkeräys*; KL. 22.1.1964, *Pirkanmaa suorittaa osansa Kulttuurirahaston suurkeräyksessä*; Tyrvään Sanomat 22.1.1964, *Maakuntarahastot yhteistyössä kulttuurirahaston suurkeräyksen järjestelyssä*.

⁶⁹ Tyrvään Sanomat 22.1.1964, *Maakuntarahastot yhteistyössä kulttuurirahaston suurkeräyksen järjestelyssä*.

⁷⁰ Valkeakosken Sanomat 28.4.1964, *Kulttuurirahaston suurkeräys jatkuu – teinit yhdysmiehinä*.

⁷¹ AL. 8.5.1965, *Pirkanmaan rahasto viides keräyksessä*; Nokian Uutiset 19.12.1964, *Kulttuurirahaston keräys Nokialla tuotti heikon tuloksen*.

⁷² POHLS 1989, s.170.

⁷³ AL. 9.1.1963, *Pirkanmaan rahasto*; KL. 9.1.1963, *Pirkanmaan rahasto*; HY. 9.1.1963, *Pirkanmaan rahasto*.

- ⁷⁴ HY. 12.3.1964, *Pirkanmaan rahasto saanut merkittäviä lahjoituksia*. Ks. myös AL. 26.10.1965, *20 000 markan apurahat jaettiin Tampereella, Pirkanmaan tieteen ja taiteen juhla*.
- ⁷⁵ AL. 26.10.1965, *20 000 markan apurahat jaettiin Tampereella, Pirkanmaan tieteen ja taiteen juhla*.
- ⁷⁶ Yritykset menettivät taiteen ja tieteen hyväksi annettujen lahjoitusten verovähennysoikeutensa syksyllä 1964. Syyskuun alussa voimaan tullut asetus kumottiin jo tammikuun puolivälissä 1965. Vuoden 1968 alusta lahjoitusten verovapaus kumottiin uudelleen. Vuonna 1969 3 000 markkaa suuremmat mutta 100 000 markkaa pienemmät tiedettä ja taidetta edistäviin tarkoituksiin annetut lahjoitukset tulivat uudelleen verovapaiksi. Vuonna 1981 rajoja nostettiin 5 000 ja 150 000 markkaan. Ks. POHLS 1989, s.298–301.
- ⁷⁷ HS. 26.10.1968. *Pirkanmaan rahasto: Maakuntarahastot ovat suurissa vaikeuksissa*; Kuorevesi-Mänttä-Vilppula 29.11.1968, *Pirkanmaan henkinen ja taloudellinen kulttuuri taroitsee tukea*; HY. 4.5.1969, *Isot lahjoitukset jäävät tulematta, Pirkanmaan rahastolla tuttu pulma*; AL. 25.10.1969, *Pirkanmaan rahasto jakoi apurahoja kahdeksannen kerran, Tieteelle, taiteelle, 15 000 markkaa*.
- ⁷⁸ AL. 25.10.1969, *Pirkanmaan rahasto jakoi apurahoja kahdeksannen kerran, Tieteelle, taiteelle, 15 000 markkaa*.
- ⁷⁹ AL. 25.10.1969, *Pirkanmaan rahasto jakoi apurahoja kahdeksannen kerran, Tieteelle, taiteelle, 15 000 markkaa*.
- ⁸⁰ AL. 27.11.1971, *Akateemikko Erkki Laurila: Kulttuurirahaston varoista enemmän maakuntajakoon*.
- ⁸¹ AL. 27.11.1971, *Akateemikko Erkki Laurila: Kulttuurirahaston varoista enemmän maakuntajakoon*.
- ⁸² Hämeen Sanomat 26.10.1968, *Stipendejä Pirkanmaan rahaston vuosijuhlassa*.
- ⁸³ AL. 26.10.1968, *Korkeakoulujen kehittämislaki tarkoitettu tason nostamiseen, Pirkanmaan rahasto jakoi apurahoja*.
- ⁸⁴ Nokian Uutiset 8.10.1969, *Raha-apua*.
- ⁸⁵ AL. 11.11.1970, *Omat varat omiin tarpeisiin, Pirkanmaan rahasto jakoi 30 000 markkaa*.
- ⁸⁶ AL. 27.11.1971, *Akateemikko Erkki Laurila: Kulttuurirahaston varoista enemmän maakuntajakoon*.
- ⁸⁷ AL. 2.6.1972, *Tehtaan rahastosta tukea kulttuurille*; Tamperelainen 8.6.1972, *Pirkanmaan kulttuurirahasto sai suurlahjoituksen*; Kauppalehti 5.6.1972, (kuva, jossa Virkkunen vastaanottaa Henrik Liliuksen lahjoituksen).
- ⁸⁸ AL. 11.11.1970, *Omat varat omiin tarpeisiin, Pirkanmaan rahasto jakoi 30 000 markkaa*.
- ⁸⁹ Hellin Auvinen-Salmi (1911–1997) oli suomalainen näyttelijä ja teatterinjohtaja. Hän näytteli uransa aikana muutamassa elokuvassa sekä suosituissa tv-sarjoissa (*Metsolat*, *Reinikainen/äiti-Lempi*). Hänen miehensä oli näyttelijä Vilho Auvinen ja hän oli näyttelijä Vili Auvisen äiti.

⁹⁰ Juhani Raiskinen (s. 1937) opiskeli vuosina 1957–1962 Sibelius-Akatemian yleisellä osastolla pääaineenaan piano. Tätä ennen hän oli harjoittanut opintoja Sibelius-Akatemian nuoriso-osastolla noin viiden vuoden ajan. Raiskinen oli samanaikaisesti kirjoilla Helsingin yliopistossa, jossa hän suoritti hum.kand.tutkinnon pääaineenaan musiikkitiede. Tampereelta Raiskinen nimitettiin ensiksi Oopperan suunnittelupäälliköksi ja sitten vuonna 1975 Leif Segerstamin jälkeen pääjohtajaksi. Kymmenen vuotta kestäneen Raiskinen johtajakauden aikana suomalainen oopperatuotanto nousi vahvaan kansainväliseen maineeseen. Hänen kaudellaan Suomen Kansallisooppera tuotti kaikkiaan kahdeksan kotimaista kantaesitystä, joista Joonas Kokkonen *Viimeiset kiusaukset* (1975) ja Aulis Sallisen *Punainen viiva* (1978) esitettiin Kansallisoopperan vierailunäytäntöinä Pohjoismaissa, Keski-Euroopassa, silloisessa Neuvostoliitossa ja New Yorkin Metropolitanissa. Lopetettuaan kautensa Kansallisoopperan johtajana vuonna 1984 Juhani Raiskinen palasi Tampereelle, toimien Tampereen Työväen Teatterin kapellimestarina. Vuonna 1992 hänet kutsuttiin musiikillisen näytämöilmaisun professoriksi Göteborgin Operahögskolaniin. Vuosina 1994–1996 Raiskinen johti Göteborgin oopperaa. Hän palasi Suomen Kansallisoopperan pääjohtajaksi vuoden 1997 alusta lähtien, toimien tehtävässä näytäntökauden 2000–2001 loppuun asti.

⁹¹ Suomenselän Sanomat 3.12.1970, *Hannu Kiiskin lahjakkuus huomioitu stipendinajaossa.*

⁹² Suomenselän Sanomat 3.12.1970, *Hannu Kiiskin lahjakkuus huomioitu stipendinajaossa.*

⁹³ Ruovesi 26.11.1971, *Suomen Kulttuurirahaston Pirkanmaan rahasto vietti kymmenvuotisjuhlaansa perjantaina 26.11.1971.*

⁹⁴ KL. 17.4.1972, *Pirkanmaan rahasto jakoi 45 000 markkaa; Hannu Kiiskin omat www-sivut.*

⁹⁵ Kyseessä on entinen Sibelius Akatemian selloseksetti.

⁹⁶ *Hannu Kiiskin omat www-sivut.*

⁹⁷ Unto Kalervo Seppänen (1904–1955) oli lehtimies ja kirjailija. Hänet tunnettiin päätoimittamansa Kouvolan Sanomien pakinoitsijanimimerkki Riimuna. Seppänen syntyi Helsingissä sekä vietti lapsuutensa ja nuoruutensa Karjalan kannaksella, kirjoittaen vuonna 1925 ylioppilaaksi Terijoen yhteislyseosta. Hän opiskeli vuosina 1925–1929 Helsingin yliopistossa ja työskenteli Helsingin Sanomien toimittajana vuosina 1930–1933. Kouvolan Sanomien päätoimittajana Seppänen vaikutti vuosina 1933–1950. Karjalan kannaksen elämän kuvaajana tunnettu Seppänen kuului tulenkantajiin ja oli aikoinaan varsin palkittu kirjailija.

⁹⁸ Joenpolven esittely: ks. *Martti Joenpolven esittely Gummeruksen www-sivuilla; Martti Joenpolvi novellikilpailun www-sivut; Martti Joenpolvi Pirkanmaan maakuntakirjaston www-sivuilla.*

⁹⁹ *Martti Joenpolvi Pirkanmaan maakuntakirjaston www-sivuilla.*

¹⁰⁰ Martti Joenpolvi Pirkanmaan maakuntakirjaston [www-sivuilla](#).

(AL. 5.9.82, Markku Huotari).

¹⁰¹ Tampereen kaupungin kirjallisuuspalkinto 1961, 1971, 1975, 1977, 1980, 1982, 1984, 1986, 1988, 1990, 1994 ja 1997; Unto Seppäsen palkinto 1966; Gummeruksen Kaarlen päivän palkinnot 1970, 1981 ja 1991 ja Valtion kirjallisuuspalkinnot 1974, 1981, 1989. Lisäksi Joenpolvi on saanut Alex Matson -palkinnon 1976, Väinö Linnan palkinnon 1984, Pro Finlandia -mitalin 1989, Hämeen läänin taidemitalin 1993, Suomen Kirjailijaliiton tunnustus-palkinnon 1997 ja Aleksis Kiven palkinnon 1999.

¹⁰² Martti Joenpolven esittely Gummeruksen [www-sivuilla](#); Martti Joenpolvi novellikilpailun [www-sivut](#); Martti Joenpolvi Pirkanmaan maakuntakirjaston [www-sivuilla](#).

¹⁰³ Lehtonen, Rauli, Leena Härmä, Muistokirjoitus Helsingin Sanomissa.

Leena Härmän muistokirjoitus.

¹⁰⁴ Päiväämätön lehtileike Pirkanmaan rahaston lehtileikekokoelmassa (KL 1964); POHLS 1989, s.246–247.

¹⁰⁵ Akseli Gallen-Kallela (1861–1931) rakennutti 1894–1895 omien piirustustensa mukaisen Kalela-nimisen erämaa-ateljeen Ruovedelle. Akseli Gallen-Kallela asui perheineen Kalelassa vuosina 1895–1900, lyhyen aikaa kesällä 1905 ja viimeksi vuosina 1915–1921.

¹⁰⁶ Hugo Simberg (1873–1917) kirjoitti suomalaisen symbolismin päämestarille, Akseli Gallen-Kallelalle, joka otti hänet oppipojaksi Ruovedelle vuonna 1895. Tästä alkoi Simbergin taiteilijankehityksen tärkein vaihe. Gallen-Kallela rohkaisi häntä jatkamaan oman tyylinsä parissa.

¹⁰⁷ Ellen Thesleff (1869–1954) vietti kesänsä Suomessa, Thesleffien omistamalla maatilalla Ruoveden Muroleessa. Hän oli myös usein nähty vieras paikallisessa Pekkalan kartanossa.

¹⁰⁸ Tampereella syntynyt (Leo) Lauri Laitala (1931–1984) oli käynyt Suomen Taideakatemian koulun vuosina 1954–1958.

¹⁰⁹ Tampereella syntynyt ja asunut Matti Kullervo Petäjä (1912–1995) oli suomalainen kuvataiteilija ja taidegraafikko. Hän teki aluksi öljyvärimaalauksia ja siirtyi myöhemmin taidegraafikoksi. Hänet tunnetaan erityisesti puupiirtäjänä ja serigrafian uranuurtajana Suomessa. Matti Petäjä opiskeli Taideteollisuuskeskuskoulussa, Turun Taideyhdistyksen piirustuskoulussa ja Suomen Taideyhdistyksen piirustuskoulussa sekä Kungliga Akademien för de Fria Konsterna -akatemian taidekorkeakoulussa, Académie André Lhotessa ja Académie de la Grande Chaumièressa. Hänen töitään oli ensimmäisen keran näytteillä vuonna 1932 Turun Taiteilijaseuran vuosinäyttelyssä. Hänelle myönnettiin vuonna 1964 Pro Finlandia -mitali.

¹¹⁰ AL. 8.5.1965, *Taidekurssi Ruovedellä heinäkuussa*; AL. 24.5.1965, *Puoli kuukautta kuvaamataidetta, Taidekurssi pirkanmaalaisille kesällä Ruovedellä*; KL. 1.8.1965, *Taidenäyttely päätökseen Ruoveden taidekursilla*.

- ¹¹¹ AL. 24.5.1965, *Puoli kuukautta kuvaamataidetta, Taidekurssi pirkanmaalaisille kesällä Ruovedellä.*
- ¹¹² AL. 8.5.1965, *Taidekurssi Ruovedellä heinäkuussa.*
- ¹¹³ AL. 21.7.1965, *Taidetta luonnon keskellä, Pirkanmaan rahaston ensimmäinen taideleiri alkanut Ruovedellä.*
- ¹¹⁴ AL. 21.7.1965, *Taidetta luonnon keskellä, Pirkanmaan rahaston ensimmäinen taideleiri alkanut Ruovedellä.*
- ¹¹⁵ Valkeakosken Sanomat 4.8.1965, *Valkeakoski oli hyvin edustettuna Pirkanmaan kulttuurirahaston antoisalla maalausleirillä.*
- ¹¹⁶ Suomen Kuvataiteilijat -verkkomatrikkeli on Suomen Taiteilijaseuran julkaisema hakemisto maamme ammattikuvataiteilijoista. Verkkomatrikkelissa ovat mukana seuraavien Suomen Taiteilijaseuran jäsenliittojen taiteilijajäsenet: MUU ry, Suomen Kuvanveistäjäliitto, Suomen Taidegraafikot, Taidemaalari liitto ja Valokuvataiteilijoiden liitto.
- ¹¹⁷ Vapaa Taidekoulu perustettiin vuonna 1935 Maire Gullichsenin aloitteesta. Maalauksena oppilaitos antaa täysipäiväistä koulutusta taidemaalarin ammattiin sekä kaikille avoimia täydennyskoulutuskursseja. Se myös kustantaa taidealan kirjallisuutta. Koulua ylläpitää Vapaan Taidekoulun Kannatusyhdistys ry. ja se kuuluu eurooppalaisten taidekoulujen järjestöön ELIA:aan. Koulu ei kuulu virallisiin koulutusjärjestelmiin suojellakseen nimessään mainittua vapauttaan.
- ¹¹⁸ Kuvataiteilijamatrikkeli. <http://www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi/fi/etusivu.html>; MANTERE, Liisa, Anneli Airikka-Lammi tekee taidetta sydämeästä, Eeva 30.3.2010. Airikka mainitsee olleensa 18-vuotias päästessään opiskelemaan.
- ¹¹⁹ Tuula Bonnefondin tiedonannot tekijälle 21.5.2011 ja 22.5.2011.
- ¹²⁰ Willebrandt on Helsingin taiteilijaseuran jäsen. Laiho on osallistunut näyttelyihin ainakin Kangasalla: Kangasalan Kuvataiteen Ystävät ry, Ensimmäiset 30 vuotta ja risat, <http://www.kangasalankuvataide.net/historia.pdf>.
- ¹²¹ Pekkalan kartanon historiasta: [Pekkalan kartanon www-sivut](http://www.pekkalan.fi); Antonia Hackmanin tiedonanto tekijälle 19.5.2011.
- ¹²² HY. 8.9.1966, *Koulutusta kuoronjohtajille, Kenelle Pirkanmaan apurahat?; KL. 24.9. Kuoronjohtajakurssi alkaa tänään.*
- ¹²³ AL. 3.10.1966, *Kuoroväki kursseilla Tampereella.*
- ¹²⁴ AL. 3.10.1966, *Kuoroväki kursseilla Tampereella.*
- ¹²⁵ AL. 3.4.1968, *Nuorisoromaanikilpa: kymmenkunta julkaistavaa, Asko Martinheimo voittajaksi.*
- ¹²⁶ AL. 3.4.1968, *Nuorisoromaanikilpa: kymmenkunta julkaistavaa, Asko Martinheimo voittajaksi.*
- ¹²⁷ AL. 3.4.1968, *Nuorisoromaanikilpa: kymmenkunta julkaistavaa, Asko Martinheimo voittajaksi.*
- ¹²⁸ AL. 3.4.1968, *Nuorisoromaanikilpa: kymmenkunta julkaistavaa, Asko Martin-*

heimo voittajaksi.

¹²⁹ AL. 3.4.1968, *Nuorisoromaanikilpa: kymmenkunta julkaistavaa*, Asko Martinheimo voittajaksi; <http://www.nokiankaupunki.fi/palvelut/vapaa-aika/kirjasto/nokialaiskirjailijat/>.

¹³⁰ Kaperi valittiin vuoden juniorijääkiekkoilijaksi 1978.

¹³¹ HS. 31.12.2009, *Kulissien takaa sikariportaaseen, Nordean johtaja Tampereelta sytyttää valot Tukholmassa*. (Tuomo Pietiäinen); HS 1.5.2011, *Nordean johtaja Ari Kaperi matkaa töihin ja kotiin tuhat kilometriä viikossa*, (Tuomo Pietiäinen).

¹³² ROPO, Arja, *Leadership and Organizational Change*, Acta Universitatis Tamperensis ser A vol 280. University of Tampere. Tampere, 1989.

¹³³ HUOVILA, Leena, Viulunsoittaja kauppatieteissä, Tiedon silta 1/2004, http://www.tsr.fi/tsarchive/files/Uutistori/tiedonsilta/2004_1/index.htm

¹³⁴ HUOVILA, Leena, Viulunsoittaja kauppatieteissä, Tiedon silta 1/2004, http://www.tsr.fi/tsarchive/files/Uutistori/tiedonsilta/2004_1/index.htm

¹³⁵ Olli Jalosen Suomen kirjallisuuden alaan kuuluva väitöskirja: *Hitaasti kudotut nopeat hetket. Kirjoittamisen assosiaatiosta 1900-luvun suomalaisessa proosassa*, Otava 2006. Ks. myös Juhani Ihanuksen arvio: HS. 11.6.2006, *Miten kirjailijalta sujuu tiede? Olli Jalosen väitöskirja assosioi vapaasti ja loukuttaa sata kotimaisen kirjallisuuden vuotta*.

¹³⁶ ESKELINEN, Markku & LEHTOLA, Jyrki: *Jälkisanat: Sianhoito-opas*, WSOY 1987.

¹³⁷ Lehtolan itseironinen omakuva: LEHTOLA, Jyrki, Kuka Jyrki Lehtola luulee olevansa. *City-lehti* 21/2001. [City-lehden artikkeli Lehtolasta](#). Ks. myös MOILANEN, Anne, Valtakunnan virallinen vittuilija, Jyrki Lehtola. *Ylioppilaslehti* 5/2004, [Ylioppilaslehden artikkeli Lehtolasta](#).

¹³⁸ Lehtola on julkaissut romaanit *Tule takaisin Olmi* 1990, *Hällä väliä* 1994 ja kehutunkin novellikokoelman *Happy days* 1992. Hänen kolumneistaan on julkaistu kokoelma *Teokset I*, 2001. Lehtolan kolumneissa haukuttujen julkkisten joukkoon joutunut Juice Leskinen arvosteli kolumnikokoelman Helsingin Sanomissa: Leskinen Juice, Oivalluksia ja huteja julkisuuden ilmiöistä. Valtakunnanvittuilija Jyrki Lehtola ajaa päälle pakettiautolla. *Imagessa* julkaistut pitkät kolumnit sentään ovat hienovaraisia ja kielivät asioihin paneutumisesta, HS. 20.1.2002. [Oivalluksia ja huteja julkisuuden ilmiöistä](#).

¹³⁹ Egyptiin sijoittuvan romaanin *Anuba, jumalten tytär* vuonna 1981 julkaisut toimittaja-kirjailija Tuula Peltari (s. 1944) sai vuonna 1983 apurahan faarao Ramses II:n tutkimiseen Egyptissä. Ramses-romaanin jäi kirjoittamatta, mutta vuonna 1984 ilmestyi *Susien aika* ja vuonna 1987 kauhupokkari *Pimeyden sakramentti*.

¹⁴⁰ Siihen mennessä kaksi rikosromaanin julkaissut Taisto Harra (1924–1996) sai 6 000 markan apurahan vuonna 1986. Harra toimi Hämeen Yhteistyön päätoimittajana vuosina 1975–1981, jolloin lehteä julkaisi SKP:n ”taistolaisen” opposition hallitsema SKDL:n Pohjois-Hämeen piiri. Myös Harra lukeutui aikanaan ”taistolaisiin” eli ns. vähemmistöläisiin. Pirkanmaalaiset kommunistit kulkivat kuitenkin kommunistien suuressa veljessodassa omia polkujaan

ja Harrakin kulki myöhemmin ns. kolmannella tiellä. Harra alkoi julkaista kirjoja myöhäisemmällä iällä: *Naiset ovat sellaisia* (rikosromaani) 1984; *Puut-tuva rengas* (rikosromaani) 1985; *Kulkujätkä ja punapää* 1986; *Rusinapuu: tarina* 1987; *Maakiila* 1988; *Potti: tarina isosta rahasta* 1989; *Taulukauppiat* 1992; *Esa Lavolan isompi ympyrä* (jännitysromaani) 1995; *Lumen valkea lakana: romaani rikoksesta* 1996. Harra kirjoitti myös kaksi radiokuunnelmaa: *Tuttu nimi* 1987 ja *Isä ressu* 1990. Ammattiyhdistystoiminnan asiantuntijana Harra sai kirjoitettavakseen myös ammattiosastojen ja Suomen Nahka-, Jalkine- ja Kumityöväen liiton tarinat: Kyröskosken paperityöläisten historia: Kyröskosken osasto n:o 38 1906–1966 (yhdessä Reino Sjöblomin kanssa), 1966; Suutareita ja nahkureita, Suomen Nahka-, Jalkine- ja Kumityöväen Liitto 1968; Jämsänkosken paperityöläiset 1907–1972, 1973; Seiskan sata vuotta 1896–1996, Tampereen metallityöläisten ammattiosasto n:o 7 1996.

¹⁴¹ Tampereen yliopistosta (yleinen kirjallisuustiede) maisteriksi ja Rauman seminaarista opettajaksi valmistunut tamperelaisyntyinen Seppo Järvinen (s.1936) on julkaissut lähinnä runoja ja novelleja. Hän on kirjoittanut myös radiokuunnelmia. Otava kustansi 1983 novellikokoelman *Hellepäivä* ja 1989 runokokoelman *Talvikirjeitä*. Nykyään Järvinen asuu ja kirjoittaa vuoroin Tampereella, vuoroin Soinissa. Häntä pidetään myös pohjalaisena kirjailijana:

[Seppo Järvisen esittely Seinäjoen kirjaston sivuilla.](#)

¹⁴² Pauli Maso julkaisi vuonna 1962 kirjan *Elokuun illassa punainen kuu*. 23 vuotta myöhemmin markkinoille ilmestyi toinen kirja: *Kaksi eteen ja lyhyt*. Kumpainkin kirja sai aikoinaan varsin kiittävät arviot. Pirkanmaan rahasto antoi vuonna 1986 apurahan seuraavan kirjan työstämiseen, mutta sellaista ei olla markkinoilla vielä nähty

¹⁴³ Jalonen suoritti yhteiskuntatieteiden lisensiaatin tutkinnon 1985 ja väitteli filosofian tohtoriksi Tampereen yliopistossa 2006. Huhtikuussa 2005 hänet nimitettiin viisivuotiskaudeksi taiteilijaprofessoriksi. Hän on naimisissa kirjailija Riitta Jalosen kanssa. Olli Jalosen teokset: *Unien tausta* 1978; *Sulkaturkki* 1979; *Ilo ja häpeä* 1981; *Hotelli eläville* 1983; *Tuhkasaari* 1987; *Johan ja Johan* 1989; *Isäksi ja tyttäreksi* 1990; *Elämä, ja elämä* 1992; *Kenen kuvasta kerrot* 1996; *Yksityiset tähtitaivaat* 1999; *Yhdeksän pyramidia eli kertomus yhdeksästä elementistä viidessä tai kuudessa ilmansuunnassa* 2000; *Värjättyä rakkautta* 2003; *14 solmua Greenwichiin* 2008; *Poikakirja* 2010. Olli Jalonen on saanut seuraavat palkinnot: J. H. Erkon palkinto 1979; Kritiikin kannukset 1984; Kalevi Jäntin palkinto 1984; Valtion kirjallisuuspalkinto 1984 ja 1990; Eino Leinon palkinto 1990; Finlandia-palkinto 1991; Suomen Kulttuurirahaston palkinto 2005; Valtion kirjallisuustoimikunta viisivuotinen taiteilija-apuraha 2010. [Olli Jalonen kustantajansa Otavan www-sivuilla.](#)

¹⁴⁴ HS. 6.12.1992, *Nauraa mustaa naurua, "Ehkä me pilailaan liian vakavilla asioilla, että ne voisi ottaa pilaksi"*, (Ilse Rautio).

¹⁴⁵ Ks. esim. HS. 6.12.1992, *Nauraa mustaa naurua, "Ehkä me pilailaan liian vaka-*

villa asioilla, että ne voisi ottaa pilaksi” (Ilse Rautio). Helsingin Sanomien toimittaja Ilse Rautio peilasi artikkelissaan Alasalmen julkista kirjailijakuva: ”Päivi Alasalmi, 26, on niitä nuoria naiskirjailijoita, jotka pukeutuvat mustiin ja kirjoittavat mustanpuhuvaa omaelämäkertaa nuorista, joilla menee huonosti ja vielä huonommin”. Raution haastattelema Alasalmi oli toista mieltä. Hän näki kirjoittamistyyliensä ironiana: ”Monet minun sukupolveni naiskirjailijat viljelevät ironiaa, mutta sitä ei huomata”. Alasalmen mukaan hänen kirjojaan haluttiin lukea raportteina eikä kaunokirjallisuutena.

¹⁴⁶ Ks. esim. Jukka Petäjän arvio Päivi Alasalmen kirjasta *Suden hetki*, Gummerus 1995: HS. 1.10.1995, *Uusissa novelleissa Päivi Alasalmi nappaa härskéjä tuokiokuvia suden hetkestä. Painajainen nimeltä elämä*. Arvio alkaa: ”Päivi Alasalmi ei ole antanut vielä periksi: yhä hän nappaa härskéjä, räävittömiä tuokiokuvia nuorehkoista ihmisistä, jotka kova suomalainen arki jyrää alleen. Jo uuden novellikokoelman nimi, osuvasti *Suden hetki*, paljastaa missä nyt mennään. Luvassa on enemmän pimeyttä kuin valoa”. Arvion perusteella seksi on Alasalmelle liian tärkeä elementti. Arvio päättyi seuraaviin sanoihin: ”*Suden hetki* on mukavan rankkaa luettavaa. Alasalmi kirjoittaa vahvaa proosaa, joka sukkuloi latauksia synnyttäen yönalaisilla alueilla. Moittia voi siitä, että tarinat eivät jäsenny rakenteellisesti, eivät kohoa novelleiksi. Alasalmen soisi käyttävän enemmän kaunokirjallisia keinoja. *Suden hetki* on loogista jatkoa Päivi Alasalmen kolmelle aiemmalle kirjalle: se ei ole välttämättä lisälehti Suomen kirjallisuuteen, mutta kylläkin hänen omaan tuotantonsa”. Puuttumatta kirjan kaunokirjallisiin arvoihin, Petäjän arviosta jää päällimmäiseksi mielikuvaksi Alasalmen kirjan ja arvioijan siitä aistiman arvomaailman aiheuttama pelko arvioijassa.

¹⁴⁷ Alasalmen tuotanto: *Saana* 1988; *Lopettajat* 1990; *Onnellisia ihmisiä* 1992; *Suden hetki* 1995; *Vainola* 1996; *Matkalla paratiisiin* 1999; *Metsäläiset* 2000; *Ystävä sä naisien* 2002; *Tuo tumma nainen* 2006; *Valkoinen nainen* 2008; *Turhamainen aasi* 2009; *Koirapäinen pyöveli* 2010; *Loistava yksinhuoltajuus* 2011; *Sinnikäs meripoika* 2011. *Päivi Alasalmen esittely kustantajansa Gummeruksen www-sivuilla*.

¹⁴⁸ *Sudenkorenon vuosisata* 1994; *Huomautus Laotselle ja muita runoja* 2003 (16 runon sarja Voipaalan taidekeskuksen Vieraanvaraisuuksia-näyttelyä varten); *Kuka yössä herää* 2006. Toivosen näytelmät: *Lalli* 1996 (Rauman kaupunginteatteri) *Tuonela Cola* 2002; *Rautapaita* 2005. Toivosen proosa: *Ihmeitä* 2000, Novellikokoelman kertomusten ajallinen jänneväli ulottui varhaiselta keskiajalta nykypäivään, ja niiden miljöönä on joko pohjoisranskalainen maalaiskylä tai Pariisi. Ks. *Markku Toivonen Pirkanmaan maakuntakirjaston www-sivuilla*.

¹⁴⁹ Pispalan kirjastotalon lauteilla Markku Toivonen, <http://www.pispala.fi/runolauteet/runotalvi/toivonen.php>.

¹⁵⁰ Pekka Hakon juhlaesitelmä Tampereen konservatorion 80-vuotisjuhlassa 2.4.2011. <http://www.tampereenkonservatorio.fi/index.php?main=482>.

¹⁵¹ Tästä avautuu mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe: miksei työväestön si-

vistämiseen tavallaan tähänneen Launiksen visiot kelvanneet sosialidemokraattien johtamalle Tampereelle.

¹⁵² Pekka Hakon juhlaesitelmä Tampereen konservatorion 80-vuotisjuhlassa 2.4.2011. <http://www.tampereenkonservatorio.fi/index.php?main=482>.

¹⁵³ Pekka Hakon juhlaesitelmä Tampereen konservatorion 80-vuotisjuhlassa 2.4.2011. <http://www.tampereenkonservatorio.fi/index.php?main=482>; KOPPINEN Mari (2001), Tampereen konservatorio 1931–2001, Tampereen musiikkiopiston säätiö 2001.

¹⁵⁴ KOPPINEN 2001.

¹⁵⁵ Pirkanmaan musiikkiopisto aloitti toimintansa syyskuussa 1970 johtajanaan diplomiurkuri Matti Hannula. Opisto on Tampereen NMKY:n ylläpitämä ja opetus tapahtuikin aluksi pääosin Tampereella NMKY:n Puisto-Emmauksen tiloissa (Hämeenpuisto 14). Opistolla on ollut toimintaa muuallakin Pirkanmaalla. Suurimmillaan opetusta on annettu kahdeksan kunnan alueella. Viime vuosina toiminta on keskittynyt Tampereelle ja sen ympäristökuntiin Kangasalle, Nokialle ja Pirkkalaan. Tampereella toimitilana on ollut vuodesta 1984 lähtien vuonna 1905 valmistunut ja ruotsinkielisen väestönosan vanhainkotina toiminut ”De Gamlas Hem” (Eteläpuisto 4). Matti Hannulan jälkeen opiston rehtoreina ovat toimineet Väinö Lehto, Vesa Ruotonen ja Liisa Valkama sekä pitkäaikaisimpana Markku Kojo 1985–2009. <http://www.pmo.fi/pmo/historia>.

¹⁵⁶ <http://www.turkucello.net/2010/home/sivu-1-555555555556>.

¹⁵⁷ Lauri Kankkunen voitti ensimmäisen palkinnon Pietarissa järjestetyssä XV Dmitri Šostakovitš -kamarimusiikkikilpailussa. Kankkunen esiintyi Radion sinfoniaorkesterin Nuorten solistien konsertin solistina keväällä 2009. Hän on soittanut myös monien kamariorkesterien solistina, muun muassa Tampereen konservatorion kamariorkesterin kanssa. Pirkanmaan rahaston vuosijuhlan 2010 esiintyjät, <http://www.skr.fi/default.asp?docId=18025>; <http://kamarikesa.com/lauri-kankkunen/>; Pushkin Quintett-yhtyeen [www-sivut](http://www.sivut).

¹⁵⁸ Yhdessä Pushkin Quintettissa Kankkunen kanssa selloa soittava Joonas Pulkkinen aloitti sello-opintonsa kuusivuotiaana Pirkanmaan musiikkiopistossa ja jatkoi sen jälkeen Tampereen konservatorioon Kaarle Husgafvelin ja Pauli Heikkisen oppilaaksi. Vuoden nuoret muusikot: <http://www.tampere-talo.fi/ohjelmisto-ja-liput/ohjelmisto/vuodennuoretmuusikot/>; Pushkin Quintett-yhtyeen [www-sivut](http://www.sivut).

¹⁵⁹ Jouko Harjanteen esittely Lieksan Vaskiviikkojen [www-sivuilla](http://www.sivuilla).

¹⁶⁰ Ks. SEPPÄLÄ, Raimo – LEHTOLA, Erkka, Taitaa olla piru, Olavi Veistäjän elämä ja teatteri, WSOY 1989, s.146–149. Edvin Laineen elokuvien käsikirjoittaja Veistäjä käytti nimimerkkiä Olavi Vesistö. Hän laati käsikirjoituksen Laineen toiseen, vankila-oloja ja vankilan jälkeen yhteiskuntaan sopeutumista kuvaneeseen elokuvaan *Ristikon varjossa* (1945). Sitä pidettiin Suomessa siihen aikaan harvinaislaatuksena ja se sai paljon kiitosta myös Marius Raichin (1909–

1986) ekspressionistissävytteisestä kuvauksesta. Marius Raichi oli 1930-luvun lopulla Suomeen saapunut ranskalainen kuvaaja, jonka ansiolistalla on useita suomalaisen elokuvan klassikoiden kuvauksia. Topiaksen (lahtelainen Toivo Kauppinen) alku-peräiskäsikirjoitukseen perustunut *Nokea ja kultaa* (1945) jatkoi Laineen/Veistäjän yhteiskunnallisten elokuvien sarjaa. Siinä Laineen näyttelmä satamajätkä – tilapäistöitä tekevä ”Laiska-Jammu” – otti hoiviinsa kasvattivanhemmiltaan karanneen katupojan. Elokuva sai kiitosta realistisesta laitakaupunkikuvauksestaan.

Vuonna 1948 elokuvateattereihin tullut Veistäjän käsikirjoitus ja Laineen ohjaus *Laitakaupungin laulu* oli studiolavasteissa kuvattu realistinen elokuva, jonka esikuviksi on mainittu muun muassa ranskalaiset elokuvat Sumujen laiturilla ja Pepé le Moko sekä osittain myös senaikaiset amerikkalaiset rikoselokuvat. Elokuvan keskiössä oli ”synnin kujaksi” nimetty katu, jonka varrelta löytyi niin varkaita, porttoja kuin muitakin laitapuolen kulkijoita. Vaikka elokuva ei suoranaisesti sijoittunut mihinkään tiettyyn Helsingin kaupunginosaan, voitiin se liittää Sörnäisiin eli Sörkkään, jonka alamaailmaan eräs Laineen poliisiystävistä oli Veistäjälle esitellyt. Elämä oli ankeaa Veistäjän tarinan ”synnin kujalla”, jonne huoltotarkkaaja Helmi Heino tomerana askeltaa. Kadulla sokea katusoittaja Hanski räähkää haitariaan ja Kupletti-Fransu kerää loppuja. Kujan viiksekäs kuningas Jukka Kyrö (Tauno Palo) joukkoineen viettää aikaansa Juuditin (Ella Erosen) juottolassa. Moraalinen holtittomuus johtaa tragediaan, kun Jukan poika Reino alkaa suunnitella aseellista ryöstöä.

Näiden kolmen erittäin yhteiskunnallisesti latautuneen käsikirjoituksen ohella Veistäjä kirjoitti Laineelle myös hieman kepeämmän musikaalin *Kirkastuva sävel* (1946). Tosin tässäkin tarinassa on vahva yhteiskunnallinen eetos sosiaalisen nousun muodossa: rautateiden konepajalla työskentelevä mies nousee harrastelaulajasta oopperatähdeksi. Vuonna 1951 Veistäjä sovitti Jalmari Finnen näytelmän Pitkäjärveläiset Wilho Ilmarille ja kymmenen vuotta myöhemmin Veistäjä palveli vielä kerran Edvin Lainetta sovittaen hänelle Kyllikki Mäntylän kirjoittaman Opri-näytelmän. (1961).

¹⁶¹ SEPPÄLÄ–LEHTOLA 1989, s.151–202. Veistäjän elämäkertana on merkittävä suomalaisen teatteripolitiikan kuvaus, jossa Veistäjän kirjoitusten kohteiksi joutuneet henkilöt ovat saaneet lausua käsityksensä tapahtumien kulusta.

¹⁶² Suomen Kulttuurirahaston Olavi Veistäjän rahasto perustuu Tampereen Teatterikerhon, Aamulehden, professori Olavi Veistäjän ja Tampereen kaupungin lahjoituksiin. Palkinto ei ole jokavuotinen. Rahasto on jakanut Olavi Veistäjä -palkintoja valtakunnallisesti merkittävistä teatteriteoista. Apurahoja on jaettu myös teatteritaieteen edistämistarkoituksessa. Palkinnon saajat vuodesta 1988 alkaen: 1988 (50 000 mk), Suomen Kansallisteatterin Orvot -esityksen työryhmä; 2001 (40 000 mk) ohjaaja Kristian Smeds ja Takomo-teatterin työryhmä; 2003 (8.000 euroa) ohjaaja Kari Heiskanen ja ohjaaja Juha Jokela; 2005, näytelmäkirjailija-ohjaaja Leea Klemola ja näytelmäkirjailija-ohjaaja Sirkku Peltola; 2007, näyttelijä Esko Roine ja näytelmäkirjailija Laura Ruoho-

nen; 2009 näyttelijä Heikki Kinnunen ja Teatteri Quo Vadiksen Pelastetaan Äiti -esityksen työryhmä; 2011 (9.000 euroa), ohjaaja, näyttelijä ja näytelmäkirjailija Anna-Elina Lyytikäinen ja dramaturgi Seija Holma. <http://www.skr.fi/default.asp?docId=12902>.

¹⁶³ Maija Salo (o.s. Vikman) sai vuonna 1983 perinneleikkikirjan kirjoittamiseen 2 000 markkaa. 2000-luvulla eläkkeelle jäänyt Maija Salo oli jo vuodesta 1973 Tenavatuokio-nimisen ohjelman juontajana ja jatkaen sitten lukuisissa musiikkiohjelmissa suunnittelijana ja juontajana. Työ jatkui Pikku Kakkosessa ja muissa Ylen viihdeohjelmissa, usein lauluyhtye Hiltusten riveissä. Maija Salo aloitti musiikkileikkikoulunsa vuonna 1986, jolloin lapsia oli noin sata. Vuonna 2010 Salon entisessä koulussa oli jo lähes 200 muskarilaista sekä 89 soittajaa ja 27 kuorolaista. Salo on kuulunut yhtenä jäsenenä noin 1966 Töölön Yhteislyseossa aloittaneeseen yhteeseen Pirkan Neidot (muut jäsenet Pirkko-Liisa Lampela, nyk. Tikka; Pirjo Nallikari, nyk. Latvala; Irma Niemi, nyk. Tapio). <http://www.musiikkikoulu.net/>.

¹⁶⁴ Tapani Valkonen, Hilikka Ahonen, Pekka Martikainen, Sosiaaliryhmien väliset erot elinajanodotteessa kasvoivat 1990-luvun loppuvuosina, Hyvinvointikatsaus 2/2003. [Sosiaaliryhmien väliset erot... artikkeli verkossa](#); Ks. myös HS. 12.10.2010, *Terveyserot ovat eriarvoisuutta*.

¹⁶⁵ <http://www.tampereclub.org/>.

¹⁶⁶ Anu Mustosen esitelmä Pirkanmaan rahaston vuosijuhlassa 2008.

¹⁶⁷ Tuula Tammisen haastattelu 7.9.2011, Ks. Kulttuuri lapsen kasvattajana, toimittaneet Anja Riitta Lahikainen, Raija-Leena Punamäki ja Tuula Tamminen. WSOY 2008.

¹⁶⁸ Antti Arjavan haastattelu 2.8.2011.

¹⁶⁹ Antti Arjavan haastattelu 2.8.2011.

¹⁷⁰ Reino Kurki-Suonion haastattelu 2.9.2011; Lasse Eskosen haastattelu 16.8.2011.

¹⁷¹ Reino Kurki-Suonion haastattelu 2.9.2011.

¹⁷² Lasse Eskosen haastattelu 16.8.2011.

¹⁷³ Lasse Eskosen haastattelu 16.8.2011.

¹⁷⁴ Antti Arjavan haastattelu 2.8.2011.

¹⁷⁵ Antti Arjavan haastattelu 2.8.2011.

¹⁷⁶ Reino Kurki-Suonion haastattelu 2.9.2011; Antti Arjavan haastattelu 2.8.2011.

¹⁷⁷ KUUKASJÄRVI, Tuula, Genetic and Phenotypic Evolution of Breast Cancer, Acta Universitatis Tamperensis 573, Vammalan kirjapaino Oy 1997. Kemiäläissyntyinen Kuukasjärvi (s.1968) suoritti lääketieteen lisensiaatin tutkinnon Oulun yliopistossa 1994. Kuukasjärvi asui väitöskirjaa tehdessään Tampereella ja työskenteli apulaislääkärinä Tampereen yliopistollisen keskussairaalan patologian osastolla. [Tuula Kuukasjärven väitöskirjan tiivistelmä](#).

¹⁷⁸ Villu Jaanisiin [www-sivut](#); Verkkolehti Keskustori.fi, [Kumiankka tuli Ratinanniemeen](#), Veistos on valmistettu autonrenkaista.

¹⁷⁹ <http://www.merjahaapala.fi/>.

¹⁸⁰ KOLU, Marja, Ei mitään pumpulitaidetta puuvillatehtaalla, Merja Haapala, Teemu Saukkonen: Tahdon, (TR1, Tampere, 6.10–4.11.2007), Taide 6/2007.

Marja Kolun arvio Taide-verkkolehdestä.

¹⁸¹ Pinsiön kylän maantieteellisinä rajoina ovat Pinsiön harju, Seinävuoren ja Kaitajärven maasto, Hopeatie ja Kivikesku.

¹⁸² UIMONEN, Laura, Taidetta suunnitteluun, Taidehankkeet ja taidetoiveet suomalaisessa kaupunkisuunnittelussa, Aalto yliopisto 2010, s.118.

¹⁸³ HS. 15.6.1996, *Puuvuori kaunistaa soramonttua Ylöjärvellä* (Ulla Pitkänen).

¹⁸⁴ HS. 15.6.1996, *Puuvuori kaunistaa soramonttua Ylöjärvellä* (Ulla Pitkänen).

¹⁸⁵ HS. 4.10.1995, *Puuvuori on viesti tuleville sukupolville. Agnes Denes istuttaa Ylöjärvelle kymmenentuhatta mäntyä. Jokainen puu saa paikkansa matemaattisen kaavan mukaan* (Ritva Liikkanen); HS. 15.6.1996, *Puuvuori kaunistaa soramonttua Ylöjärvellä* (Ulla Pitkänen).

¹⁸⁶ HS. 4.10.1995, *Puuvuori on viesti tuleville sukupolville. Agnes Denes istuttaa Ylöjärvelle kymmenentuhatta mäntyä. Jokainen puu saa paikkansa matemaattisen kaavan mukaan* (Ritva Liikkanen); HS. 15.6.1996, *Puuvuori kaunistaa soramonttua Ylöjärvellä* (Ulla Pitkänen).

¹⁸⁷ HS. 27.6.1998, *Holtin maataideteos on keidas soramontussa.*

¹⁸⁸ Osmo Rauhalan [www-sivut](#).

¹⁸⁹ [Pyhän Olavin kirkon historia Sastamalan seurakunnan www-sivuilla.](#)

¹⁹⁰ HS.15.8.2009, *Sanan kirkossa puhuu nyt kuva* (Anu Uimonen); HS. 16.8.2009, *Uudet maalaukset vetivät Tyrovään kirkon täyteen* (STT); [Rauhala ja Lavonen esittelevät Sastamalan kirkkomaalauksia youtubessa.](#)

¹⁹¹ HS. 14.8.2009, *Keskiajan kirkko kohtaa 2000-luvun taiteen* (Anu Uimonen).

¹⁹² HS. 16.8.2009, *Uudet maalaukset vetivät Tyrovään kirkon täyteen* (STT); HS. 22.3.2010, *Tyrovään Pyhän Olavin kirkon luonnokset tulevat näytteille Kansallismuseoon* (STT); HS. 27.2.2010, *Pyhän Olavin kirkko ehdolla Unescon maailmanperintölistalle.*

¹⁹³ [Fioretto Esemblen www-sivut.](#)

¹⁹⁴ Reino Kurki-Suonion haastattelu 2.9.2011.

¹⁹⁵ Kurun Sanomat 4.12.1997, *Kurun yläasteen luokka sai koululaiskulttuurin palkinnon.*

¹⁹⁶ Kuorevesi-Mänttä-Vilppula 10.12.1999, *Työ huomattu ja arvostettu.*

¹⁹⁷ Ruovesi 22.12.1999, *Väärinmajan koulu pokkasi apurahan*; Ruovesi 22.12.1999, *Tällaiselta meistä tuntui* (Juha Hursti).

¹⁹⁸ Ruovesi 22.12.1999, *Tällaiselta meistä tuntui* (Juha Hursti).

LIITTEET

PIRKANMAAN RAHASTON PUHEENJOHTAJAT

1961–2011

Nieminen, Armas, professori	1961–1967
Virkkunen, Veikko, konsuli	1968–1976
Erma, Reino, rehtori	1977–1985
Laatunen, Timo, toimitusjohtaja	1986–1988
Pukkila, Tarmo, rehtori, professori	1989–1993
Hokkanen, Matti, toimitusjohtaja	1993, 1996
Lepistö, Timo, rehtori	1994–1996
Aarnio, Aulis, professori	1997–2000
Niiniharju, Esa, kunnanjohtaja	2001–2002
Kurki-Suonio, Reino, professori	2003–2006
Helin, Matti, valtiotieteen tohtori, teologian maisteri	2006–2009
Kirkko-Jaakkola, Kaisa, filosofian maisteri	2009–

PIRKANMAAN RAHASTON VARAPUHEENJOHTAJAT

1961–2011

Lehtinen, Paavo, kaupunginjohtaja	1961–1963
Halonen, Pentti, apulaiskaupunginjohtaja	1964–1973
Ahtiala, Pekka, professori	1974–1976
Saraste, Juhani, pääkonsuli	1977–1985
Zilliacus, Lars, apulaiskaupunginjohtaja	1986–1987
Avotie, Pentti, teollisuusneuvos	1988–1992
Hokkanen, Matti, toimitusjohtaja	1993–1999
Tiitinen, Ilpo, kirjastotoimenjohtaja	2000
Kangas, Urpo, professori	2001
Kurki-Suonio, Reino, professori	2002
Tamminen, Tuula, professori	2003–2006
Kärkkäinen, Päivi, ohjelmistojohtaja	2006–2009
Ylivakeri, Raimo, toimitusjohtaja	2009–

PIRKANMAAN RAHASTON HOITOKUNNAN JÄSENET
JA VARAJÄSENET 1961 - 2011

Aarnio, Aulis, professori	1992–2000
Ahonen, Pekka, rehtori	1973–1981
Ahtiala, Pekka, professori	1974–1976
Allinniemi, Leino, kaupunginjohtaja	1966–1967
Apunen, Matti, päätoimittaja	2001–2007
Arjanne, Väinö, kauppaneuvos	1961–1967
Arjas, Timo, toiminnanjohtaja	1981
Arjava, Antti, yliasiamies	2009–2011
Avotie, Pentti, teollisuusneuvos	1983–1991
Erma, Reino, rehtori	1977–1985
Eskonen, Lasse, apulaiskaupunginjohtaja	2002–2005
Gallen-Kallela-Sirén, Janne, museonjohtaja	2005–2010
Grönfors, Maaria, maakuntaradion päällikkö	2009–
Haapanen, Rauno, kunnanjohtaja	1985–1993
Haikala, Eino, professori	1968–1971
Hakala, Jaakko, päätoimittaja	1961–1963
Hakamäki, Toivo, maanviljelijä	1972–1980
Halme, Vilho, päätoimittaja	1961–1971
Halonen, Pentti, apulaiskaupunginjohtaja	1964–1972
Harra, Heikki, toimitusjohtaja	1979–1987
Hautala, Reijo, rahoitusjohtaja	1989–1997
Helin, Matti, valtiotieteen tohtori, teologian maisteri	2003–2009
Hietaniemi, Väinö, sosiaalisihtööri	1961–1963
Hildén, Oiva, työnjohtaja	1961–1967
Hokkanen, Matti, toimitusjohtaja	1968–1976 ja 1991–1999
Holli, Kaija, rehtori, professori	2009–
Honkasalo, Kaarlo, pankinjohtaja	1968–1972
Honkoniemi, Kuuno, kansanedustaja	1968–1976
Hosia, Heikki, filosofian maisteri	1961–1963
Hurskainen, Aimo, johtaja	1977–1981
Ilmanen, Matti, toiminnanjohtaja	1968–1971
Jakara, Riitta, työvoimatoimiston johtaja	1994–2002

Kangas, Urpo, professori	1995–2001
Kaskinen, Aarre, toimitusjohtaja	1968–1971
Kauppinen, Vesa, kaupunginsihteeri	1976–1981
Keravuori, Sakari, toiminnanjohtaja	1982–1990
Kiiskinen, Auvo, professori	1968–1973
Kirkko-Jaakkola, Kaisa, filosofian maisteri	2006–
Kirkko-Jaakkola, Timo, kehittämisjohtaja	2001–2005
Kolehmainen, Helvi, aluapäällikkö	1977–1985
Koli, Paavo, professori	1964–1967
Korhonen, Unto, professori	1969
Kuivalainen, Minnakaisa, toiminnanjohtaja	2010–
Kurki-Suonio, Reino, professori	2000–2006
Kärki, Terttu, yhteiskuntatieteiden maisteri	1985–1987
Kärkkäinen, Päivi, ohjelmajohtaja	2002–2009
Kääriäinen, Kimmo, kirkkoneuvos	2009–
Laatunen, Timo, toimitusjohtaja	1981–1990
Lapinleimu, Eero, toimitusjohtaja	1992–2000
Laurila, Erkki, akatemikko	1968–1971
Lehtinen, Paavo, kaupunginjohtaja	1961–1963
Lehtinen, Uolevi, rehtori	1996–2001
Lehtola, Erkka, toimituspäällikkö	1991–1994
Lepistö, Timo, rehtori	1994–1996
Liinamaa, Keijo, kauppalanjohtaja	1964–1965
Malmivuo, Jaakko, professori	1986–1994
Mattila, Tapani, sairaanhoitopiirin johtaja	1991–1994
Mehtonen, Päivi, akatemiattutkija, dosentti	2006–
Mäntysaari, Mikko, yhteiskuntatieteiden lisensiaatti	1988–1996
Niemi, Erkki, paperityöntekijä	1975–1981
Niemi, Juhani, valistussihteeri	1968–1972
Niemi, Jussi V., maakuntajohtaja	1992–2000
Niemi, Olli, tekniikan tohtori	2006–
Nieminen, Armas, professori	1961–1967
Nieminen, Erkki, filosofian maisteri	1961–1967
Niiniharju, Esa, kunnanjohtaja	1994–2002
Nupponen, Martti, diplomi-insinööri	1973–1981

Olkinuora, Hannu, päätoimittaja	2007–
Palmroth, Pentti, kunnallisneuvos	1961–1967
Palmroth, Reino J., tilanomistaja	1961–1967
Peltola, Jarmo, tutkija	1998–2005
Pero, Touko, maisteri	1981
Pesonen, Pertti, professori	1968–1973
Pietilä, Esko, toimitusjohtaja	1968–1973
Pihkala, Jarkko, insinööri	1973–1981
Pihkala, Rurik, professori	1961–1967
Prusi, Antti, päätoimittaja	1983–1991
Pukkila, Tarmo, rehtori, professori	1987–1993
Pulli, Matti, kaupunginjohtaja	1968–1977
Puntila L. A., professori	1961–1967
Rannisto, Ari, toimitussihteeri	1986–1988
Rekonen, Heimo, toimitsija	1964–1972
Roine, Esko, talousjohtaja	1981
Ruohola, Lauri, kauppias	1961–1967
Rönkkö, Marja-Liisa, johtaja	2001–2005
Saarinen, Björn-Eric, pankinjohtaja	1977–1981
Saksanen, Mauno, kapellimestari	1961–1967
Salokangas, Ilmari, agronomi	1981–1984
Salonen, Erkki, yliasiamies	1961–1967, 1972–1980
Saraste, Juhani, toimitusjohtaja	1968–1973, 1977–1985
Savolainen, Keijo, aluepäällikkö	1971–1974
Seilo, Raija-Liisa, teatterinjohtaja	2005–
Serlachius, R. Erik, vuorineuvos	1961–1967
Silo, Yrjö, valtiotieteen maisteri	1961–1967
Sintonen, Matti, professori	2003–2009
Sipilä, Arvo, toimitusjohtaja	1973–1981
Sirnö, Mauri, toimittaja	1968–1970
Solja, Antti, toimitusjohtaja	1974–1982
Starck, Kalle, sähköasentaja	1973–1976
Sucksdorff, Harry, toimitusjohtaja	1988–1991
Suonpää, Leo, toimitsija	1973–1981
Syrjänen, Olavi, kaupunginsihteeri	1973–1975

Taivalaho, Tapio, kunnanjohtaja	1978–1986
Talvitie, Arvi, tenkiikan tohtori	1961–1967
Tamminen, Tuula, professori	2001–1909
Tarkka, Asko, varatuomari	1972–1980
Tiitinen, Ilpo, kulttuuritoimenjohtaja	1992–2000
Toivola, Sirkka, sosiaalihoitaja	1982–1984
Tolonen, Leo, rehtori	1989–1997
Tolonen, Ulla-Maija, toimitusjohtaja	2002
Tulenheimo, Pertti, insinööri	1968–1972, 1974–1981
Tuominen, Iiro, ekonomi	1972–1980
Tuomola, Pentti, varatuomari	1968–1972
Tuomola, Sakari, kaupunginjohtaja	1983–1991
Valorinta, Veikko, rehtori	1969–1972
Vehnämäki, Veikko, toimitusjohtaja	1972–1980
Wettervik, Antti, toimitusjohtaja	1970–1978
Viitala, Onni H., talousneuvos	1961–1967
Virkkunen, Veikko, konsuli	1961–1976
Virtanen, Väinö, kansanedustaja	1961–1967
Visakorpi, Jarmo, professori	1974–1981
Vuorinen, Olli, rehtori	1982–1990
Yli-Rajala, Juha, taloussuunnittelupäällikkö	1998–2005
Ylivakeri, Raimo, toimitusjohtaja	2005–
Zilliacus, Lars, apulaiskaupunginjohtaja	1986–1988

PIRKANMAAN RAHASTON ASIAMIEHET 1961 - 2011

Peltola, Reijo, filosofian maisteri	1961–1963
Helin, Martti, filosofian maisteri	1963–1965
Seppälä, Toivo, yhteiskuntatieteiden maisteri	1965–1970
Hokkanen, Matti, toimitusjohtaja	1970–1976
Haukka, Sakari, pankinjohtaja	1977–1979
Pynnönen, Veikko, pankinjohtaja	1980–1993
Lilja, Markku, pankinjohtaja	1994
Minkkinen-Poikolainen, Silja, HSO-sihtööri	1994–

PIRKANMAAN RAHASTON SIHTEERIT 1961 - 2011

Pyrrö, Hilikka, ekonomi	1973–1976
Vaelma, Tuula, merkonomi	1977–1980
Aro, Liisa, sihteeri	1981–1987
Minkkinen-Poikolainen, Silja, HSO-sihtööri	1988–1994
Vastamäki, Kati, yhteiskuntatieteiden maisteri	2009–

PIRKANMAAN RAHASTON PALKINNOT

2011

Professori emerita Hanna Tähti

10 000 €

uusien menetelmien etsijälle, eettisen vaihtoehdon kehittäjälle

2010

Toiminnanjohtaja Jari Hallamaa

10 000 €

vahvoista tunteista, elokuvan magiasta kylissä ja kaupunginosissa

2009

Teatterinjohtaja Mansi Stycz

10 000 €

taian ja taiteen yhdistäjälle, pienen muodon taitajalle

2008

Suomentaja Arto Schroderus

10 000 €

syvällisestä kielen tajusta, rohkeudesta tarttua haasteisiin

2007

Professori Markus Pessa

10 000 €

*valon salaisuuksien avaamisesta, intohimoisesta uuden
etsimisestä, taidosta luoda mahdollisuuksia*

2006

Professori Arja Rimpelä ja

tutkimusprofessori Matti Rimpelä

10 000 €

*vahvasta välittämisestä, määrätietoisesta työstä
nuorten terveyden hyöäksi*

2005

Kurssisihteeri Maiju Vuorenoja

10 000 €

*vanhan musiikin vaalimisesta, Sastamala Gregorinan syntyyn,
henkeen ja juurtumiseen vaikuttamisesta*

2004

Ohjelmistosuunnittelija, toimittaja Raimo Silius

10 000 €

*elokuvakulttuurin pitkäjänteisestä rakennustyöstä,
Tampereen elokuvojuhlien hengen luomisesta*

2002

Toimittaja Pertti Nätilä

10 000 €

turvoallisten ja elämyksellisten lapsuuskokemusten luomisesta

2001

Kustannuspäällikkö Teijo Makkonen

10 000 €

tiedettä kannattavasta kustannustoiminnasta

2000

Taidemaalari Gunnar Pohjola

60 000 mk

välähdyksenomaisista oivaltavista näyistä, kestävästä taiteesta

1999

Dosentti Matti Leinonen

40 000 mk

*luonnon tiedoista ja
elämyksistä lehdissä, saleissa ja kovissa kansissa*

1998

Kirjailija Jaakko Syrjä

40 000 mk

*edusmiehelle, arvoitetulle arvostelijalle,
itse suurelle kertojalle*

1997

Näyttelijä Seppo Mäki

30 000 mk

tavallisenkin upeista osista, ehjästä kokonaisuudesta

1996

Museonjohtaja, fil. lis. Maritta Pitkänen

30 000 mk

*tunnustuksena maamme taiteen ja taidemaailman
hyöksi tehdystä työstä*

1995

Filosofian tohtori Panu Rajala

Elias Lönnrot -mitali

Sillanpään tutkijalle ja kulttuurielämän vaikuttajalle

1994

Professori Viljo Rasila

H. G. Porthan -mitali

tutkijalle, opettajalle, historian elävöittäjälle

1993

Kapellimestari Eero Kosonen

Elias Lönnrot -mitali

*orkesterille, yleisölle ja säveltaiteelle omistetusta
eheästä elämäntyöstä*

1993

Kapellimestari Paavo Rautio

Elias Lönnrot -mitali

*Tampereen kaupunginorkesterin ja maamme orkesterilaitoksen hyväksi
tehdyistä pitkäjänteisistä ja määrätietoisista muusikon työstä*

1992

Pääkonsuli Juhani Saraste

J. V. Snellman-mitali

*pitkäaikaisesta ja erityisen tuloksellisesta toiminnasta vapaaehtoisen
kansanterveystyön hyväksi Pirkanmaalla*

1992

Insinööri Seppo Silvan,

Elias Lönnrot -mitali

mittavista ansioista oopperatoiminnan kehittäjänä

1991

Näyttelijä Eila Roine

30 000 mk

*pitkästä ja ansiokkaasta taiteilijatyöstä
Tampereen Työväen Teatterin näyttelijänä*

1990

Kirjailija Eeva-Liisa Manner

30 000 mk

tinkimättömästä ja ajan rajat ylittävästä runoudesta

1990

Professori Osmo Hassi

30 000 mk

(Heli ja Paavo Suomisen rahastosta)

kaukokatseisesta ja kauaskantoisesta korkeakoulutyöstä

1989

Professori emeritus, kansleri Armas Nieminen

15 000 mk

*eheästä elämäntyöstä korkeakouluopetuksen ja tutkimuksen edistäjänä
sekä keskeisenä vaikuttajana*

1986

Laulaja Mauno Kuusisto

10 000 mk

klassisen lauluarteiston välittämisestä Suomen kansalle

1986

Matti Vihtonen

10 000 mk

*uraauurtavasta työstä kuoromusiikin hyväksi ja ansiokkaasta
toiminnasta laulupedagogina*

1984

Professori Pertti Virtaranta

10 000 mk

*suomen kielen ja sen murteiden ansioituneelle
tutkijalle ja tallentajalle*

1983

Professori Olavi Veistäjä

10 000 mk

*luovasta lehtimiehen elämäntyöstä sekä voimakastahtoisesta ja
ennakkoluulottomasta suomalaisen kulttuurin rakentamisesta*

1981

Professori Erik Anttinen

10 000 mk

*sosiaalipsykiatrisen porrasteisen kuntoutusjärjestelmän
luomisesta ja toteuttamisesta käytännössä*

1978

Kirjailija Leena Härmä

5 000 mk

pitkäaikaisesta kirjallisesta työstä

1977

Mielisairaanhoidtaja Elsa Haavisto

2 000 mk

*Pirkanmaan murteen ja perinteen säilyttämiseksi
tehdystä 50 vuoden keräystyöstä*

PIRKANMAAN KULTTUURIRAHASTON
NIMIKKORAHASTOT

Aamulehden 100-vuotisrahasto

Tukee lehtialaa ja muuta viestintää sekä graafisen teollisuuden jatko-opintoja ja tutkimusta. Edistää myös muuta tutkimustyötä ja taiteen eri aloja maakunnassa.

Toini Ahon rahasto

Tukee sosiaali- ja terveydenhoitoalan opintoja.

Kaisa Ahosen rahasto II

Edistää syöpä- ja sydäntautien tutkimusta.

Anna ja Kalle Eerolan rahasto

Edistää lääketieteen tutkimusta vuodesta 2017 alkaen.

Matti ja Helvi Heikkilän rahasto

Tukee pätkänäläisten nuorten opiskelua yliopistossa, korkeakouluissa ja ammattiin valmistavissa oppilaitoksissa.

Yrjö ja Marjatta Juharin rahasto

Yleinen. Osalla apurahoista tuetaan lääketieteellistä, erityisesti syöpätautien tutkimusta.

Aune ja Kalle Kaiharin rahasto

Tukee taloudellis-hallinnollisten aineiden opintoja sekä alan tutkimusta Tampereen yliopistossa.

Ritva ja Veikko Lapinleimun rahasto

Edistää suomalaisten tuotteiden vientiin tähtäävien hankkeiden tutkimusta tai koulutusta erityisesti tuotekehittelyyn, tuotannon ja markkinoinnin aloilla.

Annikki ja Erkki Lehtolan rahasto

Tukee nuorten kulttuuritoimittajien jatko-opintoja Euroopan maissa.

Väinö Linnan rahasto

Edistää palkintoja jakamalla luovaa kirjallisuutta, tukee kirjallisuuden-tutkimusta ja kehittää kirjallisuuden harrastusta.

Aili Luukkosen rahasto

Tukee naispuolisia kuvanveistäjiä, maalareita ja graafikkoja.

Marjatta Melkas-Rusasen ja Anneli Melkaksen rahasto

Tukee lääketieteen eri alojen ajankohtaista tutkimustyötä.

Maija Miettisen rahasto

Tukee lasten sydänsairauksien hoitoa ja tutkimusta.

Nordman-Norvasmaan rahasto

Edistää historiallista, myös sotahistoriallista tutkimusta, luonnontieteellistä tutkimusta ja harrastusta sekä ympäristökasvatusta Pirkanmaalla.

Irmeli Näsäsen rahasto

Tukee suomalaisia Tampereen konservatoriossa tai sieltä edelleen muussa oppilaitoksessa jatko-opintoja harjoittavia musiikinopiskelijoita. Voi tukea myös syöpätautien tutkimusta.

Elli ja Elvi Oksasen rahasto

Tukee sydän- ja verisuonitautien tutkimusta.

Linnea Pirilän rahasto

Tukee syöpätautien sekä sydän- ja verisuonitautien tutkimusta.

Pirkanmaan Sydäntutkimusrahasto

Tukee sydän- ja verisuonisairauksien ja näihin liittyvien tutkimusalojen tieteellistä tutkimusta, valistusta ja julkaisutoimintaa.

Juho Rajalan rahasto

Tukee ensisijaisesti Pirkanmaan alueelta olevien lääkäreiden väitöskirjan tekoa.

Aino Sipilän rahasto

Yleinen.

Heli ja Paavo V. Suomisen rahasto

Edistää tekniikan, lääketieteen, lääketieteen tekniikan ja urheilutieteen tieteellistä tutkimusta ja koulutusta. Etusijalla ovat Pirkanmaan alueella olevat tieteenharjoittajat.

Aino Valvaalan rahasto

Tukee syöpätautien ja gerontologian tutkimustyötä.

Lars Zilliacuksen rahasto

Yleinen.

PIRKANMAAN KULTTUURIRAHASTON JAKAMIEN
APURAHOJEN JA PALKINTOJEN KOKONAISMÄÄRÄ*
JA APURAHANSAAJAT 1962-2011

<i>Vuosi</i>	Summa	Saajia	<i>Vuosi</i>	Summa	Saajia
1962	24750	14	1987	304500	33
1963	22500	12	1988	408000	41
1964	16000	7	1989	858000	45
1965	17500	10	1990	1001000	51
1966	22500	10	1991	910000	44
1967	16000	6	1992	790000	47
1968	16900	9	1993	700000	44
1969	15000	8	1994	532000	39
1970	30000	16	1995	770000	41
1971	25000	13	1996	822000	46
1972	45000	23	1997	920000	46
1973	40000	17	1998	1295000	49
1974	35000	12	1999	1401000	54
1975	45000	17	2000	2198000	64
1976	34950	10	2001	455700	78
1977	35000	13	2002	485500	90
1978	40000	13	2003	Ei jaettu**	
1979	40000	14	2004	490000	82
1980	40000	14	2005	547800	95
1981	95000	24	2006	596300	78
1982	100000	25	2007	699000	93
1983	135000	28	2008	712000	88
1984	168000	27	2009	786000	77
1985	205000	32	2010	776000	78
1986	251000	39	2011	800000	79

* Vuodesta 2001 lähtien rahasummat euroina.

** Aikaisemmin marras-joulukuun vaihteessa jaetut apurahat jul-
kistettiin toimintakausimuutoksen vuoksi keväällä 2004.